Universitatea „Babeş – Bolyai” Cluj – Napoca
Facultatea de Teologie Ortodoxă
Secția: Istorică
Specializarea: Istorie Bisericească Universală

INCHIZIȚIA ÎNTRE MIT ŞI REALITATE

Teză elaborată în vederea obținerii titlului de doctor în Teologie

Rezumat

Coordonator ştiințific,
Pr. prof. univ. dr. Ioan Vasile Leb

Doctorand,
Floroaia D. Mihai

Cluj – Napoca
2010

CUPRINS

Lista abrevierilor

Introducere ....p. 1

Cap. I **Definirea metodologiei. Stadiul actual al cercetărilor**
I.1. Definirea termenilor: mit şi realitate istorică …….....p. 4
I.1.1. Mitul…….....p. 4
I.1.2. Realitatea istorică……..…….....p. 10
I.2. Stadiul actual al cercetărilor……..…….…….... p. 16

Cap. II **Inchiziția, un tribunal de temut ?**
II.1. Cauzele apariției Inchiziției ..... ……....p. 24
II.1.1. Contextul istorico – religios ..... ….....p. 27
II.1.2. Vrăjitoria, o cauză a inchiziției ? ..... ….....p. 42
II.2. Etapele Inchiziției (o genealogie a Inchiziției)..... …….p. 81
II.3. Procedura inchizitorială.....p. 88
I.3.1. Coduri de procedură pentru inchizitori.....p. 92
I.3.2. Etapele unui proces inchizitorial..... p. 106
II.4. Pedepsele..... p. 133
II.5. Răsăritul în perioada Inchiziției (prezentare generală).....p. 151
.

Cap. al III-lea **Inchiziția în Franța**
III.1. Contextul istoric, apariția şi evoluția inchiziției în Franța.....p. 158
III.2. Vrăjitoria în Franța.....p. 179
III.3. Protestantismul în Franța..... .p. 201
III.4. Tortura inchizitorială în Franța..... .p. 205
III.5. Celebre procese inchizitoriale: ..... p. 208
II.5.1. Procesul Templierilor..... ……p. 212
II.5.2. Procesul Ioanei d' Arc..... ……p. 225

Cap. al IV-lea **Inchiziția în Italia**
IV.1. Contextul istoric, apariția şi evoluția inchiziției în Italia.....p. 241
IV.2. Vrăjitoria, mantica şi magia.....p. 250
IV.3. Victime ale Inchiziției: .....p. 261
IV.3.1 Giordano Bruno.....p. 261
IV.3.2 Galileo Galilei.....p. 274
IV.3.3. Thomasso Campanella.....p. 293

Cap. al V-lea **Inchiziția în Spania**
V.1.Contextul istoric: Ferdinand de Aragon şi Isabela de Castilia, promotori ai Inchiziției spaniole.....p. 299
V.2. Modul de funcționare al Inchiziției spaniole:.....p. 312
V.2.1.Componența tribunalelor inchizitoriale.....p. 316
V.2.2. Inchizitorii.....p. 318
V.2.3.Thomas de Torquemada – între ficțiune şi realitate…….....p. 320
V.2.4.Tortura şi pedepsele.....p. 326
V.2.5 Iezuitismul şi fenomenul inchizitorial.....p. 331
V.3. Teologi – victime ale Inchiziției:.....p. 334
V.3.1. Sfânta Tereza de Avila..... p. 335
V.3.2. Sfântul Ioan al Crucii.....p. 341
V.4. Ofensiva împotriva evreilor, maurilor şi țiganilor.....p. 347

V.5. Templierii în Spania .....p. 360
V.6. Vrăjitoria în Spania.....p. 362
V.7. Reforma protestantă. Lutheranismul în Spania..... p. 369

Cap. al VI-lea **Inchiziția în Germania şi pe teritoriul viitorului Imperiu Austro – Ungar**
VI.1. Contextul politic şi religios: apariția Inchiziției ..... p. 378
VI.2. Inchiziția în Germania .....p. 380
VI.2.1. Contextul istorico – religios. Convertirea germanilor.....p. 380
VI.2.2. Vrăjitoria ……..... p. 390
VI.2.3. Lutheranismul în Germania ……. p. 395
VI.2.4. Acțiunea iezuiților în Germania …….....…….p. 402
VI.3. Inchiziția în Austria şi Ungaria ..... p. 407
VI.3.1. Inchiziția în Austria ……..…...p. 407
VI.3.1.1. Contextul politico – religios …….. .....p. 407
VI.3.1.2. Reacțiile Reformei în Austria …….....p. 411
VI.3.1.3. Vrăjitoria în Austria.……...p. 417
VI.3.2. Inchiziția în Ungaria ……..... p. 419
VI.3.2.1. Contextul istoric ……..……p. 419
VI.3.2.2. Reforma şi Contrareforma ……..... p. 425
VI.3.2.3. Vrăjitoria ……. ….p. 430
VI.4. A fost Transilvania afectată de Inchiziție ? ..... p. 432
VI.4.1. Prezentare generală ……..… p. 432
VI.4.2. Vrăjitoria ……..……..…… p. 438
VI.4.3. Tortura şi pedepsele ……..…p. 449
VI.4.4. Încercări de catolicizare ……..p. 452
VI.4.5. Iezuiții. Reforma …….. p. 463

Cap. al VII-lea **Inchiziția în America Latină**
VII.1. Prezentare generală: contextul istoric, cauzele şi evoluția Inchiziției în America .....p. 469
VII.1.2. Tortura în America Latină.....p. 477
VII.2. Inchiziția în Peru.....p. 482
VII.2.1. Prezentare generală ……...….p. 482
VII.2.2. Tortura inchizitorială ……..……... p. 483
VII.2.3. Cum se desfăşurau autodafe-urile?..... p. 486
VII.2.4. Vrăjitoria. Pactul cu diavolul ..... p. 493
VII.3. Inchiziția în Venezuela ..... p. 499
VII.4. Inchiziția în Mexic ……..……. p. 505
VII.4.1. Codurile de procedură utilizate de tribunalele mexicane.....p. 512
VII.4.2. Iezuiții în teritoriile de peste ocean …….…… p. 516

Cap. al VIII-lea **Evaluarea fenomenului inchizitorial**.....p. 520
VIII.1. O incursiune în Evul Mediu.....p. 521
VIII.2. Percepția Inchiziției în lumea modernă şi contemporană …….....p. 528
VIII.2.1. Indexul cărților interzise – mod de încătuşare a libertății de gândire şi exprimare ...……..……... p. 531
VIII.3. Aspecte psihologice în istoria Inchiziției europene.....p. 538
VIII.3.1. Rolul torturii în practica tribunalelor ...…….p. 544

Concluzii .....p. 548
Bibliografie..... p. 554
Anexe .....p. 615 - 689
Declarația de confidențialitate .....p. 690
Cuprinsul ..... p. 691

Cuvinte – cheie:

Abjurare, arderea pe rug, auto-da-fe, Bernard Gui, bulă papală, cathari, catolic, conciliu, conversos, dominicani, efigie, eretici, erezie, familiares, fecioara de fier, franciscani, garucha, iezuiți, inchizitor, iudei, magie, martor, metode, moriscos, papalitate, patarini, pedeapsă, pelerinaj, potro, proces, procesiune inchizitorială, sentință, Sfântul Oficiu, Suprema, Thomas de Torquemada, timp de grație, tortură, tribunal, valdenzi, vrăjitorie.

Inchiziția – între mit şi realitate

Mi-am propus ca temă de cercetare „*Inchiziția – între mit şi realitate*", pornind de la considerentul că este un subiect impresinant, controversat şi interpretat într-o varietate de forme atât din punct de vedere istoric cât şi teologic. Alegerea temei a fost motivată şi de faptul că, în toate cursurile, manualele, volumele de *Istorie Bisericească Universală*, acest subiect este prezentat sumar şi de cele mai multe ori cu un mare grad de subiectivitate.

Conştient fiind de faptul că orice cercetare istorică este prin natura ei retrospectivă şi că nu putem judeca evenimentele istorice prin prisma gândirii contemporane, deoarece nu le putem detaşa de momentul în care s-au produs, am încercat să răspund la întrebări precum: *A fost Inchiziția cel mai de temut tribunal? Se împotrivea Biserica Apuseană descoperirilor ştiințifice? A reuşit ea să schimbe oarecum mentalitatea epocii marcate de viziunea asupra vrăjitoriei, magiei şi credințelor oculte? Dacă Inchiziția a făcut numeroase victime, putem afla cu exactitate numărul acestora? A reuşit în contextul respectiv să accelereze sau să stopeze reforma Bisericii? A cauzat ea reforma protestantă?*

Fiind o temă atât de controversată, am acordat o deosebită atenție divergențelor de opinie exprimate pe marginea aspectelor abordate. Aflându-mă la confluența dintre cele două poziții (romano-catolică şi protestantă), am încercat să evaluez ceea ce scoate la iveală fiecare din ele, sau ce lasă uitat în trecut, aşa încât să fac o analiză cât mai obiectivă a fenomenului inchizitorial şi a consecințelor acestuia în decursul istoriei. Erorile unor cercetători şi impreciziile altora au distrus certitudinea în jurul acestui fenomen istorico-religios, atât de înfricoşător şi de real. Pentru a cunoaşte adevărul trebuie să ne debarasăm de toate miturile, legendele, exagerările şi ficțiunile create în jurul lui şi să examinăm cu maximă obiectivitate contextul epocii, faptele şi condițiile de atunci. Cu toate acestea, nu putem judeca lipsa de umanitate şi cruzimea inchiziției din punct de vedere al mentalității contemporane. În procesul interpretativ al trecutului, judecata istorică trebuie îmbinată cu judecata teologică, fapt ce implică automat trei principii: al conştiinței (evaluarea faptelor din punct de vedere moral), al istoricității (să intrăm în lumea proprie a celor care au săvârşit faptele), al schimbării paradigmei (având în vedere faptul că modelele de gândire şi acțiune se schimbă).

Nu am abordat istoria bisericească (în special a Bisericii Romano – Catolice) ca pe o realitate separată de istoria universală, realitățile istoriei Bisericii fiind încadrate organic în marile evenimente ale istoriei universale.

Ca surse de cercetare avem colecțiile de legi şi decrete, bulele papale, actele conciliilor, corespondențele papale, enciclicile, analele monastice, istoriile bisericilor şi abațiilor, biografiile episcopilor, papilor, diverse panegirice, diverse procese-verbale ale proceselor inchizitoriale desfăşurate, sentințele date în procesele inchizitoriale etc. Am citat, acolo unde a fost posibil, diverse opinii în original pentru a nu deforma aserțiunile vizate, prin traduceri mai mult sau mai puțin reuşite, cu atât mai mult cu cât istoria Evului Mediu apusean apare sub forma unei literaturi cronologice. Izvoarele privitoare la problema „*Inchiziției*" sunt răspândite prin Europa Occidentală (Vatican, Roma, Salamanca, Paris, Toulouse etc.), iar o parte se află pe continentul american (Mexico, Lima, Brazilia). În câmpul de cercetare putem împărți materialele informative în diverse categorii: izvoare arhivistice (corespondențele oficiale şi particulare, scrisorile Sfântului Oficiu, constituții sinodale, manuale şi ghidurile inchizitorilor), textele tratatelor, legislația dată de Sfântul Scaun (hotărâri sinodale, bule papale, constituții).

Am luat drept limite cronologice ale investigațiilor perioada cuprinsă între secolele XII – XIX (anul 1183, când a fost creată de Conciliul de la Verona în vederea pedepsirii ereticilor şi anul 1834, când a avut loc abolirea ei).

După ultimele cercetări, Inchiziția a însemnat mai mult decât un vocabular format din: Torquemada, intoleranță, fanatism, tortură, condamnări în masă sau arderi pe rug şi orice persoană, fie ea chiar de religie romano – catolică, nu poate ascunde sau nega această realitate istorică.

Structura lucrării:

Introducere

I. *Definirea metodologiei. Stadiul actual al cercetărilor*

II. *Inchiziția, un tribunal de temut ?*

(cauzele apariției Inchiziției, procedura inchizitorială, etapele unui proces inchizitorial, pedepsele)

III. *Inchiziția în Franța*

(contextul istoric, apariția şi evoluția inchiziției în Franța; vrăjitoria, protestantismul, tortura inchizitorială, celebre procese inchizitoriale: procesul Templierilor şi al Ioanei d' Arc)

IV. *Inchiziția în Italia*

(contextul istoric, apariția şi evoluția inchiziției în Italia; vrăjitoria, mantica şi magia; victime ale Inchiziției: Giordano Bruno, Galileo Galilei şi Thomasso Campanella)

V. *Inchiziția în Spania*

(contextul istoric; modul de funcționare al Inchiziției spaniole, componența tribunalelor inchizitoriale, inchizitorii, tortura şi pedepsele; iezuitismul şi fenomenul inchizitorial; teologi – victime ale Inchiziției: Sfânta Tereza de Avila şi Sfântul Ioan al Crucii)

VI. *Inchiziția în Germania şi pe teritoriul viitorului Imperiu Austro – Ungar*

(contextul politic şi religios; inchiziția în Germania; inchiziția în Austria şi Ungaria; a fost Transilvania afectată de Inchiziție?

VII. *Inchiziția în America Latină*

(contextul istoric, cauzele şi evoluția Inchiziției în America; tortura;inchiziția în Peru, Venezuela şi Mexic)

VIII-lea *Evaluarea fenomenului inchizitorial*

(o incursiune în Evul Mediu, percepția Inchiziției în lumea modernă şi contemporană, aspecte psihologice în istoria Inchiziției)

Concluzii

Etimologic, termenul *inchiziție* provine din latinescul *inquisitio, onis* cu sensul de anchetă, cercetare, căutare, derivat de la verbul *inquiro, ere* care semnifică *a cerceta, a investiga, a căuta*. Astfel, *inchiziția* reprezintă o anchetă făcută de judecători împotriva acuzatului care, de cele mai multe ori, era învinuit de erezie. Denumirea provine de la modul de procedură inaugurată de papii Lucius al III-lea (1181 – 1185) şi Inocențiu al III-lea (1198 - 1216) şi dezbătută la Conciliul al IV-lea Lateran (1215). La început ea a fost folosită doar ca procedură penală.

Inchiziția a fost o instituție ecleziastică specială constituită pentru prevenirea, combaterea şi distrugerea ereziilor, în scopul păstrării adevărului de credință nealterat. Caracteristic acestei instituții este atribuirea unei puteri judiciare speciale judecătorilor, privitor la problemele de credință. Ea s-a consolidat în timpul câtorva decenii, pe măsura nevoilor apărute şi ale experienței acumulate. Acțiunea ei nu a fost temporală sau pentru cazuri individuale, ci a avut un caracter permanent şi universal.

Pentru a putea înțelege cauzele care au determinat apariția Inchiziției şi acțiunile acesteia este necesar să analizăm societatea aşa cum se prezenta în perioada medievală. Dacă astăzi creştinii aparțin unor biserici mai mult sau mai puțin naționale, cei care trăiau în Evul Mediu aparțineau unei singure comunități care a început prin a se suprapune fostului Imperiu Roman. Credința nu reprezenta doar o formă a trăirii interioare ci ea comanda actele vieții cotidiene; nu aparținea doar vieții private ci se manifesta în colectivități (de exemplu prin pelerinaje, construcția catedralelor etc.). Legislația se aplica mai mult în mediul urban, în timp ce în ținuturile rurale mulți încercau să guverneze folosind alte mijloace decât cele legale. Într-o asemenea Europă fărâmițată şi diversificată, Biserica Catolică a reuşit să țină frâu brutalității sălbatice. O mare parte din ceea ce apăra legea se afla în mâinile preoților: moşteniri, finanțe, disciplină, afaceri temporare, preoții fiind singurele persoane instruite. Statutul social al preotului făcea din acesta un om aparte şi, chiar dacă se făcea vinovat de anumite nelegiuiri nu putea fi acuzat sau pedepsit de nici o autoritate. Pe de altă parte, trebuie menționat faptul că, pentru a deveni preot nu era necesar nici un examen prealabil care să ateste calitățile şi vocația unei asemenea misiuni, nici o pregătire

sau perioadă de stagiu. Papa Inocenţiu al III-lea (1161–1216) declara la deschiderea Conciliului al IV-lea Lateran din 11 noiembrie 1215, că depravarea poporului îşi are izvorul principal în comportamentul clerului. Tot la acest conciliu, papa a stabilit prin canonul 3 modul de procedură al tribunalului ecleziastic: „*Cât despre cei ce cred în eretici, tăinuitorii, apărătorii şi partizanii lor, îi declarăm loviţi de excomunicare, statuând clar că, dacă unul dintre aceşti oameni nu s-a preocupat să o îndeplinească într-un an, din acel moment el va fi, prin însuşi acest fapt, infam, şi nici nu va fi primit în funcţii publice sau la consilii, nici la alegerea altora, nici nu va fi admis ca martor;.... Dacă este cumva judecător, sentinţa pe care o va pronunţa nu va avea nici o valoare şi nu-i va fi atribuită nici o cauză; dacă este avocat, patronajul său nu va fi admis; dacă este notar, actele făcute de el vor deveni nule; ... dacă este cleric, va fi deposedat de orice funcţie şi beneficiu, astfel încât, cu cât este mai mare vina, cu atât mai gravă va fi pedeapsa. Dacă unii nu vor fi avut grijă să evite astfel de oameni după ce au fost făcuţi cunoscuţi de Biserică, să fie loviţi de excomunicare. Clericii să nu le acorde acestor ciumaţi sacramentele ecleziastice, să nu le aprobe înmormântarea creştinească, nici pomenile, nici ofrandele; dacă nu, vor fi privaţi de funcţie, care nu le va fi redată fără aprobarea specială a Scaunului Apostolic*." [1]

Începând cu Bula *Super Illius Specula* emisă de către papa Ioan al XXII-lea în anul 1326, vrăjitoria trece în categoria ereziilor, magicienii fiind pasibili de a fi sancţionaţi cu anatematizarea şi arderea pe rug. Totodată papa a ordonat ca sentinţele de anatematizare să fie făcute publice, iar cărţile de magie să fie arse.

Începută în secolul al XII-lea şi instituţionalizată în secolul al XIII-lea, Inchiziţia şi-a accentuat activitatea pe parcursul secolului al XIV-lea, o aprigă prigoană înregistrându-se împotriva vrăjitoarelor în secolul al XVI-lea. Până în secolul al XIII-lea împuternicirile inchizitoriale erau deţinute de episcopii locali, ceea ce înseamnă că, la început, avem de a face cu o inchiziţie episcopală.

În august 1233, papa Grigore al IX-lea (1227 – 1241) a creat în mod oficial Inchiziţia, ca un aparat de represiune, cu propria sa poliţie secretă şi propriile sale tribunale a căror menire era de a distruge ereziile şi practicile vrăjitoreşti. S-a ocupat de ereziile apărute în nordul Italiei şi sudul Franţei cauzate de cathari, valdenzi şi vrăjitori. În cadrul aparatului inchizitorial existau două părţi: acuzatorul (care aducea dovezi incriminatorii, judeca şi condamna), iar de cealaltă parte inculpatul şi apărătorul. Ereticii erau excomunicaţi, condamnaţi, ucişi sau, în anumite situaţii, doar se discuta cu ei. Unică prin ţelurile urmărite şi prin mijloacele utilizate, ea a cunoscut de-a lungul timpului trei forme principale, cu structuri şi caracteristici specifice: *Inchiziţia medievală, Inchiziţia spaniolă* şi *Inchiziţia romană*.

Inchiziţia medievală a luat fiinţă în secolul al XIII-lea pentru a combate ereziile cathară şi valdensă răspândite în sudul Franţei şi nordul Italiei. Iniţial, papa nu a stabilit Inchiziţia ca un tribunal distinct, ci a numit judecători speciali, permanenţi, care executau funcţiile doctrinei în numele papalităţii, având rolul şi dreptul legal de a apăra credinţa. Ca atribuţii, tribunalul avea de examinat în secret informaţiile oferite de către martori şi urmărirea ereticilor şi a suspecţilor de erezie.

Luând naştere cele două ordine monahale, dominicanii şi franciscanii, ai căror membri aveau pregătire teologică şi nu erau interesaţi de aspectele materiale (cel puţin teoretic), reprezentanţii acestora păreau a fi candidaţii ideali pentru îndeplinirea funcţiilor de inchizitor. Cu toate acestea, inchizitorii n-au fost aleşi exclusiv din aceste ordine. Într-un decret dat pe 22 februarie 1232, Frederich al II-lea îi numea „*inquisitores ab apostolica sede dator*." Episcopul Douais explica apariţia acestei instituţii ca rezultat al dorinţei Papei Grigore al IX-lea de a nu amesteca acţiunile lui Frederich al II-lea cu învăţătura de credinţă a Bisericii. Astfel, papa a înfiinţat propriul tribunal ecleziastic, întrucât de foarte multe ori adversarii politici ai împăraţilor au fost ucişi sub pretextul ereziei. În acelaşi timp codul penal al imperiului a fost adoptat în linii mari, tocmai pentru a da satisfacţie şi dorinţelor personale ale împăratului. Instituţia astfel apărută este cunoscută în sensul strict de „Inchiziţie", însă putem vorbi de două forme în care a acţionat aceasta: Inchiziţia pontificală (pentru că inchizitorii erau delegaţi de către suveranul pontif, iar ea

[1] Joannes Dominicus Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, tomus vigesimus secundus, (ab anno MCLXVI usque ad ann. MCCXXV, Venetiis, MDCCLXXVIII), Paris, MDCCCCIII, III. *De hereticis*, col. 989.

se distingea de cea exercitată de către episcopi) şi *Inchiziţia monastică* (călugărească), la care delegaţii papei erau selectaţi dintre călugări.

Inchiziţia medievală şi-a extins repede activitatea în aproape toate ţările din continentul european, dar odată cu intrarea puterii regalităţii ea îşi va pierde autonomia.

Inchiziţia spaniolă a fost întemeiată prin bula *Exigit sincerae devotionis affectus*, dată pe 1 noiembrie 1478 de către papa Sixtus al IV-lea (1471 – 1484) la stăruinţa regelui Ferdinand al Aragonului (1452 – 1516) şi a Isabelei (1451 – 1504), regina Castiliei. Cei doi suverani aveau dreptul de a alege şi numi inchizitorii din rândul persoanelor ecleziastice. Inchiziţia spaniolă avea ca obiectiv principal exterminarea evreilor şi a maurilor, catolicismul simţindu-se ameninţat din pricina numărului mare de credincioşi convertiţi ce proveneau din rândul evreilor (marranos) şi mahomedanilor (moriscos). Astfel a început epoca *auto da fé* – urilor. Este cunoscută în istorie ca varianta cea mai necruţătoare a Inchiziţiei ce a atins apogeul sub faimosul inchizitor general Thomas de Torquemada (1420 – 1498). Marele Inchizitor, pus în funcţie de papă, delega inchizitori pentru toate tribunalele de pe cuprinsul ţării. În activitatea sa era ajutat de către un Înalt Consiliu.

Inchiziţia din Spania a fost înlăturată definitiv odată cu revoluţia din anul 1820.

Inchiziţia romană a luat fiinţă în anul 1542, când papa Paul al III-lea (1534 – 1549) i-a dat numele de *Sacra Congregatio Romanae et Universalis Inquisitiones* (Sfânta Congregaţie a Inchiziţiei Romane şi Universale), care ulterior va lua numele de *Sancti Oficii* (Sfântul Oficiu). Cauza principală ce a determinat înfiinţarea ei a fost infiltrarea ereziilor în lumea catolică şi răspândirea învăţăturilor heterodoxe. Printre alte misiuni urmărea şi combaterea reformei protestante. Tribunalul inchizitorial, compus din şase cardinali, notari, oficiali, clerici i membri ai ordinelor religioase urma să fie ultima curte de apel pentru procese religioase şi prima pentru cazurile rezervate papilor. Şi-a exercitat jurisdicţia îndeosebi pe teritoriul Italiei. I-a avut ca promotori pe Ignaţiu de Loyola şi Gian Pietro Carafa (viitorul papă Paul al IV-lea). Prin Constituţia sa „*Immensa aeterni*" din 23 ianuarie 1587, Papa Sixtus al V-lea (1585 – 1590) devenea adevăratul organizator, sau mai bine spus, reorganizator al acestei Congregaţii. Sfântul Oficiu, prima dintre congregaţiile romane, avea autoritate asupra tuturor creştinilor. Personalul său includea judecători, demnitari, consilieri, toate acestea fiind persoane calificate. Adevăraţii judecători vor fi cardinalii numiţi de papă, al căror număr fusese ridicat de către Pius al IV-lea la 8, iar de Sixtus al V-lea la 13. Numărul cardinalilor ce alcătuiau Sfântul Oficiu depindea de papa aflat în funcţie, conform Constituţiei „*Solliciudini nostrae dudum relatum*..." din 1 octombrie 1745 a papei Benedict al XIV-lea (1740 – 1758).

Procedura inchizitorială. Imediat după momentul înfiinţării Inchiziţiei, aceasta nu avea o procedură riguroasă. Ancheta era realizată de către personalul bisericesc (preoţii) având concursul auxiliarilor specializaţi. Episcopul şi arhiepiscopul din fiecare diocezã, personal sau reprezentat de un diacon (ori de altă persoană „onestă şi capabilă"), o dată sau de două ori pe an vizitau parohiile unde era semnalată prezenţa ereticilor. Episcopul sau reprezentantul său obliga prin jurământ trei sau mai multe persoane să depună mărturie şi vor denunţa toate ereziile şi comportamentele suspecte. „Episcopul sau arhidiaconul său, sau alte persoane corecte şi cinstite să inspecteze o dată sau de două ori pe an parohia în care s-a zvonit că locuiesc eretici."(2) Cei care refuzau să depună jurământ erau consideraţi eretici. Până spre finalul secolului al XII-lea, episcopii urmăreau în diocezele lor orice problemă de credinţă şi luau măsurile necesare pentru evitarea răspândirii ereziilor. Bula Ad abolendam, din 4 noiembrie 1184, care permitea urmărirea sistematică a ereticilor, lăsa totul la decizia episcopilor. Dacă, în ansamblu, după Conciliul Lateran IV (1215) nu s-au produs modificări majore privind modul de funcţionare al Inchiziţiei, mai multe concilii locale, spre exemplu, cel din anul 1227 de la Narbonne şi cel de la Toulouse din 1229 subliniau rolul episcopilor în combaterea ereziilor oferindu-le acestora dreptul de practică. Conciliul din Toulouse menţiona şi pedepsele ce vor fi administrate în funcţie de greşelile săvârşite, stabilind că pedeapsa cu închisoarea putea fi considerată o cale de penitenţă.

[2] *Decretum Gratiani*, Causa XXIV, Întrebarea III, canon 26 – 31, Edition E. Friedberg, Leipzig, 1879, apud Henri Maisonneuve, *op. cit.*, p. 152.

La statornicia principiilor şi regulilor de funcţionare, a scopurilor urmărite şi a mijloacelor au contribuit şi enciclicele, legislaţia laică, însă cele mai importante au fost „*manualele inchizitorilor*". Acestea ocupă un loc privilegiat printre instrumentele de studiere ale Inchiziţiei. Din cauza dificultăţilor întâmpinate de inchizitori, cei care aveau o pregătire teoretică şi experienţă practică au elaborat adevărate ghiduri pentru instruirea personalului tribunalelor Inchiziţiei, ca de exemplu:

Decretales, o colecţie de texte de maximă utilizare întocmită de Raymond de Pennafort în anul 1230 la ordinul papei Grigorie al IX-lea. Cuprindea detalii despre statutul şi mandatul inchizitorilor, descria pe iudei şi sarazini, oferea amănunte despre eretici, schismatici şi apostaţi etc., precum şi măsurile ce trebuiau luate împotriva tuturor acestora.

Cel mai vechi manual cunoscut al Sfântului Oficiu datează din anul 1244, sub denumirea *Ordo processus Narbonensis*. Alcătuit într-un mod sumar, cuprindea procedura şi pedepsele inchizitoriale. Procedura era următoarea: citarea generală, timpul de graţie, interogatoriul în 14 puncte şi formulele de condamnare. Conţinutul ne prezintă patru aspecte ale proceselor: modul în care ereticii sunt judecaţi de braţul secular, condamnarea la închisoare a ereticilor, pedepsele de penitenţă, exhumarea şi arderea cadavrelor persoanelor decedate în erezie. În primele două situaţii, se menţionează clar că membrii tribunalului şi juriştii, fără inchizitor, vor decide la cererea consiliului. În cazul ultimelor două cazuri, inchizitorii nu erau secondaţi de episcopi sau reprezentanţi ai Bisericii, nici de oamenii legii.

De Inquisitione haereticorum, atribuit inchizitorului franciscan David d'Augsbourg (1256 – 1271), descrie semnele după care pot fi recunoscuţi ereticii, obiceiurile lor şi mai ales vicleniile acestora. Cercetarea ereticilor are la bază experienţa autorului în calitate de tânăr inchizitor.

De modo procedendi contra haereticos, apărut între anii 1278 – 1298, este practic o compilaţie: o parte din actele Conciliului de la Tarragona (definiţiile diverselor categorii de eretici) şi *Ordo processus Narbonensis*, totalizând 21 de formule.

Practica officii Inquisitionis haereticae pravitatis (Practica anchetării depravării eretice) întocmit în anul 1324 de Bernard Gui, inchizitor de Toulouse (1307 – 1324). Este un tratat folosit de inchizitori, fiindu-le facilitată descoperirea ereziei în Touluose, Carcassès, Alpi, provincia ecleziastică Narbonne, adică diocezele Narbonne, Agde, Béziers, Carcassonne, Aleth, Elne, Lodève, Maguelonne etc. şi diocezele vecine. Documentul a fost publicat prima dată la Paris în 1886. Lucrarea este împărţită în cinci părţi. Prima conţine 38 de formule privind citarea şi prinderea ereticilor precum şi înfăţişarea tuturor persoanelor într-un proces al inchiziţiei. În a doua parte sunt 56 acte de graţiere sau comutare a greşelilor făcute în cursul sau în afara predicilor generale pronunţate de inchizitori. A treia parte are 46 de formule pentru sentinţe date cu ocazia acelor predici. Partea a patra constă într-o „*scurtă şi utilă instrucţiune*" cu privire la puterile inchizitorilor, excelenţa, importanţa, fundamentele lor. A cincea parte reprezintă opera lui Bernard Gui intitulată „*Metodă, artă şi procedee folosite pentru căutarea şi interogarea ereticilor, credincioşilor şi a complicilor lor.*" Aici sunt redate doctrinele şi riturile la cathari, valdenzi, pseudo – apostoli, precum şi modul în care trebuie să decurgă interogatoriile acestor eretici. Anchetele trebuiau să se desfăşoare în cel mai strict secret. Acuzatul era arestat de la început pe baza unei simple bănuieli. Astfel, inculpatul era socotit vinovat înainte de a fi cercetat: „*... faţă de anumiţi eretici inchizitorul nu trebuie să fie blând, ci procedând cu discernământ să dejoace în aşa fel şiretlicurile ereticilor, încât, cu ajutorul Domnului, să smulgă din rădăcini, ca o moaşă îndemânatică, şarpele unduitor din cloaca şi hăul păcatelor*".

Tratatul ne oferă numeroase amănunte asupra unor aspecte ale derulării anchetelor în zonele unde activau tribunalele prezidate de Bernard Gui. Interogatoriul se făcea de către inchizitor în prezenţa a doi credincioşi cu discernământ, iar notarul redacta procesul verbal al mărturiilor. Fiind un exponent al justiţiei, inchizitorul urma regulile acesteia, bucurându-se de „privilegii speciale", care-l autorizau să procedeze simplu şi direct, fără artificii avocăţeşti sau prezentări introductive. El apela la aplicarea canonului 37 de la cel de-al patrulea Conciliu Lateran (1215), care interzicea citarea unui martor ce stătea la mai mult de două zile depărtare de domiciliul acuzatului. Numele

martorilor erau ţinute secret de teama represaliilor. Urmează relatarea celorlalte etape: *constrângerea, sentinţa, pedeapsa.*

Directorium inquisitorum a fost scris la Avignon, în anul 1376, de către Nicolau Eymerich, inchizitor general în Catalonia şi Aragon. Tratatul reprezintă primul manual tipărit de acest fel. A fost tipărit în anul 1503 şi reeditat în perioada 1578 – 1607 de cinci ori. Plasează vrăjitoria la finalul caracterizărilor principalelor erezii. Lucrarea cuprinde trei părţi: despre credinţa catolică şi despre înrădăcinarea sa, despre răutatea eretică care acţionează împotriva credinţei catolice şi, ceea ce este esenţial, practica oficiului.

Manualul îi prevenea pe inchizitori să nu primească denunţuri contra ereticilor cu ocazia spovedaniei. Eymerich spunea că fiecare inchizitor trebuie să aibă un caieţel în care să-şi noteze numele tuturor denunţătorilor, pentru ca la nevoie, aceştia să fie folosiţi ca martori. Îi avertizează pe inchizitori să nu considere „*erezie*" ceea ce s-a spus în glumă. Inchizitorul e îndemnat să fie abil, iscusit, prefăcut, viclean, pregătit oricând să întindă curse ereticilor. Referitor la tortură, Eymerich spunea că: „*este neîndoielnic vrednic de laudă să se aplice tortura, dar eu dezaprob cu tărie pe acei judecători sângeroşi care, pentru nu ştiu ce glorie, se dedau la schingiuiri rafinate şi atât de crude încât învinuiţii mor sub tortură sau îşi pierd unele mădulare*."[3] În concluzie, opera lui Eymerich reprezintă mai mult decât un manual, este un „*directuar*" pentru inchizitori.

Copilacion de las instruciones del Officio de la Sancta Inquisicion…[4] a fost întocmit de către faimosul inchizitor Thomas de Torquemada. Prima ediţie a apărut în 1484, apoi s-au reeditat alte trei ediţii în anii 1485, 1488 şi 1498. Este numit şi „*codul terorii*". A avut drept model *Directorium inquisitorum* al lui N. Eymerich. Autorul a eliminat ceea ce ţinea exclusiv de Roma şi a reunit totul legat de tribunalul inchiziţiei spaniole. Lucrarea a fost alcătuită într-un moment delicat atât pentru coroana Spaniei cât şi pentru reorganizarea instituţiei inchizitoriale. Torquemada a beneficiat şi de aporturile aduse de alţi inchizitori: Deza, Cisneros, Maurique şi Valdés. Instrucţiunile cuprindeau organizarea şi procedura inchizitorială care erau deja stabilite prin legislaţia conciliară, decretele papilor şi în diverse manuale. Inchiziţia spaniolă nu are aspecte originale în contextul epocii privind legislaţia, mai ales că în anul 1503 s-a editat, la Barcelona, manualul lui Eymerich. Dacă primele „*instrucţiuni*" date de către Torquemada în anul 1484 cuprindeau 28 de articole având ca punct de plecare manualele lui Bernard Gui şi Nicolas Eymerich, timp de aproximativ zece ani, în intervalul octombrie 1488 – mai 1498, Torquemada a adăugat unele aspecte suplimentare privind modul de organizare şi funcţionare al tribunalelor. Spre exemplu, în primele trei articole din cadrul „*noilor instrucţiuni*", face precizări privind remunerarea personalului tribunalelor.

Instrucţiunile lui Torquemada au fost reeditate şi în secolul al XVII-lea, respectiv în anul 1667, la Madrid.

Sacro Arsenale,[5] al inchizitorului Eliseo Marsini, a fost editat în anul 1631, după care reeditat de şase ori, tratatul fiind utilizat foarte des de către Inchiziţia romană. Manualul ne introduce în atmosfera iluziilor diabolice provocate în cadrul diverselor exorcisme. Vrăjitoria este limitată la actele ce implică pactul cu diavolul, apostazia credinţei şi la eficacitatea acţiunilor malefice. Recomandă prudenţă în desfăşurarea anchetelor şi a acceptării mărturiilor. În ediţia Bologna, 1665, apărută sub titlul *Sacro Arsenale, overo Practica dell Officio della Santa Inquisizione,* se menţionează că tortura trebuie aplicată doar în cazul în care inchizitorul e de părere că acuzatul este vinovat. Noţiunea de corp delict apare foarte strict delimitată, fapt ce demonstrează evoluţia culturii juridice a inchizitorilor.

În anul 1246 Conciliul de la Bèziers stabilea regulile de drept substanţial şi procesual cărora trebuiau să li se supună inchizitorii în activitatea lor, iar bula *Ad extirpanda*[6] din 15 mai 1252 emisă de papa Inocenţiu al IV-lea proclama lupta de exterminare a ereticilor drept o

---

[3] Nicolau Eymerich, *Le manuel des inquisiteurs avec les commentaires de Francisco Peña*, introduction, traduction et notes de Louis Sala-Molins, Editeur Albin Michel, Paris, 2001, p. 263.

[4] *Compilaţie a instrucţiunilor Oficiului Sfintei Inchiziţii…*

[5] Eliseo Masini, *Sacro Arsenale, overo Prattica dell'Officio della Santa Inquisizione*, Et in questa secunda impressione corretta …, Roma, 1705. Cf. A. Agnoletto, *Sacro arsenale de Bologna 1665*, Milano, 1990.

[6] *Magnum Bullarium Romanum. Bullarum privilegiorum ac diplomatum Romanorum Pontificum amplissima collectio*, tomus tertius, pars prima, *Innocentius Quartus*, XXVII, Romae, MDCCXL, reimp. Graz, 1964, p. 324 – 327.

îndatorire fundamentală a statelor creştine. Aceasta obliga pe toţi creştinii, indiferent de statutul lor social, să denunţe orice erezie. În intervalul 1254 – 1264, sub papii Alexandru al IV-lea şi Urban al IV-lea, Inchiziţia şi-a dobândit toate atribuţiile.

Misiunea inchizitorilor era definită astfel, prin scrisorile de împuternicire: „*Noi, N., prin graţia divină (...) Inchizitor general, cu încredere în scrisorile de recomandare şi în dreapta voastră conştiinţă, N., prin autoritatea apostolică, vă creăm şi vă instituim inchizitor apostolic împotriva depravării eretice şi apostaziei în tribunalul Inchiziţiei din N., în districtul şi jurisdicţia lui. Şi vă investim cu puterea şi facultatea (...) de a ancheta toate persoanele oricare ar fi ele, bărbat sau femeie, în viaţă sau decedate, absente sau prezente, de orice stare, condiţie, prerogative sau demnitate, absolvite sau nu, rezidente sau cu domiciliul temporar, care au locuit permanent sau temporar în oraşele, târgurile şi satele din districtul respectiv, care s-au făcut vinovate, suspecte sau dezonorate prin delicte şi crime de erezie şi apostazie şi pe toţi incitatorii, apărătorii şi tăinuitorii lor. Şi pentru ca să porniţi împotriva lor şi a fiecăruia dintre ei, procese potrivit legii şi Sfintelor Canoane*....” [(7)] Timp de aproximativ patru secole, din anul 1480 până în 1820, formula nu s-a modificat, scopul rămânând acelaşi: anchetarea, prevenirea şi combaterea ereziilor.

Personajul central al tribunalului era inchizitorul, care cumula cele două funcţii, de anchetator şi de judecător. Procedura penală a zilelor noastre consideră aceste funcţii incompatibile la aceeaşi persoană în aceeaşi cauză. Inchizitorul era în acelaşi timp şi om al bisericii, un duhovnic care avea menirea de a asculta mărturisirea ereticului şi de a se strădui să-i salveze sufletul. Inchizitorul avea competenţă teritorială numai în regiunea stabilită prin scrisoarea papală de numire în funcţie. Totuşi el trebuia să plece şi să cerceteze toate zonele în care se răspândeau ereziile. Peste tot Inchiziţia avea agenţi şi spioni, silind oamenii să se trădeze unii pe alţii, încât nu se mai ştia dacă denunţarea se făcea din conştiinţa de a păstra valorile adevăratei credinţe sau din ură personală.

Analizând ghidurile utilizate de către inchizitori, în special *Practica Inquisitionis heretice pravitatis* a lui Bernard Gui şi *Directorium inquisitorum* al lui Nicolau Eymerich, descoperim modul în care s-au desfăşurat procesele intentate de tribunalele Inchiziţiei şi deducem care erau etapele unui astfel de proces: vizita inchizitorului cu predica acestuia, timpul de graţie, anchetarea şi interogatoriul celor acuzaţi, intervenţia avocatului, audierea martorilor, tortura, pronunţarea sentinţei şi executarea acesteia. În cazul în care persoana acuzată, anchetată şi condamnată nu era mulţumită de sentinţa primită, putea să o conteste printr-un apel făcut direct către papă. Acest drept îl aveau toţi anchetaţii cu excepţia celor acuzaţi de vrăjitorie

Pedepsele variau în funcţie de gravitatea faptei (sau a acuzaţiilor aduse) şi se concretizau în: amenzi, distrugerea caselor ereticilor, confiscarea averilor, condamnarea pe viaţă, posturi îndelungate, pelerinaje, opere de binefacere, biciuirea în public, flagelarea, interzicerea de a îndeplini anumite funcţii publice, excomunicarea, arderea pe rug, condamnarea morţilor în efigie cu dezgroparea cadavrelor şi arderea lor etc. Cea mai severă pedeapsă era excomunicarea şi abandonarea vinovatului puterii civile. Din moment ce Biserica nu sancţiona persoana, ci faptele săvârşite de aceasta, era lăsată pe mâna puterii civile. În cazul în care ereticul era cleric, era degradat în prealabil din treaptă, apoi dat puterii civile. Trebuie reamintit faptul că exista, totuşi, o diferenţă majoră între pedeapsa civilă şi cea bisericească. Prima urmărea sancţiunea ca rezultat al încălcării legilor, în timp ce a doua avea în vedere, cel puţin teoretic, corijarea delicventului.

Inchiziţia în Franţa

La începutul secolului al XIII-lea, în sudul Franţei s-a dezvoltat o puternică sectă, a albigenzilor sau catarilor, care ameninţa să se extindă foarte repede. Cuvântul „*catar*” derivă din grecescul „*katharos*” şi înseamnă „pur”. Unii i-au căutat rădăcina în „*cato*” = fiinţă misterioasă, de origine demonică. Între secolele XI – XV, catarii sunt întâlniţi în Franţa, Germania, Italia, Spania şi în Anglia. Prima dată fuseseră identificaţi în Italia (1030 – 1040) şi în Franţa în oraşul

[7] Nicolau Eymerich, *op. cit.*, p. 138 – 139.

Albi (de unde au primit şi numele de albigenzi). Apoi, mişcarea este întâlnită la Köln în anii 1143 – 1144, când membrii unei comunităţi eretice se considerau adevărata Biserică, „*săracii lui Hristos*." Mistica ereziei cathare este greu de înţeles tocmai din pricina numeroaselor antinomii. Catharii propovăduiau o concepţie dualistă asupra lumii reducând existenţa la o veşnică luptă între aceste două principii opuse: binele şi răul, spiritul şi materia, Dumnezeu (creatorul lumii spirituale) şi satana (făuritorul lumii materiale). La origini apărea ca o mişcare neomaniheistă, ce are legătură cu bogomilismul. Catarii acceptau o Biserică pnevmatică nu una clericală. Pentru cathari, omul se putea mântui numai eliberându-se de trup, care e dominat de diavol ca tot ce este materie. Ei contestau firea umană a Mântuitorului, nu acceptau Euharistia, respingeau cultul Sfintei Cruci şi venerarea sfinţilor. Căsătoria era considerată un păcat trupesc, excepţie făcându-se când aceasta avea loc între virgini. Predicau abstinenţa sexuală, se abţineau de la consumul laptelui şi a oricărui aliment rezultat în urma copulaţiei, binecuvântau alimentele şi băutura spunând rugăciunea „Tatăl Nostru", respingeau purgatoriul. Mişcarea a dat mult de furcă reprezentanţilor Bisericii. Întrucât catarii pretindeau că sistemul învăţăturilor lor este bazat pe Sfânta Scriptură, li s-a interzis să mai posede Biblia.

În anul 1179, după al treilea Conciliu de la Lateran, care a condamnat prin canonul 27, învăţăturile catharilor, patharinilor şi publicanilor, în Languedoc sunt trimise noi misiuni catolice. Papa Alexandru al III-lea a lansat o cruciadă împotriva catharilor în anul 1180, iar Papa Inocenţiu al III-lea a înfiinţat Inchiziţia neliniştit fiind de succesul acestora în atragerea noilor adepţi.

Papa Inocenţiu al III-lea a trimis, începând din anul 1203 în teritoriile „infestate" de cathari, legaţi papali, independenţi de episcopii locului, cu misiunea de a-i recupera pe eretici în mod paşnic. Când unul dintre cei trimişi de către papă, Pierre de Castelnan a fost ucis de către eretici, papa a cerut regelui Franţei, Filip August să lupte contra lor cu arma. În anii 1204 – 1205, papa Inocenţiu al III-lea solicită, în repetate rânduri regelui Franţei, Filip August să intervină cu forţa armatei în Languedoc pentru stârpirea ereziei, însă regele preocupat de luptele cu englezii pentru redobândirea unor teritorii cucerite de aceştia în Franţa, nu avea cu ce să întreprindă o expediţie militară în sud.[8] Este cunoscut faptul că, în secolele XII – XIII întreaga parte de vest a Franţei aparţinea Angliei, iar partea de est, deşi se numea regatul Franţei, era alcătuită din principate şi ducate aflate mereu în conflict.

În august 1235, Fratele Robert, poreclit „*Bogomilul*", este numit inchizitor general al Franţei cu rolul de a reprima erezia cathară. Călugărul dominican Robert Bulgarul (Bogomilul) a reprezentat o faimoasă figură din perioada de început a inchiziţiei. Activitatea sa s-a desfăşurat în nordul Franţei şi în Flandra. A condamnat pe mulţi dintre foştii săi coreligioşi (unele surse arată că făcuse parte din secta catharilor).

În a doua jumătate a secolului al XIII-lea, Inchiziţia îşi perfecţionează sistemul de represiune, îmbogăţindu-şi procedurile prin introducerea, în anul 1252, a folosirii autorizate şi reglementate a torturii. În acest regim tortura a fost aplicată mai întâi în Italia apoi în Franţa. Din cauza creşterii numărului anchetelor □i al persecu□iilor înte□ite, cei mai mulţi cathari din Languedoc se vor refugia în Italia.

Spre finalul secolului al XIII-lea teritoriul Franţei a fost împărţit spre administrare călugărilor franciscani şi dominicani. Astfel, în sud-estul ţării s-au conturat primele zone în care Inchiziţia era în administrarea franciscanilor: Provence (1265), Avignon (1267), Savoie şi Dauphiné (1288), Lyonnais şi Vivarais (1290). Restul teritoriilor (Lorena, Flandra, zonele comitatului etc.) au rămas în subordinea dominicanilor. Administrarea teritoriilor de către tribunalele inchizitoriale a variat în timp, fapt pe care îl deducem din titulaturile pe care le purtau inchizitorii la momentul învestirii. Spre exemplu, în Provence întâlnim următoarele titluri: „*inchizitor în provincia Provence*", „*inchizitor în părţile Provence*," „*inchizitor pentru comitatele Provence şi Forcalquie şi al altor locuri...*" etc. Situaţii similare întâlnim şi pentru celelalte zone: papa Ioan al XXII-lea se adresa lui Bernard Gui la Toulouse cu formula „*inchizitor în regatul Franţei cu reşedinţa la Toulouse*", Étienne de Lacombe era „*inchizitor în oraşul şi dioceza Toulouse*", Bernard Bosquarel activa în „*provincia Toulouse, în părţile Gascogne, Languedoc şi*

[8] Achille Luchaire, *Innocent III. La croisade des Albigeois*, Editions Hachette, Paris, 1905, p. 126 – 128.

alte zone...". Inchizitorii din Paris purtau titlul de „*inchizitor în regatul Franciae*" sau „*inchizitor în părţile regatului Franciae*". Şirul exemplelor ar putea continua pentru aproape toate regiunile Franţei.

Dintre inchizitorii pe care i-a avut Franţa, cea mai ilustră imagine a rămas aceea a lui **Bernard Gui** (1261-1331), „*un venerabil reprezentant al Fraţilor Predicatori, un om cumpătat, înţelept, modest, cultivat, bun orator, profund religios*".[9] Analizând documentele proceselor desfăşurate în timpul mandatului său, putem afirma că a manifestat o cruzime asemănătoare cu cea a lui Thomas de Torquemada.

Studiind fenomenul vrăjitoriei în Franţa, am observat că în zona Toulouse se întâlnesc cele mai multe cazuri de vrăjitorie. Un caz celebru îl reprezintă procesul mareşalului Franţei Gilles de Rais judecat pentru vrăjitorie în anul 1440. Acesta era pasionat de cultul diavolului, arte magice şi de alchimie. Ultimul mare proces de vrăjitorie desfăşurat în Franţa a avut loc în anul 1632 implicându-l pe abatele **Urbain Grandier** (1590 – 1634), parohul Bisericii Saint-Pierre-de-Marché din Loudon.

Dintre procesele celebre am analizat **procesul templierilor,** desfăşurat între anii 1307 şi 1312 (pe data de 22 martie 1312, în cadrul Consistoriului reunit în secret, papa Clement al V-lea a impus aprobarea desfiinţării Ordinului Templierilor prin Bula *Vox in excelso*. Printr-o nouă bulă, *Ad providam,* dată pe 2 mai 1312, toate bunurile templierilor au fost atribuite Ordinului Ospitalierilor, astfel că la 6 mai 1312, practic Templul nu mai exista.) şi **procesul Ioanei d'Arc** (1431), care constituie un exemplu reprezentativ în privin□a acţiunii binomului Stat – Biserică, atunci când colaborarea dintre aceste institu□ii nu urmăre□te altceva decât să deservească interesele reciproce.

Ioana d'Arc a reprezentat un moment misterios într-o perioadă nefericită a războiului franco-englez (1337 – 1453). A fost acuzată de vrăjitorie şi de faptul că ea comunica mereu cu „*voci divine*" ale Sfântului Arhanghel Mihail, Sfânta Ecaterina, Margareta şi chiar ale lui Dumnezeu. Tribunalul şi-a început şedinţele pe 9 ianuarie 1431, rechizitoriul fiind redactat în limba latină, limbă necunoscută de către Ioana. Printre acuzaţiile aduse se numărau: pretenţia de a fi avut convorbiri cu sfinţii, profeţii false, purtarea hainelor bărbăteşti, nesupunere etc. În perioada 21 februarie – 27 martie s-a desfăşurat interogatoriul preliminar al acuzatei, după care a urmat judecarea propriu – zisă până la 24 mai 1431. Pe 2 mai i-au fost prezentate formal acuzaţiile, cerându-i-se să renunţe la „*viziuni*" şi să se supună Bisericii. Refuzând, după o săptămână, este dusă în camera de tortură, unde, spre a o înfricoşa, i s-au arătat doar instrumentele. Oficial i s-a comunicat, pe data de 23 mai, că urmează să fie arsă pe rug în cazul în care nu-şi recunoaşte greşelile făcute. Adusă în faţa tribunalului, i s-au adus la cunoştinţă cele 12 capete de acuzare: a*pariţiile îngerilor şi ale sfinţilor* – sunt declarate mincinoase, fictive, inspirate de spirite diabolice; s*emnul dat lui Charles prin coroana adusă de Sfântul Mihail* – a fost considerat drept o poveste mincinoasă păgubitoare pentru biserică; r*ecunoaşterea sfinţilor şi a îngerilor prin încurajarea ce i-o aduceau şi credinţa în ei ca şi în Iisus* – reprezintă o credinţă prea îndrăzneaţă; *purtarea hainelor bărbăteşti şi a părului scurt şi primirea cuminecăturii în aceste haine* – este un blestem faţă de Dumnezeu etc. Observăm că fiecare acuzaţie are şi o intepretare din care rezultă practic, erorile privind învăţătura de credinţă creştină.

Franţa şi-a încheiat experienţele organizării politico-administrative, de la moştenirile cetăţii romane la regalitatea naţională trecând prin eclipsarea puterii publice. Biserica a trecut prin toate experienţele: organizarea seculară şi ierarhizată, eretismul anarhic etc. În Franţa, Inchiziţia a contribuit la realizarea unităţii statale, monarhice. Renaşterea provocase o puternică reacţie spirituală dar şi materială, unul din punctele grav lovite fiind religia. Mulţi credeau în puterea diavolului. Unele adevăruri puteau fi argumentate de ştiinţă, încă mai erau considerate de către mulţi, încercări ale satanei. S-a dezvoltat interesul pentru astrologie, care era o „modă" a vremii.

[9] ***Scriptores Ordinis Praedicatorum* recensiti, notisque historicis et criticis ilustrati, tomus primus, apud J.B. Christophorum Ballard et Nicolaum Simart, vol. I, Lutetiae Parisiorum, MDCCXIX, p. 576.

Inchiziția în Italia

O premisă ce a făcut posibilă organizarea şi funcționarea Inchiziției în Italia a constituit-o lupta pentru învestitură. Conflictul a început în secolul al VIII-lea, când regele Pepin cel Scurt chemat de papa Ştefan al II-lea a cucerit de la lombarzii care invadaseră nordul Italiei, exarhatul Ravenna şi ducatul de Roma, pe care le-ar fi donat papei în anul 756. Această presupusă donație a reprezentat actul de fondare al Statului Vatican (Patrimonium Sancti Petri).

În urma invaziei albigenzilor din Languedoc (Franța) în nordul Italiei, erezia a luat o altă formă. Aici ereticii sunt întâlni□i între anii 1092 – 1208 sub numele de „patarini." Încă din prima jumătate a secolului al XI-lea, în ciuda tuturor eforturilor depuse de episcopul Heribert al Milanului, erezia cathară s-a manifestat şi în Lombardia. Un secol mai târziu, erezia a dobândit o mare amploare datorită lui Arnaldo da Brescia. Ereticii italieni vor duce o luptă antipapală. Astfel, papa Eugeniu al III-lea fuge la Roma unde palatul său şi cele ale cardinalilor fuseseră jefuite de patarini, deoarece aceştia nu puteau concepe ca Biserica să dețină bunuri şi averi. Eugeniu al III-lea învinge, iar Arnaldo da Brescia este arestat şi decapitat la Roma în anul 1155, iar cadavrul său e ars pe rug, apoi cenuşa aruncată în Tibru.

Papa Honoriu al III-lea a dus o înver□unată luptă împotiva patarinilor, în perioada 1222 – 1224, cerându-le episcopilor să recurgă la represiuni împotriva lor.

În anul 1228, Geoffroi, legat al Sfântului Scaun în Lombardia, i-a alungat pe ereticii din Milano şi statele vecine. Regele Siciliei, Frederic al II-lea (1198 - 1250) dă un decret la Catania în baza căruia Geoffroi trece la confiscarea bunurilor ereticilor, dărâmarea caselor acestora, iar cei care îi sprijineau pe patarini erau amendați cu sume cuprinse între 25 şi 100 de livre. Se aplica pedeapsa cu moartea. Frederic al II-lea, ale cărui scopuri erau mai mult politice decât religioase vedea în erezie „*o crimă de lez-majestate, pasibilă deci cu pedeapsa cu moartea.*" Inchizitorii vor fi dominicani şi franciscani. Geoffroi a creat o comisie inchizitorială formată din 12 membri, cărora li s-au alăturat 4 călugări franciscani.

În anul 1229, din ordinul papei Grigore al IX-lea, cardinalul Goffredo de Castigione a fost numit inchizitor în Milano, ora□ care fusese de ani de zile sub influen□ă eretică. Numirea a fost de un real succes, cu atât mai mult cu cât a primit ajutorul necondi□ionat al clerului de aici, în special al celor două ordine monahale (franciscanii □i dominicanii), ba mai mult, s-a constituit o comisie formată din 12 membri în vederea urmăririi ereticilor. Tribunalul astfel constituit a fost unul activ.

Pe 22 mai 1231, papa Grigore al IX-lea i-a solicitat arhiepiscopului de Milano să aplice de urgen□ă Statutele Sfântului Scaun privitoare la urmărirea ereticilor □i prevenirea ereziilor. În acelaşi an papa îl numeşte pe dominicanul Alberic în funcția de inchizitor al Lombardiei. Erezia a fost reprimată în ansamblul ei, iar câțiva eretici arşi pe rug. Episcopul Guala Ronio al Bresciei şi inchizitorul Alberic vor excomunica pe Mandello, ales în fruntea oraşului Bergamo.

Un caz interesant îl constutie cel al lui **Domenico Scandella**, zis Menocchio, un morar din Friuli, care a fost ars pe rug sub acuzația de erezie, deținerea şi citirea cărților interzise. Documentele procesului împotriva sa se află în Arhivele Curiei Arhiepiscopale din Udine, Sant' Uffizio Anno integro 1583 an. 107 usque ad 128 incl., proc. n.126, şi Anno integro 1596 a.n. 281 usque ad 306 incl., proc. n. 285. Pe data de 28 septembrie 1583 a fost denunțat Sfântului Oficiu de către Odorico Vorai fiind acuzat că a rostit cuvinte „*eretice şi nelegiuite*" despre Hristos, acuze ce au fost susținute de către martori precum: Francesco Fasseta, Domenico Melchiori, Giuliano Stefanut.

La 4 februarie 1584, inchizitorul franciscan Felice de Montefalco a ordonat ca Domenico să fie arestat, iar pe 7 februarie 1584 a fost supus primului interogatoriu. Odată cu arestarea sa, i s-au inventariat şi cărțile sale pe care le citise sau pe care le studia. Analizând lista cărților se observă că majoritatea erau împrumutate de la consătenii săi. Şase lucrări din cele 11 conțineau texte religioase.

Întreaga anchetă s-a derulat pe baza ideilor şi mesajelor din lecturile făcute. În timpului procesului, inchizitorul a întrebat dacă Menocchio vorbea în glumă sau îşi susținea şi argumenta

ideile, deoarece manifestările eretice ale persoanelor fără multă şcoală erau considerate ca rod al nebuniei sau al posedării diavolului.

Menocchio a fost acuzat de anabaptism, mişcare întâlnită în regiunea Veneto şi care a atras persecuţii religioase în secolul al XVI-lea. Interogatoriile s-au încheiat pe data de 12 mai, după care a fost dus iar în temniţă. Pe 17 mai i s-a dat sentinţa: „*Încăpăţânat astfel în aceste erezii, ai perseverat cu inimă împietrită, ai negat cu îndrăzneală, cu vorbe profane şi nelegiuiri.... ai sfârtecat cu suflet diabolic, nu ai ţinut postul sfânt până la capăt, nu am aflat noi că ai răcnit până şi împotriva sfintelor predici?, ai condamnat.... cu judecata ta profană, spiritul cel rău te-a îndemnat să te afirmi, te-ai luptat.... cu gura ta spurcată, ai născocit lucrul acesta atât de nelegiuit, şi că totul a fost murdărit şi că nu a fost pângărit de tine... negai, răstălmăcind cu limba ta blestemată... spuneai, la urmă ai răcnit, ai dat otravă, şi ceea ce este groaznic nu numai de spus ci şi de auzit pentru toţi, n-a fost mulţumit spiritul tău rău şi pervers cu toate acestea... ci a scos coarne şi precum giganţii ai început să te baţi împotriva celei mai sfinte şi inefabile Trinităţi, se înspăimântă cerul, totul se răstoarnă şi se cutremură cei care aud lucrurile neomeneşti şi îngrozitoare pe care cu gura ta profană le-ai rostit despre Isus Cristos, Fiul lui Dumnezeu. Ai adus din nou la lumină şi cu tărie ai afirmat ca adevărată acea părere, de altminteri interzisă, a unui vechi filozof care afirma veşnicia haosului, din care au ieşit toate ce sunt în această lume. În sfârşit, ai înviat părerea maniheiştilor despre dubla generare a binelui şi răului. Ai adus din nou la lumină erzia lui Origen că toţi vor fi salvaţi, evrei, turci, păgâni, creştini şi toţi necredincioşii, deoarece Duhul Sfânt le este tuturor în mod egal... Te condamnăm solemn să fii închis între două ziduri unde vei rămâne pentru toată durata vieţii tale*," [10] o sentinţă ce ne atrage atenţia prin lungimea ei (de patru sau cinci ori mai mare decât o sentinţă obişnuită).

În cadrul celui de-al doilea proces al său, desfăşurat pe 12 iulie 1599, s-a abordat şi problema cosmogoniei privind raportul dintre cultura populară tradiţională şi cea din lecturile sale.

Spre finele lui iunie 1599, Menocchio a fost arestat şi încarcerat la Aviano. Trecuseră 15 ani de la primul interogatoriu. În acest interval executase şi trei ani de închisoare „*era acum bătrân: slab, cu părul alb, cu barba cenuşie, mai mult albă, îmbrăcat ca întotdeauna ca un morar, cu o haină şi o beretă de culoare gri-deschis. Avea 67 de ani*..".[11] Pe 2 august, Congregaţia Sfântului Oficiu l-a declarat „*relaps*" solicitându-i-se să-şi divulge complicii pentru a nu fi torturat. Răspunzând: „*Nu-mi amintesc a fi cugetat cu careva*," a continuat: „*am vorbit cu atâţia, că acu nu-mi amintesc*." L-au examinat dezbrăcat, după care l-au legat şi l-au dus în camera de tortură. Notarul a menţionat că tortura avusese loc o jumătate de oră, conform regulamentelor în vigoare. Papa Clement VIII cerea ca Menocchio să fie condamnat la moarte în aceeaşi perioadă în care, la Roma se încheia procesul lui G. Bruno.

Menocchio, în final, a fost omorât. Faptul e relatat în depoziţia lui Donato Serotino care, la 6 iulie 1601, spunea comisarului inchizitorului din Friuli că la Pordenone „*fusese executat de către Sfântul Oficiu .... acel Scandella*." [12]

În contextul celor două mari evenimente istorice, inventarea tiparului şi Reforma, a fost posibilă apariţia unui asemenea caz ca al lui Domenico Scandella. Reforma a oferit oamenilor curajul de a comunica, iar tiparul a făcut ca ideile din cărţi să fie transmise, analizate şi comparate cu tradiţia orală.

Procesul lui **Giordano Bruno** desfăşurat între anii 1592 – 1600. În zorii zilei de joi 17 februarie 1600, Bruno, îmbrăcat în sanbenito, a fost condus pe ultimul drum de la închisoarea Tor di Nona spre rugul „*purificator*" ridicat lângă fântâna lui Terrina, în centrul Pieţei Campo di Fiori. Astfel, unul dintre marii gânditori ai Renaşterii, credincios până la capăt crezului său filosofic, şi-a aflat sfârşitul, pentru a împlini, parcă, propria-i prevestire: „*Nu ştie fluturele-n jocuri bete / Că focul arde, ci spre el se-ndreaptă, / Nici cerbul către râu, mânat de sete, / Nu ştie de săgeata ce-l aşteaptă ...*" [13]

---

[10] Cf. ACAU, Sant'Uffizio, „*Sententiam contra reos S. Officii liber II*", f. 1r – 11v, apud Carlo Ginzburg, *Brânza şi viermii. Universul unui morar din secolul al XVI-lea*, trad. Claudia Dumitriu, Editura Nemira, Bucureşti, 1997, p. 147 – 150 şi p. 244.

[11] ACAU, Sant'Uffizio, proc. nr. 285, f. f. nr., 12 iulie 1599, apud Carlo Ginzburg, *op. cit*., p.162 şi p. 246.

[12] ACAU „*Ab anno 1601 usque ad annum 1603, incl. an. 499 usque ad 546 incl.*", proc. nr. 497, apud Carlo Ginzburg, *op. cit*., p.191 – 192.

[13] Trad. C. D. Zeletin, în D. Cosma, *Socrate, Bruno, Galilei în faţa justiţiei,* Editura Sport – Turism, Bucureşti, 1982, p. 180.

Aproximativ 250 de ani nu s-au făcut publice actele procesului lui Giordano Bruno. Unele documente referitoare la activitatea inchiziției din Veneția şi din Roma devenind accesibile în perioada revoluției din 1848 – 1849, au scos la iveală date revelatoare pentru acest episod. Gregorio Palmieri, funcționar al arhivelor Vaticanului, a descoperit în anul 1886 în fondul secret un manuscris referitor la proces, însă papa Leon al XIII-lea (1878 – 1903) a interzis publicarea informațiilor. Tocmai în anul 1940, alt arhivar, Angelo Mercati intră în posesia documentului descoperind încă 59 de pagini ce relatau succint dezbaterile tribunalului inchizitorial privind cazul lui Bruno. Cu acordul papei, s-a publicat, în anul 1942, o sinteză a materialelor care încearcă oarecum să demonstreze legalitatea juridică a acțiunii.

Galileo Galilei. În anul 1615 Inchiziția a deschis oficial cercetarea împotriva lui Galilei prin intermediul călugărilor Tommaso Caccini, Ferdinando Ximenes şi Giannozzo Attavanti. Au urmat primele contacte cu maşina inchizitorială. pe 12 aprilie 1633, când i s-a luat primul interogatoriu.

Sentința dată împotriva lui Galileii: „*Roma, 22 iunie 1633..... Spunem, ne pronunțăm, dăm sentința şi declarăm că tu zisul Galileo, pentru motivele arătate în proces şi mărturisite de tine ca mai sus, te-ai făcut vinovat în fața acestui Sfânt Oficiu de erezie, anume de a fi susținut şi crezut doctrina falsă şi contrară celei din Sfintele Scripturi ... în consecință ai căzut în toate cenzurile şi pedepsele sfintelor canoane şi altor legi generale şi particulare promulgate contra unor asemenea delicvenți. Suntem mulțumiți dacă, cu inimă şi credință sinceră, abjuri în fața noastră, blestemi şi deteşti erorile şi ereziile de mai sus şi orice altă eroare şi erezie contrară Bisericii Catolice şi Apostolice în felul pe care ți-l vom indica noi... tu Galileo Galilei, inculpat, prezent aici, anchetat, judecat şi confesat…te-ai făcut suspect vehement de erezie… şi drept urmare cazi sub incidența tuturor interdicțiilor şi pedepselor prevăzute de canoanele sfinte şi alte decrete generale şi particulare impuse şi promulgate împotriva unor asemenea infractori. De care suntem de acord să fii absolvit, dacă mai întâi, cu inimă curată şi credință neprefăcută, în fața noastră abjuri, blestemi şi deteşti sus-zisele greşeli şi erezii şi oricare altă greşeală şi erezie potrivnică Bisericii Catolice şi apostolice în felul şi forma prescrise de noi…*

Acest Sfânt Oficiu te condamnă la închisoare şi îți impune drept pocăință ca timp de trei ani să spui o dată pe săptămână cei şapte psalmi de pocăință rezervându-ne dreptul de a micşora, schimba sau ridica total sau parțial pedepsele şi pocăințele de mai sus."

<u>Abjurarea</u> „….De aceea… cu inimă sinceră şi credință neprefăcută, abjur, blestem şi detest erorile şi ereziile de mai sus şi în general orice altă eroare, erezie şi părere contrarie Sfintei Scripturi; şi jur că în viitor nu voi mai spune nici verbal, nici în scris astfel de lucruri pentru că aş putea fi suspectat; iar dacă voi cunoaşte vreun eretic sau suspectat de erezie îl voi denunța acestui Sfânt Oficiu sau altui Ordin local, unde mă voi afla ...

Eu Galileo Galilei, am abjurat, am jurat, am promis şi m-am obligat ca mai sus şi, cu adevărat cu propria mea mână am semnat această abjurație şi am spus-o cuvânt cu cuvânt în Roma, în Mănăstirea Minerva, în ziua de 22 iunie 1633 ..." [14]

Thomasso Campanella. Acuzat de practicarea magiei şi încheierea pactului cu diavolul, în anul 1592, a fost închis la Mănăstirea San Domenico din Neapole. Cu toate acestea, acuzațiile aduse nu au avut urmările dorite de către Biserica Apuseană, deoarece în Italia acelei perioade procesele de vrăjitorie şi magie nu constituiau ceva glorios. Eliberat, după ce executase 26 de ani de închisoare, a plecat la Paris unde a studiat o serie de lucrări şi s-a întâlnit cu marele filozof francez Pierre Gassendi (1592 – 1655). În prefața lucrării Questiones Physiologicae, publicată la Paris în anul 1637, menționa că nu a primit acceptul Congregației Indexului spre a o publica pentru motivul că era închis la Neapole sub falsa acuzație de lèse-majesté.

Dacă în *Christianitas medioevalis*, Biserica era principala instituție a Europei, în această perioadă apar oamenii ştiințelor laice, pionierii altor instituții care nu au nevoie de revelație pentru a-şi dezvolta ideile şi cercetările lor. Celebra condamnare a lui Galilei a devenit, peste două secole, un adevărat simbol al conflictului dintre teologie şi ştiințele moderne. Într-un asemenea

[14] TCD 1229, f. 271v, apud Francesco Beretta, *Galilée devant la Tribunal de l'Inquisition. Une relecture des sources*, publication partielle de la thèse présentée à la Faculté de Théologie de l'Université de Fribourg, Suisse, pour obtenir le grade de docteur, Fribourg, 1998, p. 228 – 229.

context, Biserica ar fi trebuit să-şi dea seama că nu mai putea patrona toate ştiinţele. Pe de altă parte, începând liberalizarea şi laicizarea gândirii, liberalii şi laicii acestor timpuri încep să acuze din ce în ce mai vehement Biserica de necolaborare la opera lor, condamnând-o pentru faptul că se opune laicizării societăţii.

Inchiziţia în Spania

O scrisoare a papei Grigore al IX-lea, din data de 12 august 1236, descrie măsurile de represiune luate împotriva ereticilor de către regele Ferdinand al Castiliei: au fost însemnaţi pe frunte cu fierul roşu, toţi cei din oraşul şi dioceza Palencia, care împărtăşeau idei eretice. În acelaşi timp le-au fost confiscate şi bunurile materiale.

Fiul lui Ferdinand, Alfonso al X-lea a organizat inchiziţia pe tot cuprinsul regatului, ajutat fiind de papă, care prin bula din 23 aprilie 1234 stabilea inchizitori francisacni şi dominicani în majoritatea oraşelor Spaniei.

Conciliul provincial din Taragona, reunit în anul 1242 la propunerea arhiepiscopului acestui oraş, Petru de Albalat, a reprezentat un prim pas în organizarea inchiziţiei episcopale în Spania. Consiliul a definit terminologia privitoare la eretici (persoanele care persistă cu îndârjire în greşeli privind învăţătura de credinţă), împârţindu-i în: credincioşi (cei care cred în învăţăturile eretice şi le practică), suspecţi de erezie (care participă la adunările, predicile şi rugăciunile ereticilor), celatores (cei care, cunoscând eretici nu îi denunţă), occultatores (cei care se angajează să nu-i divulge pe eretici), defensores (care împiedică acţiunile Inchiziţiei de anchetare a ereticilor), fautores (cei care oferă ajutor şi consiliere ereticilor), relapsi (persoanele care, după abjurare au recăzut în erezie).[15] Deşi nu a definitivat un cod de procedură împotriva ereticilor, acest conciliu a avut menirea de a analiza modurile manifestării învăţăturilor eretice, urmând a fi instrumentate metodele şi mijloacele de extirpare a ereziilor.

Printr-o scrisoare dată la Lyon pe 20 octombrie 1249, papa Inocenţiu al IV-lea se adresa superiorului Ordinului Predicatorilor din Spania şi inchizitorului Raymond de Peñafort, îndemnându-i pe aceştia să organizeze inchiziţia spaniolă după zelul dominicanilor.[16] Ulterior aparatul inchizitorial şi-a început activitatea.

În anul 1401 papa Bonifaciu al IX-lea l-a numit pe Vicent din Lisabona „*Inchizitorul întregii Spanii*”.[17]

La stăruinţa regelui Ferdinand al Aragonului şi a reginei Isabela a Castiliei, papa Sixtus al IV-lea decidea, prin bulla din 1 noiembrie 1478, numirea ca inchizitori a 2 – 3 preoţi de peste 40 de ani acordând regilor din Aragon şi Castilia dreptul de a-i desemna şi destitui. Ulterior, la 27 septembrie 1480, la Medina del Campo, cei doi suverani, Ferdinand de Aragon şi Isabela de Castilia, împreună cu delegaţia cardinalului Spaniei şi fratele Thomas de Torquemada, numeau inchizitori pentru Castilia. Abia din acest moment Inchiziţia spaniolă este pregătită să-şi desăvârşească opera. În octombrie 1480 se fixau la Sevilla Juan de San Martin şi Miguel de Modillo unde îşi începeau misiunea descoperind oamenii ce se îndepărtau de la dreapta credinţă. Torquemada a instalat 26 de noi inchizitori. Doi ani mai târziu, în 1482, papa Sixt al IV-lea, acceptând propunerile regilor de a numi inchizitori, îi numea pe Thomas de Torquemada, Juan de San Martin, Miguel de Morillo, Petro de Ocania, Petro Martino etc. Astfel în perioada 1480 – 1510 s-a consemnat activitatea maximă a Inchiziţiei în Spania.

Instituirea Inchiziţiei a determinat o opoziţie vehementă. În Aragon, Ferdinand a profitat de conjunctură pentru „*a reforma*” vechea Inchiziţie, astfel încât tribunalele inchizitoriale depindeau mai degrabă de rege decât de papă.

Tribunalul se instala de obicei în centrul districtului. Existau 20 de tribunale ce încercau să acopere o cât mai mare suprafaţă. Din personalul tribunalelor doar 2/3 erau inchizitori, restul

[15] MANSI, t. XXIII, col. 553 şi urm.
[16] *Ibidem*, col. 568 – 569.
[17] T. Ripoll, *Bullarium ord. FF. Praedicatorum*, t. II, p. 421 şi p. 423.

preoţi administratori şi persoane care ajutau la buna desfăşurare a activităţii (consilieri, secretari etc.).

Consiliul Suprem al Inchiziţiei (numit şi *Suprema*) desfăşura o intensă activitate, consilierii întrunindu-se zilnic: luni, miercuri şi vineri dimineaţa, iar marţi, joi şi sâmbătă seara. Doi dintre membrii guvernului Spaniei asistau cu regularitate la şedinţele de seară ale Consiliului. Consiliul era prezidat de inchizitorul general şi avea următoarele sarcini:

1. elabora instrucţiunile cărora trebuiau să se conformeze tribunalele provinciale;
2. completa sau modifica aceste instrucţiuni în funcţie de conjunctura politică sau religioasă;
3. controla activitatea inchizitorilor principali verificând şi rapoartele acestora;
4. judeca, în apel, cauzele înaintate;
5. examina cazurile cele mai grave;
6. arbitra în cazurile de vot contradictoriu;
7. judeca pe membrii Sfântului Oficiu ale căror crime şi abuzuri erau dovedite;
8. inspecta tribunalul şi inchizitorii.

Din cercetarea rapoartelor de inspecţii întocmite de Suprema aflăm modul de funcţionare al tribunalelor. Inspectorul interoga aproape tot personalul tribunalului, de la inchizitor până la gardienii închisorii. Erau folosiţi ca martori şi deţinuţii. Majoritatea inspecţiilor aveau un caracter general: vizitarea amănunţită a fiecărei celule, examinarea deţinuţilor şi a stării de sănătate a acestora, inspectarea „secretului", a cheltuielilor, materialelor şi a întregului personal al tribunalului. Inspectorii foloseau un chestionar ce cuprindea 49 de întrebări cu privire la exercitarea funcţiei inchizitoriale: nivelul de cultură al inchizitorilor, competenţa lor, sârguinţa de care dădeau dovadă, respectarea instrucţiunilor date de Suprema etc. De exemplu în 1628 un raport întocmit la Sevilla avea 1.023 coli, ceea ce înseamnă peste 2.000 pagini şi conţinea liste ale plângerilor împotriva fiecărui membru al tribunalului.

Tribunalele inchizitoriale spaniole funcţionau după „*Instruciones...*" ale lui Torquemada. În Aragon probabil că nu au fost aplicate regulile lui Torquemada în materie de credinţă.

Din anul 1481 până în anul 1820 au funcţionat în Spania **45 de inchizitori generali**, media mandatelor fiind de şapte ani şi jumătate. Cinci inchizitori generali şi-au păstrat postul peste 20 de ani, iar alţii doar câteva luni. Această funcţie fiind de durată permitea inchizitorilor să controleze foarte bine aparatul inchizitorial. Printre cei 45 mari inchizitori ai Spaniei câţiva au fost dominicani: Thomás de Torquemada (1483 – 1498), D. Fr. Diègo Deza (1499 – 1506), Juan García de Loaysa (1546 – 1554), Fernando de Valdés (1547 – 1568), Luis de Aliaga Martínez (1619 – 1622), Antonio de Sotomayor (1632 – 1643), Nithard (1666 – 1668) şi mulţi alţii.

Tortura era rezervată, în special, cazurilor de erezie: evreilor, mahomedanilor, lutheranilor etc. În asemenea situaţii, în perioada 1606 - 1612, la Sevilla Sfântul Oficiu a judecat 184 persoane din care 21 au fost torturate (11,4 %). Dintre acestea, 11 au mărturisit parţial delictele de care erau suspectate, iar 10 n-au recunoscut nimic. Două persoane au rezistat la trei şedinţe de tortură, maximum permis. La Valencia, cercetând dosarele observăm că doar în 2 % din cazuri se folosea tortura care nu dura mai mult de 15 minute.

Ca metode de tortură utilizate în Spania, pe lângă cele generale, merită amintite: extensia prealabilă, garrucha, potro, toca, fecioara de fier, arderea mâinilor etc.

Acţiunile inchizitoriale aveau în vedere orice categorie socio-profesională. Astfel au căzut victime şi numeroşi teologi (ierarhi, profesori, membri ai diverselor ordine călugăreşti etc.). De exemplu cazul arhiepiscopului Bartolome de Carranza, arestat de Sfântul Oficiu în anul 1559 sau cele ale Sfântei Tereza de Ávila (1515-1582) şi Sfântului Ioan al Crucii (†1591).

Atitudinea faţă de **evrei, musulmani** şi **conversos** (evreii convertiţi la creştinism) au constituit trei elemente principale ale politicii religioase duse de către Ferdinand şi Isabela. Inchiziţia a fost înfiinţată în Spania din dorinţa expulzării evreilor (acelor *conversos*) deşi s-a sugerat că dorinţa de bani a contribuit la constituirea acestui tribunal. Persecutaţi de către Inchiziţia franceză din Provence, mulţi evrei care primiseră botezul creştin apoi l-au renegat, s-au refugiat în Spania. Papa Inocenţiu al IV-lea autoriza pe inchizitorul de Provence, Bernard du Puy să-i urmărească, să-i prindă şi să-i ancheteze cu ajutorul autorităţilor locale. Totodată, papa scria

regilor Aragonului şi Castiliei să acorde sprijin acţiunilor inchizitoriale. După anul 1391, evreii din Spania aveau de ales între primirea botezului creştin şi pedeapsa cu moartea.

Anul 1478 a fost decisiv pentru soarta evreilor din Peninsula Iberică, în special din regatele Castilia şi Aragon, fiind începutul unei ere a suferinţei, a suspiciunii şi a sărăciei. În secolele XI – XIII a existat o toleranţă între principalele comunităţi spaniole: creştină, mozaică şi maură. Paralel, împotriva evreilor au fost adoptate şi măsuri discriminatorii: Conciliul al V-lea din 1215 de la Lateran obliga pe evrei să poarte culoarea galbenă ca semn distinctiv. Antisemitismul spaniol va duce la conflicte în jurul constituirii fiscalităţii (1391) şi organizarea pogromurilor. În anul 1412, printr-un decret li se interzicea să poarte arme, veşminte de mătase, să exercite funcţii publice sau să poarte titluri onorifice. Erau obligaţi să se stabilească în locuri rezervate. Cei ce se converteau puteau deţine chiar funcţii la curte. Supuşi presiunilor, unii s-au convertit devenind „*conversos*", numiţi şi „*cripto-evrei*" sau „*marani*" (porci). Convertirile favorizau şi căsătoriile mixte asigurând pătrunderea „*noilor creştini*" în rândurile nobilimii, astfel încât în anul 1449, într-o petiţie adresată episcopului din Cuenca se arăta că în cele mai nobile familii ale Spaniei curge sânge evreiesc.

În final aproximativ toţi musulmanii Spaniei au fost convertiţi cu forţa încât în anul 1562 se afirma că nu mai există musulmani în Spania (cel puţin teoretic). Cei care s-au convertit la religia catolică au primit numele de „*moriscos*". Totuşi, în secret, musulmanii şi-au practicat cultul. Obiceiurile pe care toţi moriscos se străduiau să le respecte constant se refereau la prescripţiile alimentare precum a nu bea vin şi a nu consuma carne de porc. Carnea destinată consumului trebuia să provină de la un animal sacrificat într-un anume fel. Ritualul rugăciunii coranice a fost cel mai respectat. Unii l-au practicat chiar şi la închisoare. Ritualurile naşterii, purificării, căsătoriei etc. erau respectate în comunităţile musulmane. Moriscos n-au efectuat pelerinaje la Mecca. Refuzau participarea la Sfânta Liturghie, sau asistau fără nici un respect. Opoziţia dintre moriscos şi creştini s-a înscris şi într-o polemică teologică. Ei atacau Biserica contestând unele Sfinte Taine, Sfânta Treime, pururea fecioria Maicii Domnului, cinstirea icoanelor, a crucii etc. Aceste dispute au provocat uneori adevărate masacre: la 2 aprilie 1569 la Granada 110 moriscos au fost asasinaţi în închisoarea Audienţei.

Deşi persecuţiile au fost severe se cunosc puţine lucruri despre activitatea tribunalelor în perioada 1530 – 1549. Între anii 1550 – 1580 represiunea inchizitorială a fost destul de limitată, dacă ne raportăm la cele 20.000 de execuţii care au avut loc în secolele XV – XVI. Totuşi 609 moriscos au fost „*reconciliaţi*" prin confiscarea bunurilor materiale.

Apărută din necesitatea conservării şi răspândirii religiei catolice, Inchiziţia spaniolă căuta peste tot persoane care să contribuie la desăvârşirea activităţilor sale. Astfel, Heinz Schiling afirma: „*în cursul unificării regatelor şi a bisericilor lor naţionale, la finele Evului Mediu şi până la Reconquista, fusese un război pentru formarea statelor şi o cruciadă împotriva credinţelor heterodoxe, Spania realizând o reformă înaintea Reformei, confesionalizare înaintea confesionalizării*." [18]

Inchiziţia în Germania

Pe parcursul întregului Ev Mediu nu s-a creat un stat german centralizat şi puternic din pricina fărâmiţării politice în ducate, comitate şi principate autonome. Expansiunea feudalilor germani spre răsărit începe în secolele X – XII, fiind ajutată în secolul al XIII-lea de Ordinul cavalerilor teutoni. Rivalitatea dintre împăratul german şi papalitate, din secolele XI – XII („*lupta pentru investitură*") atinge apogeul în timpul lui Henric al IV-lea (1050 – 1106) şi al Papei Grigore al VII-lea (1073 – 1085), încheindu-se cu un compromis prin Concordatul de la Worms din 23 septembrie 1122.

După anul 1052, pe teritoriul Germaniei, erezia cathară a câ□tigat teren masiv. În anul 1143, la Köln, este identificată o grupare cathară, se pare prima atestată documentar. Activităţile

[18] H. Schilling, *Charles Quint et la religion. La lutte pour pureté et l'unité du christianisme*, în Hugo Soly (dir.), *Charles Quint, 1500 – 1558. L'empereur et son temps*, Arles, 2000, p. 319.

ereticilor din Köln au fost denunțate într-un apel adresat de starețul Eberwin din Steinfeld teologului Bernard de Clairvaux. Sfântul Bernard, care sprijinise înființarea Ordinului Cavalerilor Templieri şi al călugărilor cistercieni, după ce a combătut în nenumărate rânduri doctrinele ereticilor, s-a îndreptat spre Toulouse în anul 1145, pentru a elibera regiunile menționate de sub influențele ereziilor. La Köln a fost „*ars cu sălbăticie*" un grup de eretici dualişti în afara oraşului, lângă cimitirul evreiesc, în anul 1163.

La începutul secolului al XII-lea, ereziile s-au răspândit şi în Flandra, Țările de Jos şi Germania. În Dioceza Utrecht, un oarecare Tanchelm (sau Tanquelin) predica doctrina neo-maniheistă prin care atrăgea mulți adepți. Episcopul de Köln l-a arestat, dar Tanchelin evadează şi este ucis în anul 1115. Unii dintre prozeliți au fost preluați de tribunalul ecleziastic din Köln, dar se pare că poporul i-a ars de vii înainte de pronunțarea sentinței împotriva lor. În jurul anului 1144, clericii din Liége, se adresau papei Lucius al II-lea (1144 – 1145) informându-l despre erezia infiltrată și numindu-i pe catari „*inițiatorii erorilor*". Un mare număr de suspecți prinşi au fost arşi de vii, fără a mai fi judecați în prealabil.

În anul 1199, la Metz au apărut traduceri în limba franceză ale Noului Testament, Psaltirii și Cărții lui Iov, fapt ce constituia un pericol pentru Biserică. Papa a răspuns episcopilor care îl avertizase de posibilitatea apariției unor noi erezii, că nu se împotrivește înțelegerii Scripturii în limba fiecărui popor.

Dieta din Francfurt a publicat pe 23 aprilie 1220 o constituție prin care se prevedea pedepsirea ereticilor căzuți în greșeli uşoare cu exilul. Constituția lui Otto I, din anul 1210, prevedea confiscarea bunurilor ereticilor din imperiu și distrugerea caselor acestora. Zece ani mai târziu, Frederic al II-lea, prin celebrul statut din 22 noiembrie 1220, a făcut din persecutarea ereticilor un element de drept public pentru întreaga Europă. Ba mai mult, a introdus pedeapsa cu moartea împotriva ereticilor. Constituția din martie 1224 prevedea, prin mai multe legi, uciderea prin ardere a celor căzuți în erezie, tăierea limbii etc. Toate acestea au constituit un preambul pentru Constituțiile siciliene din anul 1231, care prevedeau clar arderea pe rug a ereticilor.

Conrad de Marburg, preot ce nu aparținea vreunui ordin monastic, a primit, în anul 1227, misiunea de a combate luciferienii şi de a reforma Biserica germană. Într-o scrisoare a sa, Papa Grigore al IX-lea, a descris în amănunt caracteristicile unei erezii luciferiene descoperite în anul 1253. Printre acestea se numărau renegarea Mântuitorului Hristos şi a crucii, venerarea unor idoli precum broasca râioasă, pisica neagră, încarnarea lui Lucifer sub diverse forme, acceptau dezordinea sexuală, homosexualitatea şi reuniunile nocturne. Acuzele acestea sunt apropiate de cele aduse templierilor. Conrad a reprezentat figura tipică a inchizitorului fanatic şi nemilos săvârşind numeroase excese, fapt ce l-a plătit cu prețul vieții la Marburg în anul 1233.

Legislația germană prevedea, printre altele și pedepsirea vrăjitoriei. *Treuga Henrici*, elaborată în anul 1224, făcea primele aluzii la vrăjitorie și magie, practici pe care le-a identificat cu erezia. Pedepsirea acestora era lăsată la discreția judecătorului. Ulterior, magia asimilată ereziei era considerată „*crimă pasibilă de arderea pe rug*."

La 5 decembrie 1484, papa Inocențiu al VIII-lea, prin Bula „*Summis desiderantes affectibus*", i-a învestit pe Heinrich Institor şi Jakob Sprenger (autorii celebrului tratat „*Malleus Maleficarum*"), în funcția de inchizitori ai depravării eretice şi împotriva vrăjitoarelor pentru nordul Germaiei, în mod special pentru diocezele Mainz, Bremen, Köln, Trier şi Salzburg. La scurt timp, papa menționa: „*în unele părți ale Germaniei de nord ... multe persoane de ambele sexe, uitând de propria mântuire şi îndepărtându-se de credința catolică, au raporturi nelegiuite cu demonii şi prin vrăji, descântece blesteme şi alte mârşave superstiții, sacrilegii, excese, crime, provoacă sau fac în aşa fel încât să fie provocate moartea, sufocarea sau împiedicarea naşterii la femei, la puii animalelor ... îi împiedică pe bărbați să procreeze, pe femei să nască, pe soți să aibă raporturi conjugale normale cu soțiile, pe neveste cu bărbații lor. Cu gură profanatoare renegă, apoi, credința primită o dată cu sfântul botez.*" [19]

În anul 1484, inchizitorul Krämer, la instigarea starețului de Weingarten a arestat și anchetat mai multe femei din Ravensbourg (Bade-Wurtemberg). Dintre acestea, 48 au fost

[19] Joseph Hansen, *Quellen und Untersuchungen zur Geschichte des Hexenwahns und Hexenverfolgung im Mittelalter*, Bonn, 1901, p. 30 – 31.

executate cu aprobarea papei pe motive diverse: crime monstruoase, renunțarea la credința catolică, uciderea copiilor, relații sexuale cu demonii incubi etc.

Pe teritoriul actualei Germanii s-au înregistrat adevărate masacre din pricina vrăjitoriei. Cele mai multe cazuri de vrăjitorie au fost întâlnite în zonele montane.
Nici luteranii nu au scăpat de sub urmărirea inchizitorilor.

Inchiziția în Austria

În anul 1312, la Krems, în dioceza Passau, au fost descoperiți numeroşi eretici luciferieni. Episcopul Bernard, arhiepiscopul Conrad de Salzburg și Frederic, ducele Austriei au întreprins mai multe acțiuni împreună cu Inchiziția dominicană pentru a extirpa erezia. Persecuțiile au durat până în anul 1315, fără a se reuși eliminarea în totalitate a ereticilor, fapt ce a determinat încercări ulterioare de reprimare. Discipolii sectei s-au răspândit în zonele învecinate, ajungându-se la câteva mii de adepți. În perioada 1338 – 1395 au fost arşi pe rug în Austria un mare număr de luciferieni.

În anul 1335, câțiva luciferieni au fost arşi pe rug la Metz, însă anul 1336 a constituit un moment forte în descoperirea şi pedepsirea luciferienilor austrieci. Au fost observați practicându-şi cultul public, fiind asociați cu vrăjitoarele datorită reuniunilor nocturne la care participau. În anul 1337 au fost descoperiți luciferieni la Brandembourg, iar în anul 1340, la Salzburg. Aici, în catedrală, preotul Rudolph a aruncat din potir Sângele Mântuitorului, fapt petrecut şi cu ceva timp în urmă la Halle. Negând sfințirea darurilor (transformarea pâinii şi vinului în Trupul şi Sângele Mântuitorului), a fost judecat şi ars pe rug.

În anul 1479, papa Sixtus al IV-lea confirma pe călugărul Thomas Gognati în funcția de inchizitor al Vienei pentru urmărirea husiților şi a nicoliniştilor.
Primele procese inchizitoriale s-au desfăşurat în jurul anului 1560, perioadă marcată de o adevărată obsesie diabolică în sudul Germaniei şi pe teritoriul Austriei. Din analiza documentelor proceselor rezultă că se practica o vrăjitorie tradițională legată, în mare parte, de fenomenele meteorologice

Din cele aproximativ 1.000 de arderi pe rug, 63 % au avut loc între anii 1651 – 1700. Dintre acestea, 140 de execuții pentru vrăjitorie s-au înregistrat în Arhiepiscopia de Salzbourg. Comitatul Vaduz (astăzi localitatea Liechtenstein) a înregistrat două crize: între anii 1648 – 1651 şi 1677 – 1680. S-au înregistrat aproape 300 de arderi pe rug, dintr-o populație ce număra peste 3.000 de persoane.

Împărăteasa Maria Tereza a ordonat, în anul 1740, ca pedeapsa cu moartea pentru vrăjitorie să se aplice doar cu aprobarea ei, iar o ordonanță generală din anul 1766, condamna urmărirea magicienilor și vrăjitoarelor. Iosif al II-lea a interzis procesele de vrăjitorie prin legislația din anul 1778.[20]

Inchiziția în Ungaria

În ceea ce priveşte acțiunile ordinelor religioase privind exterminarea ereziilor, merită notat faptul că membrii ordinului dominican au ajuns primii pe aceste teritorii. În anul 1221 s-au stabilit în Ungaria constituind un adevărat centru al prozelitismului. În Ungaria, Inchiziția a fost înființată de către călugărul Jackzo (sfântul Hyacinthe), unul dintre primii membri ai dominicanilor din această țară, mort în anul 1257. O legendă dominicană avansează ideea conform căreia ar fi organizat un masacru împotriva cumanilor, în care au murit 90 de călugări dominicani prin anul 1232. În același an, papa Grigore al IX-lea ordona episcopului Giacopo, delegatul său în Ungaria, să-i convertească la catolicism pe bosniaci. Episcopul catolic din Bosnia, manifestând oarece ignoranță față de erezia cathară de aici, care câştiga teren, a condus la acțiunea lui Giacopo de a anexa Bosnia la Arhiepiscopia de Kalocsa, fapt ce nu a constituit nici un avantaj pentru aceasta. În anul 1239, provincialul Ungariei a primit ordin să trimită în teritoriile

[20] Guy Bechtel, *La sorcière et l'Occident. La destruction de la sorcellerie en Europe des origines aux grands bûchers*, Éditions Plon, Paris, 1997, p. 645 – 646.

infestate de eretici mai mulţi calugări zeloşi în scop misionar, fapt ce a dus, spre finele anului, la exterminarea ereziei.

Lupta împotriva ereziei cathare înregistrată în părţile de sud ale Ungariei părea a fi un adevărat război dus de către Roma în aceste zone, în aparenţă fără rezultate concrete. Ereticii urmăriţi din Franţa, Germania, Italia şi Spania se retrăgeau în zona Munţilor Pirinei. În părţile Dunării, Mării Negre, Macedoniei, Mării Adriatice, catharii erau foarte bine organizaţi în dioceze, comunităţi locale, biserici etc.

Erezia valdenzilor s-a extins în secret în Polonia, Ungaria, Saxa, Baviera Prusia etc. Lupta pentru exterminarea ei, dusă de către papalitate prin intermediul călugărilor a înregistrat rezultate minore.

În anul 1437, cariera lui Giacopo, adevărat persecutor al catharilor din Bosnia şi al husiţilor din Ungaria a luat o altă întorsătură, el urmărinnd pe preoţii catolici acuzaţi şi suspectaţi de concubinaj.

Concomitent s-au înregistrat şi acţiuni ale călugărilor franciscani. De exemplu, Ioan de Capistrano, vicar general al franciscanilor, îşi începea cariera de inchizitor în anul 1417. Era la vârsta de 66 de ani şi nu îşi pierduse din vigurozitatea sa. Se remarcase prin calitatea de predicator. De talie scundă, dormea puţin ducând o viaţă în rugăciune. În anul 1451 s-a ocupat de exterminarea sectei fraticelilor, iar apoi papa Nicolae al V-lea l-a însărcinat cu convertirea husiţilor. Un alt rol al lui Capistrano a fost acela de a-i converti pe evrei la catolicism. A torturat şi ars pe rug mai mulţi practicanţi ai religiei iudaice din Polonia, Cracovia, Ungaria şi Transilvania. Regele Ioan al II-lea a luat măsuri împotriva evreilor din regatul său, acordând lui Capistrano dreptul de a organiza persecutarea acestora. În aceste condiţii, Capistrano a impus ca toţi evreii să poarte pe îmbrăcăminte semnul literei τ (tau), pentru a fi recunoscuţi uşor. În final, activitatea laborioasă a lui Capistrano a fost canalizată pe campaniile împotriva invaziilor turceşti. Papa l-a autorizat pe Capistrano să organizeze o cruciadă împotriva turcilor conduşi de sultanul Mahomed al II-lea, care ameninţau pe unguri. Astfel trupele transilvane şi ungare i-au înfrânt pe turci în iulie 1456. Moartea lui Iancu de Hunedoara, survenită pe 11 august 1456, în urma unei epidemii de ciumă a determinat o mai mare responsabilitate pentru Capistrano în faţa turcilor. Fiind în vârstă de 71 de ani, sănătatea i se şubrezise, iar la 23 octombrie 1456 a murit, în urma unei boli (o febră lentă) declanşată prin luna august acelaşi an. Cel care i-a urmat lui Capistrano a fost prietenul său, Giacomo della Marca. Ulterior, călugărul inchizitor Ioan de Capistrano a fost canonizat. În anul 1622, papa Grigore al XV-lea a extins cultul său în cadrul ordinului franciscan, iar în 1690, papa Alexandru al VIII-lea l-a trecut în calendar în rândul sfinţilor.

Şi vrăjitoria a constituit un aspect urmărit de către inchizitori. Cel care s-a ocupat de studierea fenomenului vrăjitoriei de pe teritoriul Ungariei este Gábor Klaniczay. Vrăjitoria a avut mult timp un caracter predominant agricol, anumite calamităţi abătute peste culturile agricole fiind văzute drept acţiuni malefice ale diavolului şi vrăjitoarelor.

Ca pedepse împotriva celor acuzaţi de vrăjitorie s-au aplicat ordaliile sub diverse forme. De exemplu, în *Regestrum Varadinense*, pentru intervalul 1213 – 1219, sunt semnalate 12 cazuri în care s-a aplicat tortura cu fierul roşu.

În anul 1405 s-a desfăşurat un proces la Buda, în cadrul căruia s-a observat că vrăjitoarele practicau ritualuri ale unor credinţe eretice care se asemănau iudaismului şi făceau compromisuri diavolului. Nu sunt descrise reuniunile nocturne ale vrăjitoarelor. Începând cu anul 1421, întâlnim astfel de invitaţii la sabat. Din cele 150 de descrieri ale sabatului se poate concluziona ritualul simplist, primitiv, folcloric al acestor practici.

Din anul 1565, procesele de vrăjitorie au devenit din ce în ce mai frecvente. După anul 1690 şi până la mijlocul secolului al XVIII-lea, în Ungaria ideile demonologice au fost asimilate şi de către justiţia laică, fapt ce a dus la desfăşurarea a câte 100 – 200 de asemenea procese într-un deceniu.

Situaţia proceselor pentru vrăjitorie şi a execuţiilor este următoarea: din 1642 de procese, în 472 sentinţa a fost de condamnare la moarte, înainte de anul 1650. În intervalul 1651 – 1690 au

avut loc 82 de asemenea pedepse, 298 s-au înregistrat între 1690 şi 1750, apoi 25 până în anul 1780.

În oraşul Eger, în anul 1724, o vrăjitoare socotită drept servitoarea diavolului, a fost acuzată că şi-a provocat un avort apoi şi-a mâncat fetusul. Un astfel de caz constituia un adevărat pericol pentru toate persoanele din zonă.

Interesant era modul în care se desfăşura participarea vrăjitoarelor la sabat, care diferea de descrierile demonologilor. O vrăjitoare putea veni în căutarea alteia. Vrăjitoarele umblau cu părul despletit şi se puteau transforma foarte uşor în cai. Toate vrăjitoarele aveau o căpetenie, care stătea în Saint – Gellert. Într-un astfel de context a fost ars pe rug Philibert Delneau, în vârstă de 75 de ani, la data de 17 aprilie 1624.

Dacă am concluziona fenomenul, putem afirma că pe teritoriul Ungariei de astăzi s-au înregistrat peste două mii de persoane acuzate de vrăjitorie, numărul victimelor, incert fiind, este undeva între 500 şi 1000 pentru perioada 1520 – 1774.

A fost Transilvania afectată de Inchiziție?

Prima încercare de catolicizare a populației ortodoxe din Transilvania este atestată documentar în anul 1204 când, papa Inocențiu al III-lea scria episcopului de Oradea, pe 16 aprilie, să cerceteze starea mănăstirilor greceşti din Ungaria şi să înființeze un episcopat pentru grecii supuşi papei. [21]

Aşezarea cavalerilor teutoni în Țara Bârsei, în mai 1211 şi expansiunea în Carpați nu urmărea doar scopurile politico-militare ci şi pe cele religioase, deoarece aceşti cavaleri-călugări impuneau religia catolică. Papa Honoriu al III-lea le scria în anul 1222: „*În adevăr, din privilegiul prea scumpului nostru fiu întru Hristos, Andrei, strălucitul rege al ungurilor, am aflat, printre altele, că se găseşte şi aceea că el v-a dăruit, în pietatea sa, o țară oarecare ce se cheamă Burza, spre a o stăpâni liber pe veci… făcându-vă concesia ca să nu fiți obligați să plătiți nici o dare nici voi, nici oamenii voştri, când veți trece prin țara secuilor sau a românilor… fiindcă, fiind voi aşezați la marginea regatului său, aveți de susținut atacurile dese ale păgânilor şi fiindcă, pentru regatul său, rezistați înfruntând moartea, ca o fortăreață de apărare.*" [22]

După alungarea cavalerilor teutoni, convertirea prin forță la catolicism şi-a asumat-o regele Ungariei. Bela IV făgăduia sub jurământ cardinalului Iacob Pecorari, legatul papal din Ungaria, că va aduce pe toți locuitorii de sub stăpânirea sa la Biserica Catolică. Mai promitea că-i va sili pe românii din dieceza Cumaniei să asculte de vicarul catolic pe care îl va numi episcopul Teodoric al cumanilor.

Papa Grigore al IX-lea a numit, în anul 1234, un episcop pentru românii din aria geografică transilvăneană. Îi amintea totodată regelui Bela al IV-lea de făgăduințele făcute, îndemnându-l să nu accepte în regatul său „*schismatici*", ci să ia măsuri urgente pentru catolicizarea acestora. Textul papal din anul 1234 constituie primul act cunoscut, de rezistență a românilor împotriva prozelitismului catolic. Astfel papa Grigorie al IX-lea îi scria regelui Béla al IV-lea: „*Ai făgăduit prin jurământ că vei întoarce pe toți neascultătorii Bisericii romane alături de țara ta, la ascultarea acestei biserici şi ai făgăduit cu grai viu că vei sili pe numiții valahi să primească pe episcopul pe care-l va da Biserica Catolică.*" [23]

Pe 16 mai 1237, Papa Grigore al IX-lea oferea călugărilor dominicani dreptul de a acorda iertare unor locuitori din țara Severinului, excomunicați pentru pricini mai mici.

După anul 1299, când papa Bonifaciu al VIII-lea a introdus Inchiziția cu torturile ei, regii maghiari au avut la dispoziție noi metode de convertire. Doar nobilii catolici puteau să-şi păstreze funcțiile publice şi averile.

În anul 1345, papa scria regelui Ungariei, mamei acestuia, episcopului de Oradea, domnului Țării Româneşti şi unor cnezi şi voievozi români să aplice „*măsuri mai blânde*".

---

[21] Hurmuzaki-Densuşianu, *Documente*, I, p. 39 – 40; *Documente ,veac XI-XIII* , vol. I, p. 28.

[22] *Scrisoarea papei Honoriu al III-lea către cavalerii teutoni, 1222,* apud Minodora Petrovici, *Istoria universală în texte,* Editura Corint, Bucureşti, 2003, p. 130.

[23] Ioan Lupaş, *Istoria bisericească a Românilor ardeleni,* Sibiu, 1918, p. 20.

Pe 1 februarie 1327, papa Ioan al XXII-lea a trimis de la Avignon o scrisoare lui Basarab I, voievodul Țării Româneşti, prin care îl înştiința pe acesta că pune sub protecția sa pe dominicanii trimişi împotriva ereticilor din regatul Ungariei: „*Iubitului fiu, nobilului bărbat Basarab, voievod al țării româneşti, mântuire etc…, purtăm o neîndoielnică încredere în vrednicia ta ... ca un turn al tăriei şi meterez al evlaviei întru sprijinirea bunei credințe. ... am dat prin scrisoarea noastră, iubitului fiu, priorului provincial al fraților ordinului predicatorului din Ungaria putere deplină şi liberă ... de a trimite în părțile acelui regat câțiva fraţi potriviți din provincia ordinului său ... să îndeplinească slujba Inchiziției cu grijă şi cu râvnă, după cum le va fi arătat Dumnezeu, împotriva molimei răutății eretice, împotriva ereticilor, a celor ce cred în ei ... De aceea, o rugăm pe domnia ta, o sfătuim şi o îndemnăm cu luare aminte, poruncindu-ți întru iertarea păcatelor tale ... să-i primeşti cu bunăvoință şi să-i omeneşti cu cinste pe aceşti inchizitori atunci când se vor abate prin ținuturile tale, dându-le şi în această privință şi în altele sfatul, ajutorul şi sprijinul tău ...*”.[24]

Scrisori asemănătoare, cu aceeaşi dată, au mai fost trimise comitelui Solomon de Braşov şi lui Toma, voievodul Transilvaniei.

În Arhivele Secrete ale Vaticanului se află Decretul Congregației de Propaganda Fide ținută în ziua da 13 iunie 1633 în prezența papei. Documentul reprezintă minuta întocmită după hotărârea luată de a se numi un episcop care să se ocupe de organizarea valahilor catolici din zona Carpaților Nordici în regiunile de contact cu rutenii: „*Eminentul domn cardinal Obaldino a fost referentul decretului Congregației de Propaganda Fide privitor la promisiunea dată valahilor ... prin mijlocirea înaintării prezbiterului rutean Nichifor la demnitatea episcopală şi prin delegarea lui drept coajutor al episcopului Simion, bătrân şi apăsat de infirmitate. Sacra Congregație a poruncit să i se scrie nunțiului din Germania pentru a trata despre acestea cu împăratul, spre a-i cere părerea şi în special în legătură cu executarea promisiunii lui Simion şi cu piedicile care ar putea să se ivească , precum şi cu modul da e le îndepărta pentru ca țelul să poată fi atins*.” [25]

Călugării franciscani au fost aduşi în Transilvania în scopul prozelitismului catolic. În județul Hunedoara s-au înregistrat cinci centre franciscane. Prin secolele XIV – XV, franciscanul Angelo de Spoleto, misionar în zona de legături dintre Transilvania şi gurile Dunării, nota că „*mulțimea națiunii românilor*” refuză acceptarea păstorilor spirituali unguri.

Alături de franciscani, iezuiții au avut rolul de a pregăti trecerea românilor la catolicism şi organizarea totodată a Bisericii Române Unite. În arhivele Ordinului iezuit se află două tomuri ale iezuitului Nicolao Nilles, intitulate „*Symbolae ad illustrandam historiam Ecclesiae Orientalis in terris coronae S. Stephani*”, din care aflăm modul în care ei au activat pentru propaganda catolică.

Vrăjitoria. Primul proces de vrăjitorie a avut loc în anul 1565, în cadrul căruia au fost arse pe rug cinci femei. Urmărirea drastică a vrăjitoarelor amestecată cu un diabolism sunt întâlnite şi la Cluj, unde o moaşă a declarat că a asistat la naşterea unei fetițe cu fața monstruoasă. În acelaşi oraş, după adoptarea procedurii inchizitoriale, în anul 1580, acest prim sabat a dat naştere altora din ce în ce mai diabolice, mai bogate în fast, finalizate cu împerecheri carnale, după cum au declarat persoanele torturate.

Un proces desfăşurat în anul 1606, despre care avem documente în arhivele statului, fondul Prefectura Cluj, constituie prima mărturie documentară a modului în care se desfăşurau asemenea procese în Transilvania. În anii 1630, 1641 şi 1650 au avut loc alte numeroase astfel de procese. În Cluj-Napoca, procesele se judecau, în general, de un tribunal laic, de către doi juzi (unul regal şi unul orăşenesc). Neputând da sentințe capitale, acuzatorii recurgeau la apel şi cazurile reveneau consiliului orăşenesc alcătuit din 12 persoane. Acest consiliu, necunoscând în totalitate procedurile, judeca mai mult sub impulsuri subiective şi dădea sentițe capitale. Execuțiile aveau loc în piața centrală a oraşului, în fața Catedralei Catolice Sfinții Arhangheli Mihail şi Gavril. Doamna profesor universitar doctor Enikö Rusz-Fogarasi a identificat, pe o hartă a Clujului din anul 1750, locurile prin care mergeau spre executarea pedepselor persoanele acuzate de practicarea vrăjitoriei.

---

[24] *Documenta Romaniae Historica, Relații între Țările Române,* vol. I (1222 – 1456), Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1977, p. 39 – 40.

[25] I. Dumitriu-Snagov, *Românii în arhivele Romei,* Editura Cartea românească, Bucureşti, 1973, p. 81.

Ceea ce s-a publicat până acum la noi în țară făcându-se cunoscut sunt câteva aspecte privind vrăjitoria în zona Braşovului. După cum am observat şi în cazul celorlalte țări, vrăjitoria s-a manifestat sub numeroase forme de acțiune. Un episod interesant s-a înregistrat în anul 1615, când mai multe vrăjitoare care se închinau lui Vulcan, doreau să aducă grindina peste Ungaria şi Transilvania pentru a distruge viile.

Pentru a ilustra cât mai aproape de realitate mentalitatea epocii şi panica în care se afla societatea propun spre analiză cazul vrăjitoarei Ersok petrecut în anul 1709. Ersok era soția lui Katona Janos. Împotriva ei s-au depus mai multe mărturii printre care ale familiei Nagy Marton din cartierul Blumăna al Braşovului, ale fiicei unuia Gorbe Bartos pe nume Katta, ale soției lui Torok Marton, ale soției lui Sipos etc. Foarte interesante şi ciudate în acelaşi timp sunt declarațiile persoanelor în cauză. Soția lui Nagy afirma în cadrul interogatoriului că „*spre dimineață, stăteam în pat cu soțul meu şi copilul nostru era în leagăn. Şi când m-am trezit, am văzut în fața patului un ajutor de călău şi în spatele lui pe Ersok. Ajutorul de călău a vrut să-mi lege picioarele ... şi să mă arunce în pârâu. Ersok îl încuraja să facă lucrul acesta ... După ce au dispărut, l-am trezit pe soțul meu şi i-am povestit întâmplarea şi am ieşit în stradă strigând*…"[26] Printre martorii apărării s-au numărat soțul ei şi cele două fete, care nu au menționat nimic rău la adresa acuzatei, care la rându-i a negat totul. Curios pare faptul că asemenea martori au fost acceptați să vorbească în favoarea acuzatei, fapt interzis de normele procedurale ale desfăşurării proceselor de vrăjitorie. Deşi nu se cunoaşte conținutul sentinței, aceasta pare a fi foarte clară, adică Ersok a fost găsită vinovată de practicarea vrăjitoriei.

La Braşov, între anii 1621 – 1696 s-au desfăşurat aproximativ 20 de procese împotriva vrăjitoarelor. Camera de la primul etaj al turnului primăriei din Braşov a înregistrat multă jale cauzată de torturi şi anchete pe această temă.

Aproximativ un secol mai târziu, în anul 1749, observăm că ştiința încerca să învingă prejudecățile. Este cazul unei fete din Blumăna care prezenta convulsii şi prima concluzie era că acestea se datorau unei vrăjitoare. Medicul Albrich afirma că boala ar fi provocată de viermi intestinali.

De cele mai multe ori, în cadrul proceselor de vrăjitorie se aduceau martori mincinoşi care descriau scene fantastice. De exemplu, din cei 23 de martori aduşi la un proces desfăşurat la Sighişoara în anul 1715, doi erau beți notorii, unul dușmanul reclamantei, iar altul ruda judecătorului. Mai mult de zece procese au avut loc la Sighişoara în ultimele trei decenii ale secolului al XVII-lea.

Nici Sibiul nu a fost exclus de pe lista oraşelor ardeleneşti unde s-au desfăşurat numeroase procese de vrăjitorie. Aici a fost condamnată o „*asociație de preotese ale satanei*" care se întrunea pe un munte în Ocna Sibiului. În timpul anchetelor s-a vorbit de 15 asociații de vrăjitoare în Sibiu. Amintiri triste se leagă de grădina vechii primării din Sibiu, *Grădina Torturii* în care erau schingiuite presupusele vrăjitoare.

În *Cronica oraşului Sibiu*, Emil Sigerus menționează mai multe procese de vrăjitorie, respectiv execuții ale persoanelor găsite vinovate de practicarea vrăjitoriei în perioada 1653 – 1713. Astfel, pe 10 ianuarie 1653, văduva comitelui Seraphin a fost acuzată de vrăjitorie şi arsă pe rug. Peste doi ani, la 9 februarie 1657, au fost arse două vrăjitoare. În anul 1677, pe 15 noiembrie, în iazul croitorilor a fost înecată o vrăjitoare. Din cele relatate rezultă că participaseră foarte multe persoane la execuție, deoarece, la întoarcerea mulțimii în oraş s-a rupt un pod din cauza greutații mulțimii care l-a traversat. Dacă am prezenta o statistică, situația se prezintă astfel: pe 11 noiembrie 1678 au fost arse pe rug şase vrăjitoare, în data de 1 iulie 1690 a fost executată o vrăjitoare, în anul 1703 a fost arsă o vrăjitoare pe 18 iunie, iar a doua zi au fost decapitate şi apoi arse, trei vrăjitoare, în 1707 şi 1713 a fost arsă câte o vrăjitoare.

Studiul şi rezultatele cercetărilor demonstrează că ultimele execuții ale vrăjitoarelor din Europa au avut loc la Târgu Mureş între anii 1752 – 1753 Un caz reprezentativ este cel al moaşei Farkas Borbála, cunoscută sub numele de Rusin Boricza. A fost arestată pe data de 12 martie 1752, în urma unui denunț de vrăjitorie adresat procurorului Gheorghe Székely. Judecată pe 12

[26] Bogdan Florin Popovici, *Vrăjitoarele Braşovului*, în *Magazin istoric*, nr. 7, iulie, 2002, p. 75.

aprilie de către un tribunal format din patru persoane (trei consilieri locali şi judecătorul Görög), fiind audiaţi 104 martori cu vârste cuprinse între 17 şi 77 de ani, femeia a fost supusă în final şi la proba cu apă. Acuzată de vrăjitorie, legături cu diavolul şi uciderea pruncilor la naştere, a fost condamnată la moarte şi arsă pe rug la 28 aprilie acelaşi an pe locul Bisericii Sfântul Ioan din Nepomuk. Interesant este faptul că în toate procesele prezentate, biserica este aparent absentă, majoritatea cazurilor fiind instrumentate de către tribunale civile şi până astăzi nimeni nu şi-a asumat răspunderea celor întâmplate, ba mai mult toate situaţiile de condamnare pentru vrăjitorie sunt puse pe seama mentalităţii epocii. Fireşte că ne întrebăm, care mentalitate şi cine a întreţinut-o, în contextul în care isteria aceasta venise din occident şi fusese propagată de către reprezentanţii Bisericii Catolice, într-o zonă în care aceasta dorea supremaţia cu orice preţ.

Inchiziţia şi-a lăsat destul de puternic amprentele şi pe teritoriul Transilvaniei. Inchizitorii au acţionat pe cele două planuri specifice: pe de o parte au condamnat practicile vrăjitoreşti reale sau presupuse iar pe de alta au impus credinţa catolică prin toate metodele şi mijloacele posibile (ca de exemplu numeroasele încercări de catolicizare prin misiunile franciscanilor, dominicanilor şi iezuiţilor).

Inchiziţia în America Latină

Din Spania, Inchiziţia s-a extins în Continentul American, devenind mult mai aprigă decât se manifestase în Europa, întrucât Spania administra o lume „nouă" peste ocean. Maşina inchizitorială condamna orice om bogat confiscându-i averile. Pe de altă parte se chinuia să boteze sau să ardă pe rug pe toţi cei care nu aderau la religia catolică. În asemenea situaţii, avem de a face mai degrabă cu o Biserică militară într-o lume în care creştinismul nu pătrunsese încă şi nu existau evrei sau musulmani.

Papa Alexandru al VI-lea, prin Bula „*Inter Caetera*",[27] acorda dreptul spaniolilor asupra noilor teritorii din America de Sud. Totodată îl avertiza pe regele Spaniei: „*Vă impunem în virtutea sfintei ascultări de a stabili pentru continent şi pentru insule…oameni drepţi şi cu frica lui Dumnezeu, pentru a instrui pe acei locuitori în credinţa catolică.*"[28] Suveranii deveneau mai conştienţi de misiunea pe care o aveau în răspândirea credinţei luând în serios sarcina de organizare a Bisericii în noile teritorii, mai ales că, în perioada 1511 – 1620, au fost create 34 de episcopii catolice.

Din studiul unor documente reiese că în America, Inchiziţia şi-a început pe faţă persecuţiile abia în anul 1574 când, în Mexic a avut loc un autodafe. Desigur că până la această dată acţiunile inchizitorilor nu au fost inactive. Urmăriseră pe maurii convertiţi sau pe puţinii eretici veniţi în zonă. Călugării care făceau parte din tribunalele Inchiziţiei puteau arde oricât şi oricând doreau pe indienii ce refuzau creştinismul, pe cei care, după primirea botezului reveneau la vechiul cult sau moşteneau diverse obiceiuri şi practici precreştine. De cele mai multe ori ereticii condamnaţi erau la origine francezi, italieni, olandezi, germani care fugeau din Europa crezând că pun capăt urmăririlor şi prigoanelor, dar cădeau „*în gura lupului*." Unul dintre aceştia, după ce fugise prin mai multe ţări, a ajuns cizmar chiar într-o clădire a Inchiziţiei, fără a fi măcar suspectat de vreo erezie.

La 25 ianuarie 1569, regele Filip al II-lea (1556 – 1598) a dat decretul prin care se introducea Sfântul Oficiu în America, instituţie ce depindea direct de Consiliul Sfintei Inchiziţii Generale. Regele sublinia: „*slăviţii voştri strămoşi, fiii credincioşi şi catolici ai Sfintei Biserici Romano-Catolice, ...au întemeiat Sfântul Oficiu al Inchiziţiei. Mulţumită proniei divine noi suntem cei care ne putem bucura de descoperirea Indiilor apusene… strămoşii mei s-au îngrijit ca toată lumea să-L cunoască pe adevăratul Dumnezeu… întrucât cei care nu ascultă de glasul smereniei şi de supunerea faţă de Sfânta Noasră Biserică Catolică… singura cale este să se ocolească orice legături cu ereticii şi cu cei atinşi de bănuială, să se pedepsească şi să se taie de*

[27] *Magnum Bullarium Romanum*, tomus tertius, pars tertia, *Alexander Sextus*, IV, p. 233 – 235.
[28] F. Morales Padron, *Teoria y leyes de la conquista*, Madrid, 1979, p. 174 – 175.

la rădăcină greşelile lor… Inchizitorul apostolic general… a hotărât să înfiinţeze în aceste noi ţinuturi Sfântul Oficiu al Inchiziţiei." [29]

Inchizitorii din America s-au folosit mai puţin de tortura fizică, recurgând la supliciile mentale, ce aveau de fapt urmări mult mai grave. Dacă tortura fizică lăsa urme vizibile pe corpurile victimelor, cea psihică nu. Cu toate acestea s-au înregistrat şi extreme ale utilizării torturii fizice.

Ca mijloace de tortură utilizate se întâlnesc: roata, masa de tortură, estrapada, fierul roşu etc. Uneori, victimele erau fripte pe jăratec sau pe grătare încinse la maxim, li se ardeau ochii sau erau jupuiţi de vii. Torturile veneau şi din partea piraţilor, care, fără a ţine cont de vârstă sau sex, torturau orice persoană bănuită că ar deţine bogăţii.

Din documentele vremii (procese-verbale, rapoarte, dări de seamă etc.) aflăm care era ceremonia desfăşurării autodafe-urilor. În mare parte, modul de organizare şi desfăşurare era similar cu cel din ţările europene, în special din Spania. Reprezentantul autorităţii locale (al poliţiei din zona respectivă), împreună cu secretarii săi se întâlneau cu membrii tribunalului la reşedinţa Sfântului Oficiu, după care porneau în chip solemn prin oraş anunţând că va avea loc un autodafeu. Afişau anunţuri pe străzi, la intrarea în biserici, în spaţiile publice etc. Aceasta se întâmpla cu cel puţin două, trei săptămâni înainte de ceremonia propriu zisă. Se construia apoi scena (estrada) cu o suprafaţă destul de mare încât să încapă între opt şi zece mii de persoane. În ziua precedentă autodafeului toţi membrii clerului, oficialităţile şi poliţia se întâlneau la reşedinţa Inchiziţiei, după care porneau într-o adevărată procesiune spre locul destinat. În centru mergea vicarul general care purta o cruce verde de peste doi metri înălţime, înconjurat de 24 de călugări dominicani care purtau cădelniţe în mâini. După ei venea corul catedralei cântând „*Viria regis*" şi psalmul „*Deus laudem tuam*." Ajungând la locul destinat, crucea verde, înconjurată de lumânări aprinse, se aşeza pe un fel de altar păzit de preoţi şi diverse persoane alese de către Sfântul Oficiu.

Ca şi element de noutate, trebuie menţionat faptul că, puţine autodafeuri aveau loc sub cerul liber (ca în Italia, spre exemplu), majoritatea acestora făcându-se în biserici, catedrale sau în clădirile Inchiziţiei. La ora stabilită, în ziua autodafeului, preoţii purtând crucile parohiilor lor, acoperite cu un văl negru, aduceau pe cei condamnaţi. Toţi cântau cu voce tristă „*Miserere mei*." Fiecare penitent mergea între doi familiari ai Inchiziţiei. În urma procesiunii venea şeful poliţiei însoţit de secretari care purtau un cufăr de argint în care se aflau sentinţele condamnaţilor. Când ajungeau la scena mare unde se desfăşura ceremonia, toţi, aşezaţi la rând aşteptau sosirea viceregelui. Acesta venea însoţit de un alai format din: armată, cetăţeni influenţi ai oraşului, consiliile Universităţii regale, justiţia civilă şi cea bisericească, secretarii, călăul îmbrăcat în veşminte negre, judecătorii şi garda regală. După salutul obişnuit, unul dintre inchizitori deschidea ceremonia, care începea prin citirea sentinţelor. Cauzele proceselor erau diverse: bigamie, blasfemie, idolatrie. Se cunosc 30 de cazuri judecate în perioada 1556 – 1570 de către inchizitorul Alonso de Montúfar (1551 – 1569), om de litere care funcţionase ca inchizitor în Granada.

Cu toate că Inchiziţia a fost temeinic instituită în America având o putere nelimitată, iar membrii ei erau fanatici întrebuinţând toate metodele şi mijloacele posibile, documentele pe care le avem sunt incomplete existând puţine dovezi referitoare la comiterea unor mari abuzuri. Există acte care dovedesc faptul că au fost urmăriţi criminalii şi răufăcătorii în general. Nici un document al vreunui proces nu menţionează faptul că inculpaţii ar fi fost torturaţi pentru credinţele lor eretice, majoritatea proceselor inchizitoriale având aspectul unor procese militare sau civile la care participa şi un reprezentant al Bisericii. Prizonierii erau judecaţi pentru diverse culpe: furturi, crime, piraterie, mărturii mincinoase depuse împotriva cuiva etc.

Concluzii

Inchiziţia nu a fost creată spontan de către Biserica Apuseană, ci a apărut ca o perfecţionare a tuturor metodelor şi mijloacelor prevăzute de legislaţia anterioară Evului Mediu privind combaterea ereziilor şi a tuturor ideologiilor contrare opiniei majorităţii fie aceasta laică sau eclesiastică. Perioada cuprinsă între anii 1184 şi 1231 reprezintă momentul fondator al

[29] Guy Testas, Jean Testas, *Inchiziţia*, trad. Ileana Cosgarea, Editura de Vest, Timişoara, 1993, p. 135 – 136.

Inchiziţiei în ceea ce priveşte elaborarea legislaţiei (atât eclesiastice cât şi imperiale), a normelor de organizare şi funcţionare a tribunalelor inchizitoriale, a definirii ereziilor şi învăţăturilor neconforme cu catolicismul.

Apărută în secolul al XII-lea şi instituţionalizată în secolul al XIII-lea, Inchiziţia şi-a accentuat activitatea pe parcursul următoarelor patru secole, desfăşurând o aprigă prigoană împotriva ereticilor (reali sau presupuşi), evreilor, musulmanilor, vrăjitoarelor etc.

Inchiziţia a avut o dublă menire: una pastorală prin faptul că a predicat învăţătura de credinţă catolică la majoritatea popoarelor şi una judiciară prin tribunalele create cu scopul de a elimina tot ceea ce apărea străin catolicismului. Dacă a început cu urmărirea ereticilor de către episcopii locului, a sfârşit prin isteria generală în care oricine putea fi urmăritor sau urmărit.

Putem rezuma desfăşurarea unui proces inchizitorial în trei etape principale: o primă fază derulată în secret în care se verifica terenul, se adunau probele, se organiza tribunalul; a doua etapă consta într-o şedinţă cu uşile închise în cadrul căreia se delibera verdictul cu ajutorul persoanelor special pregătite; o şedinţă solemnă (auto-da-fe) în care se citeau sentinţele, se rezumau aspecte ale desfăşurării procesului etc. Dosarul judiciar întocmit trebuia să cuprindă toate elementele de la informările asupra suspectului, declaraţiile martorilor, mărturiile acuzatului şi modul în care au fost obţinute acestea, componenţa tribunalului etc. până la pronunţarea şi executarea sentinţei. Fiecărui proces i se întocmea şi un rezumat, care era înaintat Sfântului Oficiu pentru a se verifica dacă au fost respectate prevederile în vigoare, legislaţia etc.

Sentinţele pronunţate erau de natura unor tribunale bisericeşti şi anume tribunalele inchizitoriale. Autoritatea şi jurisdicţia acestor tribunale ţineau de biserică, în ansamblu, şi implicit erau direct subordonate papalităţii. Jurisdicţia tribunalelor Inchiziţiei era stabilită de către papă. După anul 1542, când papa Paul al III-lea a creat tribunalul inchizitorial central sub denumirea de Congregaţia Sfântului Oficiu, acesta era alcătuit din cardinali, care purtau numele de inchizitori generali şi se aflau sub suveranitatea papei.

Interesant de urmărit este şi faptul cum problemele de natură teologică (de exemplu acuzaţia de erezie) erau abordate în cadrul juridic. „*Crima de erezie*" constituia de fapt un act al liberei voinţe a persoanei în cauză, o adeziune voluntară la o credinţă (învăţătură) contrară celei propovăduite de către Biserică. Astfel avem de a face cu dubla dimensiune: obiectivă şi subiectivă. Totodată, tribunalul inchizitorial determina adeziunea voluntară a celui acuzat la presupusa erezie. Cum pronunţarea în materie de erezie era o problemă foarte delicată, în nenumărate rânduri membrii tribunalelor lăsau aceasta în grija papei, care decidea verdictul final.

Privită ca religie sau ideologie, problema Inchiziţiei este un subiect de actualitate şi constituie un teren pe care încă se mai poate cerceta.

Din analiza materialului prezentat, putem concluziona că Inchiziţia nu a fost o instituţie exclusiv religioasă însă a apărut şi s-a manifestat în contextul în care Biserica guverna peste lumea „civilizată" şi astfel, o asemenea instituţie constituia o armă pentru Biserică. În acea perioadă Biserica recunoscută şi predominantă era cea Romano-Catolică, biserică ce se confunda cu însăşi creştinătatea. Probabil că, dacă ar fi predominat protestantismul, iudaismul, mozaismul sau orice altă religie, s-ar fi întâmplat acelaşi lucru.

Eliminând miturile, exagerările, fabulaţiile etc. create în jurul Inchiziţiei şi analizând cu obiectivitate documentele păstrate putem afirma că, în realitate, acest aparat coercitiv a acţionat mult mai dur decât ne putem imagina, printr-o diversitate de mijloace şi metode.

Cu siguranţă că noile rezultate ale cercetărilor arhivelor din Biblioteca de la Salamanca şi de la Vatican vor lansa alte pârghii de abordare sau poate chiar vor elucida imaginea acestui fenomen.

BIBLIOGRAFIE

IZVOARE :

a.Inedite :

1. *Archivo Segreto Vaticano*: Collect. 381, 1, f. 12r; Collect. 421 A, f. 1r; Oblig. et sol. 6, f. 212r ; *Reg. Vat*. 161, r. f. 78r, 78v.
2. *Arhivele Statului Braşov:* Fonduri Prefectura Judeţului Braşov nr. 347, 704, 772, 802, 803, 854.
3. Arhivele Statului Cluj, *Fondul Prefectura Judeţului Cluj*:
a. *Boves Sexqui habet Imerrexam aveno*, Ipanem, Rupam vini, libras camis dave renetus dave, *Inquisitoribus contra malefaciones* Pracxi 1606, p. 11
b. *Inquisitoribus contra malefactores quii debeaucs*, Papa pressase procsi 1606, p.11
c. *Comitum Supremorum Causa contra aprila nos Robosiensis naone admisionis Publico Inquisitoris contra malefaciones* Prod. Ai 1606, p. 11
d. *Franciscus ad Inquisitionem malefactos examinator Pracsi* Ai 1606, p. 11
e. Prilvasy Proces ad *Inquisitionem malefaceorum ex mit* 1606, p. 11
f. *Ioannes ad Inquisitionem malefactor examittitur* Pro Ai 16006, p. 11
g. *Jesu Societatis Patres...*, 1606, p. 10
4. *Arhivele Statului Sibiu* : Fond 726, acte şi registre de breaslă; Fond Magistratura Oraşului şi Scaunului Sibiu. Acte juridice (Registrele nr. 9, 19 şi 26)
5. Arhivele Statului din Târgu-Mureş, *Fondul Primăria oraşului Târgu-Mureş*, nr. 327/1753 şi 327B
6. *** *Arm. XXXII, 3* ff,4v, 5, 11, 17 – 18v, 22v, 26: bolle di Innocenzo III
7. *** *Arm. XXXII, 60* fassim: suppliche a Sisto V, Clemente VIII, Innocenzo X ed Alessandro VII
8. Clevicus Joannes, *Compendium historiae universalis, ab Initio Mundi ad Tempora Caroli Magni,* Amstelodami, apud Georgio Gallet, M.DC.XCVIII (1698)
9. *** *Fondo Concistoriale, Acta Congr. Consistorialis,* Fondo Concist., Acta Miscellanea 2
10. *** *Index generalis in omnes libros instituti Societatis Jesu.* Antverpiae, 1635
11. *** *Index librorum prohibitorum cum regulis confectes per patres a Trid[entino] synodo delectos, auctoritate Pii IV. Primum editur postea vero a Xisto Quinto auctus; et nunc demun s.d.n. Clementis papae VIII. Jusuu recognitus, et publicatus. Instructione adiecta, de exequendo prohobotionis, de que sincere emendanti, et inprimendi libros rationa, Bassani, f.a.*
12. *** *Index librorum prohibitorum...*, 1727
13. *** *Index librorum prohibitorum*…, Romae M.DCC.I.VIII (1758)
14. Micvaelius Iohannes, *Syntagma historiorum munli omnium,* 1633

b. Edite :

1. *** *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă al BOR, Bucureşti, 1988
2. Fericitul Augustin, *Scrieri alese*, partea I, Confessiones/Mărturisiri, col. *PSB*, vol. 64, traducere şi indici Nicolae Barbu, introducere şi note de Pr. Ioan Rămureanu, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1985
3. ****Acta et Decreta Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani*, Impensis Paulini Lazzarini, Typographi Concilii Vaticani, Romae, 1872
4. *** *Acta sanctorum*, publiés par les Bollandistes (Anvers, Bruxelles, Paris, 67 vol., 1643 et en partie réimprimés à Venise, Paris)
5. *** *Acta Innocenti PP. III (1198 – 1216), fontes series III, vol. II, e Registris Vaticanis allisque eruit*, introductione auxit, notisque illustravit P. Theodosius Haluščynskyj, Typis Polyglottis Vaticanis, MCMXLIV
6. *** *Acte, documente şi scrisori din Şcheii Braşovului,* text ales, note de Vasile Oltean, Editura Minerva, Bucureşti, 1980
7. *** *Adjuratio seu Exorcismus contra tempestates*, in quarto, annorum partim 600. 500. et 400. - N° 3713 fond latin, apud Léopold Delisle, *Les manuscripts de Saint – Martial de Limoges*, réimpression textuelle du catalogue de 1730, Limoges, 1895

8. *** *Analecta Franciscana sive Chronica aliaque varia documenta ad historiam fratrum minorum,* editia a Patribus Collegii S. Bonaventurae, tomus I, Ad Claras Aquas (Quaracchi) ex Tipografia Collegii S. Bonaventurae, 1885
9. *** *Analecta Franciscana*, tom X, Legendae S. Francisci Assiensis, Ad Claras Aquas-Florentiae ex Tipografia Collegii S. Bonaventurae, 1941
10. *** *Analecta Franciscana*, tom XI, Cartularium studii Bononiensis S. Francisci (saec. XIII – XVI), Ad Claras Aquas-Florentiae ex Tipografia Collegii S. Bonaventurae, 1970
11. *** *Archiva istorică a României. Colecțiune critică de documente asupra trecutului român, începând cu timpii cei mai îndepărtați şi până la anul 1800*, tom. I – III, Imprimeria Statului, Bucureşti, 1865 – 1867
12. ****Archives de l'Occident*, sous la direction de Jean Favier, tome I, *Le Moyen Age (V^{e} – XVe siècle)*, par Olivier Guyotjeannin, Librairie Athème Fayard, Paris, 1992
13. Idem, tome III, *Les Temps modernes (1559 – 1700)*, par Michel Duchein, Librairie Athème Fayard, Paris, 1995
14. *** *Archivum historiae pontificiae,* Pontificia Università Gregoriana, Roma, 1963
15. Assemanus, Stephanus Evodius et Assemanus, Joseph Simonius, *Bibliothecae Apostolicae Vaticanae. Codicum manuscriptorum Catalogus* (3 tomuri), Romae MDCCLVI – MDCCLIX, reed. Paris, 1926
16. Auvray, Lucien, *Les Registres de Grégoire IX, recueil des bulles de ce pape d'après les manuscrits originaux du Vatican*, tome premier, Librairie des Écoles françaises d'Athènes et de Rome, Paris, 1896
17. Idem, *Les registres de Grégoire IX*, Bibliothèque des École française d'Athènes et de Rome, 2e série, tome II, Paris, 1907
18. Idem, *Les registres de Grégoire IX*, (recueil des Bulles de ce pape publiées ou analysées d'après les manuscrits originaux du Vatican par Lucien Auvray), éditeur A. Fontemoing, Paris, 1896 – 1955
19. Balard, Michel, *Christophe Colomb. Journal de bord 1492 – 1493*, Imprimerie Nationale, Paris, 1992
20. Baronius, C., Raynaldi, O., Laderchii, J., *Annales Ecclestiastici*, ed. A. Theiner, t. XXI, anul 1243, Bar-le-Duc, 1870
21. Berger, Élie, *Les registres d'Innocent IV (1243 – 1254)*, publiées ou analysées d'après les manuscrits originaux du Vatican, E. Boccard et Albert Fontemoing, Paris, 1884 – 1921, 4 vol.
22. *** *Bibliografia dell'Archivo Vaticano,* Cità del Vaticano, vol.I, 1962
23. Idem şi Delisle, Leopold, *Annales,* Bibliothèque des Écoles françaises d'Athènes et de Rome, série in 4^{0}, Paris, 1884, 16 vol.
24. Bordier, Henri, *Les Archives de la France, ou Histoire des Archives de l'Empire*, Dumoulin, Paris, 1855
25. Boutemy, André, *Recueil de textes historiques latins du moyen âge, textes* narratifs (VIIe-milieu du XIIe siècle), Collection Lebègue, Bruxelles, 1943
26. ****Bulario de la Iglesia Mejicana. Documentos relativos a Erecciones, Desemembraciones, ... de Diocesis Majicanas*, publicat de J. García Gutierrez, Buena Prensa, Mexico, 1951
27. *** *Bullarium franciscanum*, ed. J. Hyacinthus Sbaralea, O.M. Conv., 4 vol., Roma, 1759 – 1768
28. *** *Bullarium pontificium* Sacrae Congregationis *de Propaganda Fide,* t. I., Pontificia Universita Lateranense, Romae, 1839
29. Calliensi, Horatio-Lucio, *Sacrosanti Concilii Tridentini. Canones et Decreta*, Chez J. Antonium Remondium, Bassani, 1724
30. *** *Călători străini despre Țările Române*, vol. I – IV, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1968 – 1972 (vol. I, îngrijit de Maria Holban, 1968; vol. II, îngrijit de Maria Holban, Maria Matilda Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, 1970; vol. III, îngrijit de Maria Holban, Maria Matilda Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, 1971 ; vol. IV, îngrijit de Maria Holban, Maria Matilda Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, 1972)

31. *** *Chronique de la Pucelle ou chronique de Cousinot suivie de la chronique normande de P. Cochon relatives aux règnes de Charles VI et de Charles VII*, par M. Vallet de Viriville, Slatkine – Megariotis Reprints, Genève, 1976
32. ***Chroniques de l'Ordre des Carmélites de la Réforme de Sainte Thérèse depuis leur introduction en France, deuxième série, tome I – IV, Poitiers, 1887 – 1888
33. *** *Code des canons des Églises Orientales*, texte officiel et traduction française par Émile Eid et René Metz, Librairie Éditrice Vaticane, Cité du Vatican, 1997
34. ***Collectio Judiciorum de novis erroribus qui ab initio duodecimi seculi, t. I - III, apud Andream Cailleau, Culture et civilization, Bruxelles, 1963
35. *** *Collectio Maxima Conciliorum Omnium Hispaniae et Novi Orbis,* publicat de Cardinalul Josephus Saenz de Aguirre, Editor Ceremonialis romani, Roma, 1964
36. ***Conciliorum Oecumenicorum Decreta, edidit Centro di Documentazione istituto per le Scienze Religiose – Bologna, Josepho Alberigo (coord.), Verlag Herder, Fribourg, 1962
37. ***Corespondance de nonce en France.Antonio Maria Salviati (1572 – 1578), ed. Pierre Hurtubise i Robert Toupin, t. I, Roma – Paris, 1975
38. *** *Corpus juris canonici*, pars secunda.*Decretalium Collectiones*, publiés par Eilius Friedberg, Leipzig, 1881
39. Cottineau, Dom, *Répertoire topo – bibliographique des abbayes et prieurés*, Mâcon, Payot, Paris, 1935 – 1939, 2 vol.
40. De Aguirre, J. Saenz, *Collectio maxima conciliorum Hispaniae atque Novi Orbis epistolarum, decretalium et aliorum monumentorum*, ed. J. Catalani, t. V, Roma, 1755
41. *** *Decreta Authentica Sacrae Congregationis Indulgentiis sacrisque Reliquiis praepositae, edita iussu et auctoritate SS.D.N. Leonis PP. XIII*, Pustet, Ratisbonae, 1883
42. Delisle, Léopold, *Chronique de Robert de Torigni, abbé du Mont-Saint - Michel suivie de divers opuscules historiques*, tome I-II, Rouen, MDCCCLXXII – MDCCCLXXIII
43. Idem, *Les manuscripts de Saint – Martial de Limoges*, réimpression textuelle du catalogue de 1730, Limoges, 1895
44. Denzinger, Heinrich, *Enchiridion Symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum,* Edizioni Dehoniane, Bolognia, 1996
45. Idem, *Enchiridion Symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum,* editio 21 – 23, Roma, f. a.
46. Idem, *Enchiridion Symbolorum et definitionum, quae de rebus fidei et morum a conciliis oecumenicis et summis pontificibus emanarunt,* Wirceburgi, Sumptibus et typis stahelianis, Editio Quinta cum Licentia Superiorum, 1874
47. Denzinger-Schönmetzer, *Enchiridion Symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum,* editio XXXVI, Romae, 1976
48. Desbonnets, PP. Théophile et Vorreux, Damien, O.F.M., *Saint François d'Assise. Documents*, Les Éditions Franciscaines, Paris, 2002
49. Devic, Claude et Vaissète, Jean-Joseph, *Histoire générale de Languedoc, avec ses notes et pièces justificatives*, éd. Auguste Molinier, Édition Privat, Toulouse, 1872 – 1892, 15 vol.
50. *** *Doctrina de modo procedendi contra haereticos*, dans Dom E. Martène i Dom U. Durand, *Thesaurus novus Anecdotorum*, V, 1797 – 1822, traité composé vers 1275, Lutetiae Parisiorum, 1717
51. *** *Documente privitoare la Istoria Românilor* (volumul XV al colecției Hurmuzaki), *Acte şi scrisori din arhivele oraşelor ardelene Bistrița, Braşov, Sibiu* publicate după copiile Academiei Române de Nicolae Iorga, Partea I (1358 – 1600), Bucureşti, 1911
52. *** *Documente privitoare la Istoria Românilor*, volumul III (1641 – 1703), documente culese din Archive şi Biblioteci polone, coordonate de Ioan Bogdan, Bucureşti, 1900
53. *** *Documente privitoare la Istoria Românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki*, volumul IV (1600 – 1650), Bucureşti, 1884
54. *** *Documenta Romaniae Historica. Relații între Țările Române*, volumul I (1222 – 1456), Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1977.
55. *** *Documente privind Istoria României, veacul Xl, Xll şi Xlll, Transilvania*, volumul I

(1075 – 1250), Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1951
56. *** *Documente privind Istoria României, veacul XIV, C. Transilvania*, volumul II (1321 – 1330), Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1953
57. *** *Documente privitoare la Istoria Românilor,* volumul III (1641 – 1703), documente culese din Arhive şi Biblioteci polone, coordonator Ioan Bogdan, Bucureşti, 1900
58. *** *Documente privitoare la Istoria Românilor,* culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, volumul IV (1600 – 1650), Bucureşti, 1884
59. Dossat, Yves, *Les crises de l'Inquisition toulousaine au XIIIe siècle (1233 – 1273)*, Imprimerie Bière, Bordeaux, 1959
60. Douais, C. (Mgr.), *Documents pour servir à l'histoire de l'Inquisition dans le Languedoc*, (Société de l'histoire de France), Laurens, Paris, 1900, 2 vol.
61. Duchesne, L'Abbé L., *Le Liber Pontificalis. Texte, introduction et commentaire*, tome I - III, Éd. E de Boccard, Paris, 1957
62. Du Plessis d'Argentré, Caroli, *Collectio judiciorum de novis erroribus qui ab initio XII seculi ad anum 1725 in Ecclesia proscripti sunt et notati*, vol. I – III, Paris, 1725, 1733, 1735
63. Duval, A., Lauret, B., (coord.), *Les conciles oecuméniques*, tome II-2. *Les décrets Trente à Vatican II*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1994
64. Eymerich, Nicolau et Peña, Francisco, *Le manuel des Inquisiteurs*, introduction, traduction et notes de Loius Salla-Molins, Éditions Albin Michel, Paris, 2001
65. *** Enchiridion fontium Valdensium. Recueil critique des sources concernant les Vaudois au Moyen Age. Du 3e concile de Latran au synode de Chanforan, 1179 – 1532, éd. par G. Gonnet, Torre Pellice, t. I, 1958
66. *** *Enchiridion Vaticanum,* documente oficiale, 1971 – 2002
67. Eubel, C., *Hierarchia catholica medii aevi*, Münich, 1898 – 1901, 2 vol., 2e éd., 1913 – 1914
68. Fawtier, Robert, *Registres du Trésor des chartes. I. Règne de Philippe le Bel. Inventaire analytique*, Paris, 1958
69. Friedberg, Emil, *Corpus Iuris Canonici. Pars 2. Decretalium Collectiones*, Leipzig: B. Tauchnitz, 1881, réimp. Clark (New Jersey), The Lawbook Exchange, 2000
70. *** *Gallia christiana in provincias ecclesiasticas distributa*, *par les Bénédictins de la congrégation de Saint – Maur, pour les tomes I à XIII (1715 – 1785), puis, à partir du t. XIV*, par B. Hauréau, Paris, 1715 – 1865, 16 vol.
71. Gams, P.B., *Series episcoporum ecclesiae catholicae*, Ratisbonne, 1873, reproduction anastatique, Leipzig, 1931
72. Gasparri, Emi Petri Card., (editi), *Codicis Iuris Canonici Fontes*, volumen I (Concilia Generalia – Romani Pontifices usque ad annum 1745), Typis Po Polyglottis Vaticanis, Romae, MCMXXXXVII
73. Grotius, Hugo, *Traité du Pouvoir du magistrat politique sur les choses sacrées*, traduit du latin *De Imperio summarum potestatum circa sacra 1614*, Édition de Londres, 1751, Centre de Philosophie politique et juridique URA – CNRS, Université de Caen, Caen Cedex, 1991
74. Gui, Bernard, *De fundatione et prioribus conventuum provinciarum Tolosanae et Provinciae Ordinis Praedicatorum*, éd. Paul Amargier, (Monumenta ordinis fratrum predicatorum historica, 24), Rome, 1961
75. Idem, *Manuel de l'inquisiteur,* édité et traduit par G. Mollat, professeur a la Faculté de Théologie Catholique de Strasbourg, avec la collaboration de G. Drioux, tome Ier, II, deuxieme tirage, Société d'Édition Les Belles Letres, Paris, 1964
76. Guibert, Louis, *Les manuscrits du séminaire de Limonges. Notice et catalogue*, Limoges, 1892
77. Harduin, John, *Collectio Maxima conciliorum generalium et Provincialium,* Paris, 1716
78. Héfelé, Charles-Joseph, *Histoire des conciles d'après les documents originaux,* trad. fr. corr. et augm. par dom Henri Leclercq, Letouzey & Ané, Paris, 1913 – 1938
79. Idem şi Leclercq, H., *Histoire des Conciles d'après les documents originaux*, t. I – V, G. Alberigo, et al. (eds.), Paris, 1907 – 1921
80. Heinrich, Denifle şi Chatelain, Emile *Chartularium Universitatis Parisiensis*, t. I. ab anno

MCC usque ad annum MCCLXXXVI, Université de Paris, Paris, 1889
81. Henricus Institoris, O.P. and Jacobus Sprenger, O.P., *Malleus Maleficarum*, edited and translated by Christopher S. Mackay, volume I. *The Latin Text and Introduction*, Cambridge University Press, 2006
82. *Ibidem*, volume II. *The English Translation*, Cambridge University Press, 2006
83. Henry Institoris (Kraemer) et Jacques Sprenger, *Le marteau des sorcières*, présentation et traduction par Amand Danet, Librairie Plon, 1973
84. *Ibidem*, traduit de latin et précédé de *L'Inquisiteur et ses sorcières*, par Amand Danet, Éditions Jérôme Million, Grenoble, 2009
85. *** *Histoire de l'Église depuis les origines jusqu'à nos jours*, publiée sous la direction d'A. Fliche et de Mgr. V. Martin, d'E. Jarry, J. B. Duroselle, Paris, 1934, 19 vol.
86. Idem, tome IX: *Du premier concile de Latran à l'avénement d'Innocent III (1123 – 1198)*, par A. Fliche, R. Foreville et J. Rousset (2 parties), 1re éd., 1944 – 1950; 2e éd., 1948 – 1953
87. Idem, tome X: *La Chrétienté roumaine (1198 – 1274)*, par A. Fiche, Ch. Thouzellier et Y. Azaïs, 1950
88. Idem, tome XII: *Institutions ecclésiastiques de la Chrétienté médiévale*, 1re partie, par G. Le Bras (1959 – 1964), 2 vol.
89. Idem, tome XIII: *Le mouvement doctrinal du XIe au XIVe siècle*, par A. Forest, F. Van Steenberghen et M. de Gandillac, 1951
90. Idem, tome XIV: *L'Église au temps du Grand Schisme et la crise conciliaire (1378 – 1449)*, par E. Delaruelle, E. R., Labande et P. Ourliac, 2 vol., 1962 – 1964
91. Hurmuzachi, Eudoxiu, *Documente privitoare la istoria Românilor,* volumul I (1199 – 1345), Bucureşti, 1887
92. Idem, *Documente privitoare la istoria Românilor,* volumul I, partea a II-a (1345 – 1450), publicate sub auspiciile Academiei Române şi ale Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Bucureşti, 1890
93. Idem, *Documente privitoare la istoria Românilor,* volumul II, partea a II-a (1451 – 1510), publicate sub auspiciile Academiei Române şi ale Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Bucureşti, 1891
94. Idem, *Documente istoria Românilor,* volumul II (1576 – 1590), Academia Română, Bucureşti, 1880
95. *** *Index librorum prohibitorum Innoc. XI. P.M. jussu editus esque ad annum 1681*. Eidem accedit in fine Appendix usque ad mensem./: Martii MDCCLIV.:/. Romae Typis Rev. Can. Apost. 1704 – 1716
96. *** *Index librorum saeculii XV et XVI,* bibliothecae p[atorum] Franciscanorum, Budapest, 1930
97. *** *Index Librorum Prohibitorum cum regulis confectis per patres à Trid. Synodo delectos, auctoritate Pii IV*, primum editus et nunc Demum SDN Clementis Papae VIII, Chez J. Antonium Remondium, Bassani, 1724
98. Iorga, Nicolae, *Acte şi fragmente cu privire la Istoria Românilor, adunate din depozitele de manuscrise ale Apusului*, vol. I – III, Imprimeria Statului, Bucureşti, 1895 – 1897
99. *** *Ius Pontificium de Propaganda Fide*, Typographia Polyglotta, Romae, 1888 – 1897
100. Jaffé, Ph., *Regesta Pontificum Romanorum*, 1885, t. II, reed. Kaltenbrunner et Loewenfeld, 1956
101. Idem., *Regesta pontificum romanorum ab condita Ecclesia ad annum post Christum natum MCXCVIII*, 2e édition sous la direction de W. Wattenbach, par S. Lcewenfeld, F. Kaltenbrunner, P. Ewald, Leipzig, 1885 – 1888, 2 vol.
102. Jean XXII, *Lettres communes analysées d'après les registres dits d'Avignon et du Vatican*, par G. Mollat, Albert Fontemoing Éditeur, Paris, 1904 – 1946 (16 tomuri)
103. Konetzke, Richard, *Colección de documentos para la historia de la formación social de Hispanoamérica (1493 – 1810)*, t. I, CSIC, Madrid, 1953
104. Labbe, Ph. et Cossart, G., S. J., *Sacrosanta concilia*, 2e édition N. Coleti, Venise, 1728 – 1733, 23 vol.

105. Laborde, Joseph de, *Layettes du Trésor des Chartes*, III, 1247 – 1260, Paris, 1875, réimp. Nendeln (Liechtenstein), Kraus, 1977
106. *********La Inquisición de México – documentos inéditos* publicados por Jenaro Garcia, Librería de la Vda. de Ch. Bouret, México, 1906
107. *********Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, collegit, digessit notisque ornavit Xaverius Ochoa, volumen III (1959 – 1968), Commentarium pro Religiosis, Roma, 1972
108. ******** *Le livre des sentences de l'inquisiteur Bernard Gui (1308 – 1313)*, vol. I – II, texte édité, traduit et annoté par Annette Pales - Gobilliard, CNRS Éditions, Paris, 2002
109. Leonardi (Cl.), *Conciliorum Oecumenicorum decreta*, Fribourg et Rome, 1962
110. ******** *Le registre d'inquisition de Jacques Fournier 1318 – 1325*, éd. Jean Duvernoy, Toulouse, Privat, 1965, 3 vol.
111. ******** *Les classiques de l'histoire de France au moyen âge*, publiés sous la direction de Louis Halphen, Paris, 1923, 19 vol.
112. ******** *Les lois religieuses des empereurs romains de Constantin à Théodose II (312 – 438),* volume II. *Code Théodosien I – XV, Code Justinien, Constitutionis Sirmondiennes*, texte latin de T. Mommsen, P. Meyer, P. Krueger, trad. Jean Rouge, Les Éditions du Cerf, Paris, 2009
113. ******** *Les plus anciens textes de Citeaux* (Cîteaux – Commentarii Cistercienses. Studia et documenta – vol. II), sources, textes et notes historiques par Jean de la Croix Bouton (moine d'Aiguebelle) şi Jean Baptiste Van Damme (moine de Westmalle), Achel, 1974
114. ******** *Lettres Apostoliques de Pie IX, Grégoire XVI, Pie VII*. Encycliques, brefs etc. Texte latin avec la traduction française en regard, f.a. şi loc.
115. *********L'histoire par les textes. De la Renaissance a la Révolution*, par Mme Dechappe et L. Dechappe, Librairie Delagrave, Paris, 1939
116. *********L'histoire par les textes. La Révolution et l'empire*, par Mme Dechappe et L. Dechappe, Librairie Delagrave, Paris, 1940
117. Llorca, Bernardino, *Bulario Pontificio de la Inquisición Española en su Período Constitucional (1478 – 1525*), según los fondos del Archivo Histórico Nacional de Madrid, Pontificia Università Gregoriana, Roma, 1949
118. *********Magnum Bullarium Romanum. Bullarum privilegiorum ac diplomatum Romanorum Pontificum amplissima collectio*, tomus tertius (a Lucio III ad Clementem IV), Romae, MDCCXL, reimprimat la Akademische Druck – U. Verlagsanstalt, Graz, 1964
119. Mansi, J. D., *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio* (Florence et Venise, 1759 – 1798, 31 vol.), avec contribution par J. B. Martin et L. Petit, Paris, 1901, 53 vol.
120. Mansi, Joannes Dominicus, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, Florentiae, Venetiae, 1759 – 1798, 53 volume, réimp. Paris, Huberti Welter, 1903 – 1927
121. Mayéras, Barthélemi, *Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque communale – Ville de Limoges*, nouveau supplément Limoges, 1906
122. MIGNE J.-P., *Patrologiae Cursus completus*, series prima Latina, t. I – CCXXI, Parisiis, 1844 – 1864
123. Mollat, G., *Lettres communes de Jean XXII (1316 – 1334). Introduction la collation des bénéfices ecclésiastiques a l'époque des papes d'Avignon (1305 – 1378)*, E. de Boccard, Éditeur, Paris, 1921
124. Mollat, G. & De Lesquen, G., *Joannis Papae XXII (1316 – 1334). Litterae communes*, tom II, Éditeur Albert Fontemoing, Paris, 1905
125. ******** *Monumenta Ordinis Praedicatorum Historica*, Louvain □i Roma, 1896 □i urm.
126. Muratori, L. A., *Rerum italicarum scriptores*, nouv. Édition sous la direction de G. Carducci et V. Fiorini, Città di Castello, 1990, 34 vol.
127. *********Mostra di manoscritti e incunabuli del Decretum Gratiani*, (Biblioteca Universitaria – Bologna), Bologna, 1952
128. Pagano S.M., Luciani, A.G., *I documenti del processo Galilei* (Pontificiae Academiae Scientiarum Scripta Varia, LIII), Ex Aedibus Academicis in Civitate Vaticana, 1984
129. Pales-Gobilliard, *Le livre des sentences de l'inquisiteur Bernard Gui, 1308-1323*, éd. Annette Pales-Gobilliard, Paris, CNRS (Sources d'histoire médiévale publiées par l'IRHT, 30), 2002, 2 vol.

130. Pallavicini, P. Sforza, *Histoire du Concile de Trente*, publie par M. l'Abbé Migne, tome I – III, J. P. Migne, Éditeur, Paris, 1845 – 1864 (publicate astfel: t. I în 1864, t. III în 1845, t. II în 1863)
131. Pascu, Ştefan, *Contribuţii documentare la istoria Românilor secolele XII-XIV,* Editura Universităţii Lucian Blaga, Sibiu, 1944
132. *** *Patrologie Latine*, dir. Jacques-Paul Migne, Paris, 1844 – 1855
133. Pelhisson, Guillaume, *Chronique (1229 – 1244) suivie du récit des troubles d'Albi (1234)*, texte édité, traduit et annoté par Jean Duvernoy, (Sources d'histoire médiévale publiées par l'IRHT), CNRS Éditions, Paris, 1994, p. 112 – 123
134. Potthast, A., *Regesta pontificum romanorum inde ab anno post Christum natum MCXCVIII ad annum MCCCIV,* Berlin, 1874 – 1875, 2 vol.
135. Potthast, August, *Regesta pontificum romanorum inde ab anno post Christum natum MCXCVIII ad annum MCCCIV*, Berlin, 1874 – 1875, vol. I - II, réimp. Graz, 1957
136. Potthast, Augustus, (ed.), *Regesta Pontificum Romanorum*, inde ab a post Christum natum MCXCVIII ad a. MCCCIV, vol. I, Akademische Druck-U. Verlagsanstalt, Graz, 1957
137. *** *Regesta pontificum romanorum. Italia Pontificia*, *IX: Samnium, Apulia, Lucania*, ed. W. Holtzmann, Berlin, 1962
138. *** *Regesta pontificum romanorum. Germania pontificia,* par A. Brackmann, Berlin, 1910, 3 tomes en 6 vol. (reproduction 1960)
139. *** *Regesta pontificum romanorum. Italia pontificia,* par P. F. Kehr, Berlin, 1906, 8 tomes (reproduction 1961)
140. ****Regestum Archivum Vaticanum*, t. LXXV, Città del Vaticano, 1869
141. Ripoll, Thomas şi Bremond, Antonin, *Bullarium Ordinis Fratrum Praedicatorum,* Instituto Storico „Acta Sanctorum", Romae, 1733
142. *** *Series Episcoporum Ecclesiae Catholicae*, quotquot innotuerunt a Beato Petro Apostolo a multis adjutus, edidit P. Pius Bonifacius Gams, O.S.B., Akademische Druck – U. Verlagsanstalt, Graz, 1886
143. Sbaralea, Joa Hyacinthi, *Bullarium Franciscanum Romanorum pontificum constitutiones, epistolas, ac diplomata continens…*, typis Sacrae congregationis de propaganda fide, Romae, 1765
144. Socratis, *Historia Ecclesiastica*, Cap. XVI, *De Manete haeretico*, f. 43. a terg. Est Caput XXII, apud Stephanus Evodius Assemanus et Joseph Simonius Assemanus, *Bibliothecae Apostolicae Vaticanae. Codicum manuscriptorum Catalogus*, tomus tertius: *Reliquos Codices Chaldaicos sive Syriacos*, Codices mss. Chaldaici sive syriaci, Romae, MDCCLIX
145. ****Textes et documents d'histoire*, (Col. Clio – Introduction aux textes historique), tom. II, *Moyen Age*, par Joseph Calmette, Presses Universitaires de France, Paris, 1953
146. *** *Textes et documents d'histoire*, II (Moyen Age), par Joseph Calmette, Presses Universitaires de France, nouvelle édition refondue et augmentée, Paris, 1953
147. *** *Trésor de chronologie*, par M. le Comte de MAs. LATRIE, Librairie Victor Palme, Paris, 1889
148. *** *Scriptores Ordinis Praedicatorum* recensiti, notisque historicis et criticis ilustrati, tomus primus, apud J.B. Christophorum Ballard et Nicolaum Simart, Lutetiae Parisiorum, MDCCXIX
149. *** *Sources d'histoire médiévale IXe milieu du XIVe siècle* (Textes essentiels), sous la direction de Ghislain Brunel, Larousse, Paris, 1992
150. Tăutu, Aloysius L., (ed.), *Acta Honorii III (1216 – 1227) et Gregorii IX (1227 – 1241) e Registris Vaticanis aliisque fontibus collegit*, Fontes series III, vol. III, Typis Polyglottis Vaticanis, MCML
151. Vereş, Andrei, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti,* volumul I (1527 – 1572), Editua Cartea Românească, Bucureşti, 1929
152. Idem, *Fontes Rerum Transilvanicarum. Epistolae et Acta Jesuitorum Transilvaniae temporibus principum Bathory,* volumul II, (1575 – 1588) şi tom V (1579 – 1613), Budapest, 1913, respectiv 1921
153. Vidal, Jean-Marie, *Bullaire de l'Inquisition française au XIVe siècle et jusqu'à fin du grand schisme*, Librairie Letouzey et Ané, Paris, 1913

154. Wadding, L., *Annales minorum ad ann. 1320 – 1334*, t. V, ed. Fonseca, Romae, 1733

LUCRĂRI DE SPECIALITATE:

1.Abetti, Giorgio (coord.), *Galilei, Galileo*. *Le Opere di Galileo Galilei*, vol. I – XX, Edizione Nazionale cura et labore, A. Favaro, Florence, 1929 – 1939
2.Abramovici, Jean – Christophe, *Le livre interdit. De Théophile de Viau à Sade*, Édition Payot - Rivages, Paris, 1996
3.Alberro, Solange, *Inquisition et société au Mexique (1571 – 1700)*, Centre d'études mexicaines et centraméricaines, México, 1988
4.Idem, *La actividad del Santo Oficio de la Inquisición en Nueva España, 1571 – 1700*, Instituto Nacional de Antropología e Historia, México, 1981
5.Alcalá, Angel (ed.), *The Spanish Inquisition and the Inquisitorial Mind*. Boulder, CO: Columbia University Press, 1987
6.Amiel, Charles et Lima, Anne (éd.), *L'Inquisition de Goa. La relation de Charles Dellon (1687)*, Éditions Chandeigne, Paris, 1997
7.André-Vincent, Philippe Ignace, *Bartolomé de Las Casas prophète du Nouveau Monde*, Librairie Jules Tallandier, Paris, 1980
8.Idem, *Las Casas, apôtre des indiens – foi et libération*, Editions de la Nouvelle Europe, Paris, 1974
9.Arnold, John H., *Inquisition and Power. Catharism and the Confessing Suject in Medieval Languedoc*, University of Pennsylvania Press, PENN, Philadephoa, 2001
10. Atard Palacio, Vincente, *Razon de la Inquisición*, Editora Nacional, Madrid, 1954
11. Audisio, Gabriel (coord.), *Inquisition et pouvoir*, Publications de l'Université de Provence, Aix-en-Provence, 2004
12. Idem, *Le barbe et l'inquisiteur. Procès du barbe vaudois Pierre Griot par l'inquisiteur Jean de Roma (apt, 1532)*, ÉDISUD, La Calade, Aix-en-Provence, 1979
13. Idem, *Une inquisition en Provence (APT, 1532)*, Honoré Champion Éditeur, Paris, 2008
14. Barrett, Francis, *The Magus.* 1801, reprint, New Hyde Park, N.Y.: University Books, 1967
15. Barbazza, Marie-Catherine, *L'Inquisition espagnole et ses réformes au XVIe siècle*, E.T.I.L.A.L., Université Paul-Valéry – Montpellier III, 2006
16. Barbiche, Bernard, *Bulla, legatus, nuntius*. *Études de diplomatique et de diplomatie pontificales (XIIIe – XVIIe)*, École des Chartes, Paris, 2007
17. Baschwitz, Kurt, *Procès de sorcellerie. Histoire d'une psychose collective*, Éditions Arthaud, Paris, 1973
18. Bataille, Georges, *Le procès de Gilles de Rais. Les documents*, Jean – Jacques Pauvert, éditeur, Paris, 1965
19. Bataille, Michel, *Gilles de Rais, suivi d'une étude de Jean Pesez agrégé d'histoire sur Gilles de Rais, Jeanne d'Arc et ses compagnons,* Edito – Service S.A., Genève, 1973
20. Bechtel, Guy, *La sorcière et l'Occident. La destruction de la sorcellerie en Europe des origines aux grands bûchers*, Éditions Plon, Paris, 1997
21. Beinart, Haim (ed.), *Records of the Trials of the Spanish Inquisition in Ciudad Real*, vol. I – IV, The Israel National Academy of Sciences and Humanities, Jerusalem, 1974 – 1985
22. Belon, R. P. Marie-Joseph, *Jean Bréhal, grand inquisiteur de France et la réhabilitation de Jeanne d'Arc*, P. Lethielleux Libraire – Éditeur, Paris, 1893
23. Belperron, P., *La croisade contre les Albigeois et l'union du Languedoc à la France, 1209 – 1249*, Plon, Paris, 1945
24. Benazzi, Natale, D'Amico, Matteo, *Cartea neagră a inchiziției*, trad. de Michaela Şchiopu, Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 2001
25. Idem, *Istoria secretă a Inchiziției,* trad. de Daniela-Cristina Vintilă, Pro Editură şi Tipografie, Bucureşti, 2000
26. Bennassar, Bartolomé, *Inchiziția spaniolă*, trad. Carmela Roman, Editura Politică, Bucureşti, 1983

27. Idem, *L'Homme espagnol. Attitudes et mentalités du XVIe au XIXe siècle*, Éditions Hachette, Paris, 1975
28. Idem (coord.), *L'Inquisition espagnole XVe – XIXe siècle*, Hachette, Paris, 1979
29. Beretta, Francesco, *Galilée devant le Tribunal de l'Inquisition. Une relecture des sources*, publication partielle de la thèse présentée à la Faculté de Théologie de l'Université de Fribourg, Suisse, pour obtenir le grade de docteur, Fribourg, 1998
30. Bernardo da Como, *Lucerna Inquisitorum haereticae pravitatis,* (Milano, 1566), Tip. Arc. di Giacomo Agnelli, Romae, 1848
31. Bethencourt, Francisco, *L'inquisition à l'époque moderne: Espagne, Italie, Portugal XVe – XIXe siècle*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1995
32. Bodin, Jean, *De la démonomanie des sorciers*, Georg Olms Verlag, Hildesheim – Zürich – New York, 1988
33. Brandmüller, Walter e Greipl, Egon Johannes, *Copernico, Galilei e la Chiesa. Fine della controversia (1820) gli atti del Sant'Uffizio*, Pontificia Academia Scientiarum, Città del Vaticano, 1992
34. Campanella, Tommaso, *Lettere (1595 – 1638)*, a cura di Germana Ernst, Istituti Editoriali e Poligrafici Internazionali, Pisa – Roma, 2000
35. Campos Moreno, Araceli (ed.), *Oraciones, ensalmos y conjuros mágicos del Archivo Inquisitorial de la Nueva España (1600 – 1630)*, Centru de Estudios El Colegio de México, Mexic, 1999
36. Canfora, Luciano, *Liberté et Inquisition: une aventure éditoriale au temps de la Contre-Réforme*, trad. de l'italien par Pierluca Emma, Desjonquères, Paris, 2009
37. Cardaillac, Louis (dir.), *Les Morisques et l'Inquisition*, Edition Publisud, Paris, 1990
38. Carena, Caesare, *Tractatus de Officio SS. Inquisitionis,* editione Acta ss. Firmi et Rustici ex optimis, Bononiae, MDCLVIII
39. Cazal, Edmond, *Istoria scandaloasă a Inchiziţiei,* trad. Oana Popârda, Octavian Popârda, Editura F.F. Press, Bucureşti, 1994
40. Clavelin, Maurice, *Galilée copernicien. Le premier combat (1610 – 1616)*, Éditions Albin Michel, Paris, 2004
41. Cohn, Norman, *Démonolâtrie et sorcellerie au Moyen Âge. Fantasmes et réalités*, trad. Sylvie Laroche et Maurice Angeno, Éditions Payot, Paris, 1982
42. Contreras, Jaime, *Pouvoir et Inquisition en Espagne au XVIe siècle*, trad. Bernard Vincent, Flammarion, Paris, 1997
43. Dedieu, Jean-Pierre, *L'administration de la foi. L'inquisition de Tolède XVIe – XVIIIe siècle*, Casa de Velázquez, Ciudad Universitaria, Madrid, 1989
44. Idem, *L'Inquisition*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1987
45. Delin, Thomas, *Démonologie, législation et poursuites criminelles: les juges et les enfants sorciers dans la Principauté de Liège, les comtés de Hainaut et de Namur (1590 – 1695),* UCL, Louvain la Neuve, 2004 (promoteur Rousseaux Xavier)
46. Diedler, Jean-Claude, *Démons et Sorcières en Lorraine. Le bien et le mal dans les communautés rurales de 1550 à 1660*, Éditions Messene, Paris, 1996
47. Dominique, Pierre, *L'Inquisition*, Librairie Académique, Perrin, Paris, 1969
48. Doncoeur, P. Paul, *La minute française des interrogatoires de Jeanne la Pucelle*, Melun, Librairie d'Argences, Paris, 1952
49. Idem et Lanhers, Y., *Instrument public des sentences portées les 24 et 30 mai 1431 par Pierre Chaucon et Jean le Maître contre Jeanne la Pucelle*, Librairie d'Argences, Paris, 1954
50. Idem, *La réhabilitation de Jeanne la Pucelle. L'enquête ordonnée par Charles VII en 1450 et le Codicille de Guillaume Bouillé*, Librairie d'Argences, Paris, 1956
51. Idem, *La réhabilitation de Jeanne la Pucelle. L'enquête du Cardinal d'Estouteville en 1452*, Librairie d'Argences, Paris, 1958
52. Idem, *La réhabilitation de Jeanne la Pucelle. La rédaction épiscopale du procès de 1455 – 1456,* Librairie d'Argences, Paris, 1961
53. Dossat, Yves, *Eglise et hérésie en France au XIIIe siècle*, Variorum Reprints, London, 1982

54. Idem, *Les crises de l'Inquisition toulousaine au XIIIe siècle (1233 – 1273)*, Imprimerie Bière, Bordeaux, 1959
55. Douais, Célestin, *L'albigéisme et les frères Prêcheurs à Narbonne au XIIIe siècle*, Vidal, Paris, 1894
56. Idem (Mgs.), *Les frères prêcheurs en Gascogne*, Champion – Cocharaux, Paris-Auch, 1885
57. Feldhay, Rivka, *Galileo and the Church. Political Inquisition or Critical Dialogue?,* University Press, Cambridge, 1995
58. Finocchiaro, A. Maurice, *The Galileo Affair: A Documentary History*, University of California Press, Berkeley, 1989
59. Foucault, Michel, *Les procès de sorcellerie dans l'ancienne France devant les jurisdictions séculières*, Bonvalot- Jouve, Paris, 1907
60. Idem, *Surveiller et punir: naissance de la prison*, Éditions Gallimard, Paris, 1995
61. Gaffre, L.-A. et Desjardins, A., *Inquisition et inquisitions.* Conférences données a l'Athénée Saint-Germain par l'abbé L.-A. Gaffre, deuxième édition, Librairie Plon, Paris, 1905
62. Gagey, Roland, Pr., *L'Inquisition et ses tortures*, Chez L'Auteur, Paris, 1935
63. García Cárcel, Ricardo, *Herejía y sociedad en el siglo XVI. La Inquisición en Valencia (1530 – 1609)*, Península, Barcelona, 1980
64. Idem, *Orígenes de la Inquisición española – El tribunal de Valencia, 1478 – 1530*, Península, Barcelona, 1976
65. Idem şi Martínez, Doris Moreno, *Inquisición. Historia Crítica*, Ediciones Temas de Hoy, Madrid, 2000
66. Garzend, L., *L'Inquisition et l'hérésie. Distinction de l'hérésie théologique et de l'hérésie inquisitoriale. A propòs de l'affaire Galilée*, Desclée de Brouwer, G. Beauchesne edit., Paris, 1912
67. Grunberg, Bernard, *L'Inquisition apostolique au Mexique. Histoire d'une institution et de son impact dans une société coloniale (1521 – 1571)*, Editions L'Harmattan, Paris, 1998
68. Guenée, Bernard, *Tribunaux et gens de justice dans le bailliage de Senlis à la fin du Moyen Âge (vers 1380 – vers 1550)*, Publication de la Faculté des Lettres, Strasbourg, 1963
69. Guillemain, Bernard, *La cour pontificale d'Avignon, 1309 – 1376. Étude d'une societé*, Éditions E. de Boccard, Paris, 1962
70. Guiraud, Jean, *Histoire de l'Inquisition au Moyen Age*, t. I *Origines de l'inquisition dans le midi de la France: cathares et vaudois*, Éditions Auguste Picard, Paris, 1935
71. Idem, *Histoire Partiale. Histoire Vraie*, t. II *L'inquisition au XIIIe siècle en France, en Espagne et en Italie*, Éditions Auguste Picard, Paris, 1938
72. Hamilton, Bernard, *The Medieval Inquisition*, Historical Association Pamphlet, London, 1981
73. Hauben, Paul (ed.), *The Spanish Inquisition*, Editor John Wiley & Sonc, Inc., New York, 1969
74. Hernandez, Ludovigo, *Le procès inquisitorial de Gilles de Rais (Barbe – Bleue), avec un essai de réhabilitation*, Bibliothèque des curieux, Paris, 1921
75. Hiatt-Verill, A., *Inchiziţia*, traducere românească de Gheorghe Dinu, Editura „Librăria Şcoalelor", Craiova, 1931
76. *** *Index des livres interdits*, vol. I. *Index de l'Université de Paris 1544, 1545, 1547, 1549, 1551, 1556* , par J. M. De Bujanda, Francis M. Higman, James K. Farge, Éditions de l'Université de Sherbrooke, Librairie Droz, Genève, 1985
77. *** *Index des livres interdits* (dir. J. M. De Bujanda), vol. II. *Index de l'Université de Louvain 1546, 1550, 1558*, Éditions de l'Université de Sherbrooke, Librairie Droz, Genève,1986
78. *** *Ibidem*, vol. III. *Index de Venise 1549; Venise et Milan 1554*, Éditions de l'Université de Sherbrooke, Librairie Droz, Genève, 1987
79. *** *Ibidem*, vol. IV. *Index de l'inquisition portugaise 1547, 1551, 1561, 1564, 1581*, Éditions de l'Université de Sherbrooke, Librairie Droz, Genève,1995

80. *** *Ibidem*, vol. V. *Index de l'inquisition espagnole 1551, 1554, 1559*, Éditions de l'Université de Sherbrooke, Librairie Droz, Genève,1984
81. *** *Ibidem*, vol. VI. *Index de l'inquisition espagnole 1583, 1584*, Éditions de l'Université de Sherbrooke, Librairie Droz, Genève,1993
82. *** *Ibidem*, vol. VII. *Index d'Anvers, 1569, 1570, 1571*, Éditions de l'Université de Sherbrooke, Librairie Droz, Genève, 1988
83. *** *Ibidem*, vol. VIII. *Index de Rome 1557, 1559, 1564*, Éditions de l'Université de Sherbrooke, Librairie Droz, Genève, 1990
84. *** *Ibidem*, vol. IX. *Index de Rome 1590, 1593, 1596*, Éditions de l'Université de Sherbrooke, Librairie Droz, Genève, 1994
85. *** *Ibidem*, vol. X. *Thesaurus de la littérature interdite au XVIe siècle. Auteurs, ouvrages, éditions,* Éditions de l'Université de Sherbrooke, Librairie Droz, Genève, 1996
86. *** *Ibidem*, vol. XI. *Index Librorum prohibitorum 1600 - 1966*, Éditions de l'Université de Sherbrooke, Librairie Droz, Genève, 2002
87. Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993
88. Idem, *Les sorciers du carroi de Marlou. Un procès de sorcellerie en Berry (1582 – 1583)*, Edition critique augmentée d'études, Editions Jérôme Million, Grenoble, 1996
89. Kamen, Henry, *The Spanish Inquisition: An Historical Revision*, Yale University Press, New Haven and London, 1998
90. Langford, Jerome J., *Galileo, science and the Church*, The University of Michigan Press, 1966
91. Lea, Henri-Charles, *A History of the Inquisition of Spain*, 4 vol., London and New York: Macmillan, 1922
92. Idem, *Histoire de l'Inquisition au Moyen Âge*, trad. Salomon Reinach, tome I. *Origines et procédure de l'Inquisition*, Société Nouvelle de Librairie et d'Édition, Paris, 1903
93. *Ibidem*, tome II. *L'Inquisition dans les divers pays de la chrétienté*, Société Nouvelle de Librairie et d'Édition, Paris, 1901
94. *Ibidem*, tome III. *Domaines particuliers de l'activité inquisitoriale*, Société Nouvelle de Librairie et d'Édition, Paris, 1902
95. Idem, *Histoire de l'Inquisition au Moyen-Age*, Ed. Fischbaches, Paris, 1900
96. Lenger, Marie – Thérèse, *L'édition de Paris 1598 de la Démonomanie des sorciers de Bodin,* Éditions Van Balberghe, Bruxelles, 1987
97. Idem, *Les éditions anciennes de la Démonomanie des sorciers de Bodin conservées dans les bibliothèques belges,* Éditions Van Balberghe, Bruxelles, 1985
98. Llorente, Juan Antonio, *Histoire critique de l'Inquisition d'Espagne*, *depuis l'époque de son établissement par Ferdinand V jusqu'au règne de Ferdinand VII*, trad. Alexis Pellier, seconde édition, tome I – IV, Chez Treuttel et Würtz, Paris, 1818
99. Luis de Léon, Fray, *Escritos desde la carcel. Autógrafos del primer proceso inquisitorial*, Austral, Madrid, 1991
100. Maisonneuve, Henri, *Études sur les origines de l'Inquisition*, (Coll. „*L'église et l'état au Moyen Âge*"), deuxième édition et augmentée, Édition de Vrin, Paris, 1960
101. Idem, *L'Inquisition*, Edition Desclée, Paris, 1989
102. Mariano D' Alatri, *L'inquisizione francescana nell'Italia centrale nel Secolo XIII,* Nella Società Medievale, Roma, 1954
103. Martin-Bagnaudez, Jacqueline, *L'Inquisition. Mythes et réalités*, Edition Desclée de Brouwer, Paris, 1992
104. Martinelli, Franco, *L'Inquisition Espagnole*, traduction de J. Manga, Edition de Vecchi, Paris, 1978
105. Idem, *L'Inquisition espagnole, Atrocités, Tortures, Sadisme*, Éditions de Vecchi, Paris, 1972

106. Mayaud, Pierre-Noël, S.J., *La condamnation des livres copernicians et sa révocation à la lumière de documents inédits des Congrégations de l'Index et de l'Inquisition*, Editrice Pontificia Università Gregoriana, Roma, 1997
107. Max, Frédéric, *Prisonniers de l'Inquisition. Relations de victimes des inquisitions espagnole, portugaise et romaine transcrites et traduites avec des notes et précédées d'un rappel historique*, Éditions du Seuil, Paris, 1989
108. Medina, José Toribio, *Historia del tribunal del Santo Oficio de la Inquisición en México*, deuxième édition, apports de Julio Jiménez Rueda, Fuente Cultural, México, 1952
109. Molinié, Annie et Duviols, Jean-Paul (coord.), *Inquisition d'Espagne*, Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, Paris, 2003
110. Molinier, Charles, *L'Inquisition dans le Midi de la France*, Robert Laffont, Paris, 1980
111. Monter, William, *Frontiers of Heresy. The Spanish Inquisition from the Basque lands to Sicily*, Cambridge, 1990
112. Muchembled, Robert, *Le roi et la sorcière. L'Europe des bûchers (XVe – XVIIIe siècle)*, Desclée, Paris, 1993
113. Idem, *Le temps des supplices. De l'obéissance sous les rois absolus. XVe – XVIIIe siècle*, Armand Colin Éditeur, Paris, 1992
114. Idem, *Les Derniers Bûchers. Un village de Flandre et ses sorcières sous Louis XIV*, Éditions Ramsay, Paris, 1981
115. Idem, *Prophètes et sorciers dans les Pays-Bas (XVe – XVIIIe siècle)*, Éditions Hachette, Paris, 1978
116. Idem, *Sorcières, justice et société aux XVIe et XVIIe siècles*, Édition Imago, Paris, 1987
117. Ostorero, Martine et Utz Tremp, Kathrin, *Inquisition et sorcellerie en Suisse romande. Le registre Ac 29 des Archives cantonales vaudoises (1438 – 1528)*, Université de Lausanne, Lausanne, 2007
118. Pacaut, Marcel, *Alexandre III (1159 – 1181). Recherche sur la conception du pouvoir pontifical*, Éditions J. Vrin, Paris, 1956
119. Peña, Francisco, (Francisci Pegnae), *Tractatus de officio Sanctissimæ Inquisitionis, et modo procedendi in causis fidei: In tres partes diuisus. In quarum prima agitur de Romani Pontificis potestate, vniuersali Romana Inquisitione, & Supremi Tribunali S. Officij in Regnis Hispaniarum in secunda tractatur de hæresi in tertia vero tota theorica, & practica criminalis breuissimè absoluitur*, Io. Baptistam Belpierum, Cremonæ, 1655
120. Perez, Béatrice, *Inquisition, pouvoir, société. La province de Séville et ses judeéoconvers sous les Rois Catholiques*, Honoré Champion Éditeur, Paris, 2007
121. Pérez, Joseph, *Brève histoire de l'Inquisition en Espagne*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 2002
122. Piras, Giuseppe, *La Congregazione e il Collegio di Propaganda Fide di J. B. Vives, G. Leonardi e M. de Funes*, Università Gregoriana Editrice, Roma, 1976
123. Prosperi, Adriano, *L'Inquisizione romana: letture e ricerche*, Editura di storia e letteratura, Roma, 2003
124. Quicherat, Jules, *Procès de condamnation et de réhabilitation de Jeanne d'Arc dite la pucelle*, publiés pour la première fois d'après les manuscrits de la Bibliothèque royale, tome I - V, Libraires de la Siciété de l'histoire de France, Paris, 1841 - 1849, reimprimate la Johnson Reprint Corporation, New York, 1965
125. Rawlings, Helen, *The Spanish Inquisition*, Blackwell Publishing Ltd, 2006
126. Régnier-Bohler, Danielle (dir.), *Voix de femmes au Moyen Age: savoir, mystique, poésie, amour, sorcellerie (XIIe-XVe siècle)*, Éditeur R. Laffont, Paris, 2006
127. Roquebert, Michel, *L'épopée cathare*, tome I. *La croisade albigeoise*, tome II. *L'Inquisition*, Éditions Perrin, 2001
128. Sabatini, Rafael, *Torquemada et l'inquisition espagnole*, trad. A. et H. Collin Delavaud, Éditions Payot, Paris, 1937
129. Sánchez Ortega, María-Helena, *La Inquisición y los gitanos*, Editores Taurus, Madrid, 1988

130. Tahon, L., *Histoire des Tribunaux de l'Inquisition en France,* VLB éditeur, Paris, 1893
131. Tamaris, Lucian, *Marele inchizitor*, Editura Libra, Bucureşti, 1993
132. Tardieu, Jean-Pierre, *L'Inquisition de Lima et les hérétiques étrangers (XVIe – XVIIe siècle)*, L'Harmattan, Paris, 1995
133. Tedeschi, John, *The Prosecution of Heresy. Collected Studies on the Inquisition in Early Modern Italy*, Binghmaton, New York, 1991
134. Testas, Guy şi Testas, Jean, *Inchiziţia*, trad. Ileana Cosgarea, Editura de Vest, Timişoara, 1993
135. Vacandard, Elphège, *L'Inquisition. Étude historique et critique sur le pouvoir coercitif de l'Église*, Librairie Bloud et Cie, Paris, 1907
136. Veneria, C.R., della, *L'inquisizione Mediovale e il processo inquisitorio,* Torino, 1951
137. Vidal, Jean-Marie, *Le Tribunal de L'inquisition de Pamiers,* Éditions Privat, Toulouse, 1906
138. Villanueva, Joaquin Perez y Escandell Bonet, Bartolomé (coord.), *Historia de la Inquisición en España y América*, vol. I. *El conocimiento científico y el proceso histórico de la Institución (1478 – 1834)*, Centro de Estudios Inquisitoriales, Madrid, 1984
139. *Ibidem*, vol. II. *Las estructuras del Santo Oficio*, Centro de Estudios Inquisitoriales, Madrid, 1993
140. Villerot, Dominique, *L'Inquisition*, Edition Grasset-Culture, Paris, 1973
141. Wolf, Hubert (coord.), *Inquisition, index, zensur*, Ferdinand Schöningh, Paderborn, 2003
142. Zerner, Monique (coord.), *Inventer l'hérésie? Discours polémiques et pouvoir avant l'inquisition*, Édition NICE, Paris, 1998

LUCRĂRI GENERALE:

1.Adam, Paul, *La vie paroissiale en France au XIVe siècle*, Sirey, Paris, 1964
2.Ahrweiler, Hélène, *L'idéologie politique de l'Empire byzantin*, Presses Universitaires de France, Vêndone, 1975
3.Alazard, Florence et La Brasca, Frank (dir.), *La papauté à la renaissance*, Honoré Champion Éditeur, Paris, 2007
4.Alfonso M. Di Nola, *Diavolul*, trad. de Radu Gâdei, Editura All, Bucureşti, 2001
5.Ambelain, R., *Jesus ou Le Mortel Secret des Templiers*, Editura „Robert Laffont", Paris, 1970
6.Amorth, Don Gabriele, *Exorcistul Romei se destăinuie,* trad. Mugurel Puia, Editura Ihtys, Oradea, 2003
7.Anciaux, Paul, *La Théologie du Sacrement de Pénitence au XIIe siècle* (Universitas Catholica Lovaniensis, series II, tomus 41), Louvain, 1949
8.Andrieş, Mihai Gh. (coord.), *Figuri ilustre din perioada renaşterii,* Editura Albatros, Bucureşti, 1972
9.Angold, Michael, *The Byzantine Empire 1025 – 1204. A political history*, Longman, London and New York, 1984
10. Ankarloo, Bengt şi Henningsen, Gustav (ed.), *Early Modern European Witchcfaft. Centres and Peripheries*, Clarendon Press, Oxford, 1990
11. Aptel, Françoise et Haussièttre, Marie-Agnès, *Jean de la Croix. Les cantiques spirituels*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1995
12. Aquilecchia, Giovanni, *Giordano Bruno*, trad. A. Le Boeffle, Les Belles Letres, Paris, 2000
13. Aramă, George, *Manualu de Istorie Universală Ecclesiastică,* partea a III-a, Editura Librăriei pentru C. Popovici, Iaşi, 1890
14. Ardura, Bernard (coord.), *La Réforme catholique. Renouveau pastoral et spirituel*, Edition Messene, Paris, 1998
15. Arnould, Colette, *Histoire de la sorcellerie occidentale*, Éditions Gallimard, Paris, 1992
16. Arquillière, H. X., *Histoire de l'Église*, édition revue et augmentée, Les Éditions de l'École, Paris, 1941

17. Astrain, Antonio, *Historia de la Compañia de Jesús en la Asistencia de España*, vol. V, Sucesores de Rivadeneyra, Madrid, 1923
18. Aubert, Roger (coord.), *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, tome XIV – XXIX, Letouzey et Ané, Paris, 1960 – 2007
19. Auclair, Marcelle, *La vie de Sainte Thérèse d'Avila*, Éditions S.A.R.I., Genève, 1950
20. Baciu, Nicolae, Căpăţână, Octavian, *Procese celebre – mari erori judiciare,* Editura Continent XXI, Bucureşti, 1994
21. Băbuş, Emanoil, *Introducere în Istoria Bisericească Universală*, Editura Sofia, Bucureşti, 2003
22. Bacry, Daniel et Ternisien, Michel, *La torture. La nouvelle inquisition*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1980
23. Bainville, Jacques, *Histoire de France*, Les Grandes Études Historique, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1924
24. Balaci, Alexandru, *Studii italiene,* vol. I, Editura de stat pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1958
25. Idem, *Noi studii italiene,* vol. II, Editura de stat pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1960
26. Balard, Michel (coord*.), L'Histoire médiévale en France. Bilan et perspectives*, Édition du Seuil, Paris, 1991
27. Balasse, Céline, *1306. L'expulsion des juifs du royaume de France*, (Collection Bibliothèque de Moyen Âge - 26), Éditions De Boeck Université, Bruxelles, 2008
28. Baltrusaitis, Jurgis, *Evul mediu fantastic*, traducere de Mihai Ghivirigă, Editura Meridiane, Bucureşti, 1975
29. Banu, Ion, *Tommaso Campanella,* în volumul *Giordano Bruno, Galilei, Campanella,* Editura de stat pentru literatură ştiinţifică şi didactică, Bucureşti, 1951
30. Baroja, Julio Caro, *Les sorcières et leur monde*, trad. M.-A. Sarrailh, Éditions Gallimard, Paris, 1972
31. Idem, *Los judios en la España moderna y contemporanea*, tomo I – III, Ediciones Arion, Madrid, 1961
32. Bennassar, Bartolomé, *Valladolid au siècle d'or, une ville de Castille et sa campagne au XVIe siècle*, Édition Mouton & Co, Paris, 1967
33. Benjamin, Lya, *Izvoare şi mărturii referitoare la evreii din România*, Editura Hasefer, vol. II, Bucureşti, 1990
34. Benoist, Pierre, *Le père Joseph. L'Eminence grise de Richelieu*, Éditions Perrin, Paris, 2007
35. Berdiaev, Nikolai, *Le sens de l'Histoire,* Paris, 1948 (*Sensul istoriei,* trad. Radu Părpăuţă, Editura Polirom, Iaşi, 1996)
36. Bériac, Françoise (coord.), *Les prélats, l'église et la société (XIe – XVe siècles)*, Université Bordeaux III, Bordeaux, 1994
37. Berlioz, Jacques (coord.), *Formes Médiévales du Conte Merveilleux*, Stock/Moyen Age, Paris, 1989
38. Idem, (coord.), *Moines et religieux au Moyen Âge*, Éditions du Seuil, Paris, 1994
39. Bernard, Carmen et Gruzinski, Serge, *Histoire du nouveau monde. De la découverte à la conquête, une expérience européenne (1492 – 1550)*, Éditions Fayard, Paris, 1991
40. Bernard, P. Henri, S.J., *Saint François Xavier et la rencontre des religions*, Descellée & Cie Éditeurs, Tournai, 1992
41. Bernal Diaz Del Castilio, *Adevărata istorie a cuceririi Noii Spanii,* vol. I – II, trad. de Maria Berza, Editura Meridiane, Bucureşti, 1986
42. Berstein Serge, Milza Pierre, *Istoria Europei*, vol. II-III, trad. de Sorina Dănăilă, Editura Institutul European, Iaşi, 1998
43. Bertrand, Louis, *Histoire d'Espagne*, Les Grandes Études Historique, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1932
44. Bilinkoff, Jodi, *The Avila of Saint Teresa : Religious Reform in a Sixteenth-Century City*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1989

45. Bizouard, Joseph, *Des rapports de l'homme avec le Démon*, vol. II, Éditions Gaume et Duprey, Paris, 1893
46. Blackwell, Richard J., *Galileo, Bellarmine, and the Bible*, University of Notre Dame Press, 1991
47. Blandenier, Jacques, Martin Luther & Jean Calvin. Contrastes et ressemblances, Éditions Je Sème & Excelsis, St. Prex – Charols, (Suisse – France), 2008
48. Bligny, Bernard, *L'Église et les ordres religieux dans le Royaume de Bourgogne aux XIe et XIIe siècles*, PUF, Paris, 1960
49. Bloch, Marc, *Regii taumaturgi*, Editura Polirom, Iaşi, 1997
50. Bloch, Olivier, *La philosophie de Gassendi. Nominalisme, matérialisme et métaphysique*, Martinus Nijhoff, La Haye, 1971
51. Bluteau, Raphael, *Vocabulario Portuguez e Latino*, vol. I, Colégio da Companhia de Jesus, Coïmbre, 1712
52. Boca, Jean, *La justice criminelle de l'Échevinage d'Abbeville au Moyen Âge (1184 – 1516)*, Editeur Chez Émile Raoust, Lille, 1930
53. Bocşan, Nicolae, în colaborare cu Lumperdean, Ioan şi Pop, Ioan-Aurel, *Etnie şi confesiune în Transilvania: secolele XIII – XIX,* Fundaţia „Cele Trei Crişuri", Oradea, 1994
54. Bongert, Yvonne, *Recherches sur les cours laïques du Xe au XIIIe siècle*, Éditions A. & J. Picard, Paris, 1944
55. Bossard (L'abbé E.), *Gilles de Rais, maréchal de France, dit Barbe-Bleue (1404-1440)*, d'après les documents inédits réunis par R. De Maulde, Champion, Paris, 1886
56. Bota, pr. dr. Ioan M., *Istoria Bisericii Universale şi a Bisericii româneşti de la origini până în zilele noastre,* Casa de Editură Viaţa Creştină, Cluj – Napoca, 1994
57. Boudet, Jean-Patrice (coord.), *L'Europe Occidentale chrétienne au XIIIe siècle. Études et documents commentés*, (Col. Regards sur l'histoire), SSEDES, Paris, 1995
58. Bourdrel, Philippe, *Histoire des juifs de France*, tome I, édition revue et augmentée, Albin Michel, Paris, 1974
59. Bougard, François (coord.), *Le christianisme en Occident du debut de VIIe siècle au milieu du XIe siècle. Textes et documents* (Col. Regards sur l'histoire), Sedes, Paris, 1997
60. Bouvier, Pietro, *Jésuites. Théologie ascétique ou spiritualité,* in *Dict. de théol. Catholique,* VIII, 1902 – 1908, tom. XIV, col. 1259 – 1263
61. Braunsberger, P. Otto, *Beati Petri Canisii, Societatis Iesu epistulae et acta,* t. I, Collegit et adnotationibus illustravit, Fribourg, 1896
62. Brătescu, Gheorghe, *Procesele vrăjitoarelor,* Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1970
63. Idem, *Vrăjitoria de-a lungul timpului*, Editura Politică, Bucureşti, 1985
64. Brătianu, Gheorghe I., Studii bizantine de istorie economică şi socială, trad. Alexandru-Florin Platon, Editura Polirom, Iaşi, 2003
65. Bréhier, Louis, *Les institutions de l'empire byzantin*, Éditions Albin Michel, Paris, 1970
66. Bremer, Jan, *Interpretations of Greek Mythology*, 2e éd., Edition Routledge, London, 1988
67. Brenon, Anne, *Les femmes cathares*, Librairie Académique Perrin, Paris, 1992
68. Brezeanu, Stelian, *Romanitatea orientală în Evul Mediu. De la cetăţenii români la naţiunea medievală*, Editura All, Bucureşti, 1999
69. Brognez, Elise, *Amour et cruauté chez les sorcières des Métamorphoses d'Apulée*, Louvain – la – Neuve, UCL, 2004
70. Brown, Peter, *Întemeierea creştinismului occidental,* trad. Hans Neumann, Editura Polirom, Iaşi, 2002
71. Brucker, Joseph , S.J., *La Compagnie de Jésus. Esquisse de son Institut et de son Histoire*, Beauchesne, Paris, 1919
72. Bruno, Cayetano, S.D.B., *Historia de la Iglesia en la Argentina*, vol. I - VI, Editorial Don Bosco, Buenos Aires, 1966 – 1970
73. Bruno, Giordano, *Jordani Bruni Nolani Opera latine conscripta. De Magia*, III, Stuttgart-Bad Connstatt, 1962

74. Burkardt, Albrecht (dir.), *Commerce, voyage et expérience religieuse XVIe – XVIIIe siècles*, Presses Universitaires de Rennes, 2007
75. Burke, Peter, *Istorie şi teorie socială,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1999
76. Burrus, Ernest J., S.J. y Zubillaga, Felix, S.J. (ed.), *Misiones Mexicanas de la Compañía de Jesús 1618 – 1745*, Ediciones Jose Porrua Turanzas, S.A., Madrid, 1982
77. Cabantous, Alain, *Histoire du blasphème en Occident XVIe – XIXe siècle*, Edition Albin Michel, Paris, 1998
78. Cadier, Jean, *Calvin. Sa vie, son œuvre*, Presses Universitaires de France, Paris, 1967
79. Cairns, Earle E., *Creştinismul de-a lungul secolelor (O istorie a Bisericii creştine),* Editura „Dragostea lui Dumnezeu în acțiune", Chişinău, 1992
80. Callahan, William J., *Church, Politics and Society in Spain, 1750 – 1874*, London and Cambridge, MA: Harward University Press, 1984
81. Calvin, Jean, *Œuvres*, Édition établie par Francis Higmal et Bernard Roussel, Éditions Gallimard, Paris, 2009
82. Capitani, Ovidio, *L'eresia medievale,* Il Mulino, Bologna, 1971
83. Carcel Orti, Vicente, *Correspondencia diplomatica del Nuncio Amat (1833 – 1840)*, Ediciones Universidad de Navarra, S.A., Pamplona, 1982
84. Cardaillac, Louis, *Morisques et Chrétiens, un affrontement polémique (1492 – 1640)*, Edition Klincksieck, Paris, 1977
85. Carmona, Michel, *Les diables de Loudun: sorcellerie et politique sous Richelieu*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1988
86. Caron, Marie-Théhèse, *La société en France à la fin du Moyen Age*, Presses Universitaires de France, Paris, 1977
87. Carrère, Claude, *Barcelone centre économique à l'époque des difficultés 1380 – 1462*, vol. I – II, Édition Mouton & Co, Paris, 1967
88. Carton Raoul, *La synthèse doctrinale de Roger Bacon*, Librairie Philosophique J. Vrin, Paris, 1924
89. Cassou, Jean, *La découverte du nouveau monde*, Éditions Albin Michel, Paris, 1966
90. Castiglione, Agnès, *Une démonologie magnifique: la figure de l'ange dans l'oeuvre de Jean Giono, Aix – en – Provence*, Publications de l'Université de Provence, 2000
91. Cawthorne, Nigel, *Viața sexuală a papilor,* trad. Mihnea Columbeanu, Editura Miron, Bucureşti, 1995
92. Cerneak, E. B., *Judecători şi conspiratori. Din istoria proceselor politice în Occident,* trad. Eugen Mihaiciuc şi Petre Mocenco, Editura Politică, Bucureşti, 1987
93. Charmasson, Thérèse (coord.), *Chronologie de l'histoire de France,* Presses Universitaires de France, Paris, 1994
94. Charroux, Robert, *Le livre du mystérieux inconnu*, Robert Laffont, Paris, 1969
95. Chartier, Roger, *Lecturi şi cititori în Franța Vechiului Regim,* trad. Maria Carpov, Editura Meridiane, Bucureşti, 1997
96. Chastel, Etienne, *Histoire du christianisme depuis son origine jusqu' à nos jours,* Tome III, Moyen Age, Paris, 1882
97. Chaunu, Huguette et Pierre, *Séville et l'Atlantique (1504 – 1650)*, tome VIII, Édition SEVPEN, Paris, 1956
98. Chaunu, Pierre, *Conquête et exploitation des nouveaux mondes (XVIe siècle)*, Coll. Nouvelle Clio – L'histoire et ses problèmes – 26 bis, Presses Universitaires de France, Paris, 1969
99. Chélini, Jean, *L'Église au temps des schismes 1294 – 1449*, Armand Colin Éditeur, Paris, 1982
100. Chenu, Marie-Dominique, *La théologie au XIIe siècle*, Édition de Vrin, Paris, 1957
101. Idem, *La théologie comme science au XIIIe siècle*, 3e éd., Édition de Vrin, Paris, 1957
102. Chifăr, pr. conf. dr., Nicolae, *Istoria creştinismului*, vol. III, Editura Trinitas, Iaşi, 2002
103. Choupin, Lucien, *Valeur des décisions doctrinales et disciplinaires du Saint – Siège*, Éditeur Gabriel Beauchesne, Paris, 1928
104. Cipariu, Timotei, *Acte şi fragmente din istoria Bisericii,* Blaj, 1854

105. Ciple, Alexandru, *Rezumatul Istoriei Bisericii,* trad. după Mourret, J. Carreyre, Gherla, 1928
106. Clément, Olivier, *Byzance et le Christianisme,* Presses Universitaires de France, Paris, 1964
107. Cloulas, Ivan, *Familia Borgia,* trad. Antonia Kacsó şi Filofteia Iscru, Editura Artemis, Bucureşti, 2003
108. Colardelle, Michel (coord.), *L'homme et la nature au Moyen Age. Paléoenvironnement des sociétés occidentales* (Actes de Ve Congrès International d'archéologie médiévale tenu à Grenoble, 6 – 9 octobre 1993), Editions Errance, Paris, 1996
109. Colombo, Fernando, *Historie della vita e dei fatti di Cristoforo Colombo*, Editione Erre – Emme, Roma, 1990
110. Coomaraswamy, Ananada K., *Hindouisme et Bouddhisme,* trad. René Allar et Pierre Ponsoye, Éditions Gallimard, Paris, 1995
111. Corsetti, Jean-Paul, *Istoria esoterismului şi a ştiinţelor oculte,* trad. Valeria Filimon şi Sanda Sersescu, Editura Olimp, Bucureşti, 2000
112. Coudy, Julien, *Les guerres de religion*, René Julliard, Paris, 1962
113. Cosma, Doru, *Socrate, Bruno, Galilei în faţa justiţiei,* Editura Sport – Turism, Bucureşti, 1982
114. Cremene, Mioara, *Dicţionar iniţiatic al ordinelor cavalereşti*, Editura Universal Dalsi, Bucureşti, 1998
115. Cristiani, Chanoine, *Calvin tel qu'il fut*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1955
116. Cristiani, L., *L' Église à l' époque du Concile de Trente*, (Col. Histoire de l'Église depuis les origines jusqu'a nos jours – vol.XVII, publiée sous la direction de Augustin Fliche et Victor Martin), Éditions Bloud & Gay, 1948
117. Crişan, Niculae, *Ţiganii. Mit şi realitate,* Editura Albatros, Bucureşti, 1999
118. Cuevas, P. Mariano, *Historia de la Iglesia en México*, t. I - V, Editorial Patria S.A., Mexico, 1946
119. Culianu, Ioan Petru, *Eros şi magie în Renaştere 1484*, Editura Nemira, Bucureşti, 1999
120. Idem, *Experienţe ale extazului,* trad. Dan Petrescu, Editura Polirom, Iaşi, 2004
121. Idem, *Gnoze dualiste ale Occidentului*, Editura Nemira, Bucureşti, 1995
122. Cuvillier, Jean-Pierre, *L'Allemagne médiévale. Naissance d'un état (VIIIe – XIIIe siècles)*, Editions Payot, Paris, 1979
123. Idem, *L'Allemagne médiévale, tome II. Échec d'une nation (1273 – 1525)*, Editions Payot, Paris, 1984
124. Dahan, Gilbert, *La Polémique chrétienne contre le judaïsme au Moyen Âge*, Éditions Albin Michel S.A., Paris, 1991
125. Idem (coord.), *Le brûlement du Talmud à Paris 1242 – 1244*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1999
126. Idem (coord.), *L'expulsion des Juifs de France 1394*, Les Éditions du Cerf, Paris, 2004
127. Dailliez, Vd. Laurent, *Les Templiers – ces inconnu,* Edition J'AI LU, Paris, 1972
128. Dalarun, Jacques, *François d'Assise: un passage*, Actes Sud, Paris, 1997
129. Idem, *François d'Assise ou le pouvoir en question,* (Collection Bibliothèque de Moyen Âge - 15), Éditions De Boeck Université, Bruxelles, 1999
130. D'All'ava – Santucci, Josette, *Des sorcières aux mandarines: histoire des femmes médecins*, Éditions Calmann – Lévy, Paris, 1989
131. Damas, Gallice, *Summa de ordine judiciario*, éd. Wahrmund, Innsbruck, 1926, reed. Aalen, 1962
132. Danzel, Th.-W., *Magie et science secrète*, Editions Payot, Paris, 1947
133. De Acosta, P. José, *Historia natural y moral de las Indias*, vol. 73, ed. Biblioteca de Autores Españolos, 1954
134. Deanesly, Margaret, *Histoire de l'Europe du haut Moyen Age (476 à 911)*, traduction de S. M. Guillemin, Editions Payot, Paris, 1958

135. Debris, Cyrille, «*Tu, felix Austria, nube*», Brepols Publishers n. v., Turnhout, Belgium, 2005
136. Décarreaux, Jean, *Byzance ou l'autre Rome*, Éditions du Cerf, Paris, 1982
137. Idem, *Les moines et la civilisation en Occident des invasion à Charlemagne*, Édition Arthaud, Paris, 1962
138. De Cauzons, Théodore, *Histoire de l'Inquisition en France*, tome premier, Librairie Bloud & Cie, Paris, 1909
139. Idem, *La magie et la sorcellerie en France*, tome I – IV, Editeur Finnin Didot & Cie, Paris, 1910 – 1913
140. Idem, *Les vaudois et l'Inquisition*, Librairie Bloud & Cie, Paris, 1908
141. De Guijo, Gregorio M., *Diario, 1648 – 1664*, vol. I – II, Colección de Escritores Mexicanos, Porrúa, México, 1953
142. De Hornstein, Xavier, *Les grands Mystiques Allemands du XIVe siècle: Eckart, Tauler, Suso. Etat présent des problèmes*, thèse pour l'obtention du doctorat, Université de Fribourg, Fribourg, 1922
143. Delacroix, Henri, *Les grands mystiques chrétiens*, nouvelle édition, Librairie Félix Alcan, Paris, 1938
144. Delaruelle, Étienne, *La piété populaire au Moyen Âge*, Bottega d'Erasmo, Torino, 1975
145. Delaville le Roulx J., *Cartulaire général de l'ordre des hospitaliers de Saint Jean de Jérusalem*, tome I - IV, Librairie Académique Perrin et Cie, Paris, 1905 – 1908
146. Idem, *Les archives, bibliothèque et trésor de l'ordre de Saint Jean de Jérusalem à Malte*, Paris, 1889
147. De Luz, Pierre, *Histoire des papes,* vol. I – II, Éditions Albin Michel, Paris, 1960
148. De Mendieta, Gerónimo, *Historia eclesiástica indiana*, Porrua, Mexic, 1971
149. De La Pradelle, Paul de Geouffre (coord.), *Las Casa et la politique des droits de l'homme*, Aix-en-Provence, 12 – 14 0ctobre 1974
150. De la Torre, Tomás, *Diario desde Salamanca, España, hasta Ciudad Real, Chiapas*, ed. Franz Blom, Chiapas (Mexic), 1974
151. De Las Casas, Bartolomé, *L'Évangile et la force*, présentation choix de textes et traduction par Marianne Mahn-Lot, Les Éditions du Cerf, Paris, 2008
152. Del Castillo, Antonio *La vida del venerable y muy religioso padre Fray Juan de Castro, de la orden de nuestro Padre San Agustín, arzobispo del nuevo reino de las Indias*, Editorial Revista Agustiniana, Madrid, 1995
153. Idem şi Bernal Diaz, *Historia verdadera de la conquista de Nueva España*, Clásicos Patria, Mexico, 1983
154. De Guibert, P. Joseph, *La spiritualité de la Compagnie de Jésus*, Institutum Historicum, Roma, 1953
155. Delamare, Nicolas, *Traité de Police*, 2e édition, Jean van Duren, Amsterdam, 1729
156. Delannoy, Jean, *Textes latins du Moyen – Age pour servir a l'histoire de la civilisation*, Les Éditions O.C.D.L., Paris, 1959
157. De Las Casas, Bartolomé, *Histoires des Indes*, vol. I – III, trad. Jean-Pierre Clément et Jean-Marie Saint-Lu, Éditions de Seuil, Paris, 2002
158. Delogne, Th., *L'Ardenne méridionale belge: une page de son histoire et son folklore, suivis du Procès des sorcières de Sugny en 1657*, Édition Lamertin, Bruxelles, 1914
159. Delumeanu, Jean, *Păcatul şi frica. Culpabilitatea în Occident (secolele XIII – XVIII)*, vol. I – II, Editura Polirom, Iaşi, 1997 şi 1998
160. Del Re, Niccolò, *La curia romana*. Lineamenti storico – giuridici (Sussidi eruditi, 23), Roma, 1970
161. Derolez, R. L. M., *Les Dieux et la religion des germains*, traduction française par F. A. L. Cunen, Payot, Paris, 1962
162. De Saint-Joseph, R.P. Lucien-Marie (éd.), *Jean de la Croix. Œuvres complètes*, Éditions Desclée de Brouwer, Paris, 1959

163. Idem, *Les Œuvres spirituelles du bienheureux père Jean de la Croix*, Éditions Desclée de Brouwer, Paris, 1949
164. De Saint Joseph, Grégoire, *Saint Jean de la Croix. Œuvres spirituelles*, Aux Éditions du Seuil, Paris, 1947
165. Desdouits, Théophile, *La légende tragique de Jordano Bruno,* Editeur Thorin, Paris, 1885
166. De Sermoise, Pierre, *Jeanne d'Arc et la Mandragore*, „Editions du Rocher", Monaco, 1983
167. Idem, *Les missions secrètes de Jehanne la Pucelle*, Robert Laffont, Paris, 1970
168. Desdouits, Theophile, *La légende tragique de Jordano Bruno,* Félix Alcan éditeur, Paris, 1885
169. De Vargas, Laurent, *Istoria secretă a Templierilor,* trad. Nicolae Constantinescu, Editura PRO Editură şi Tipografie, 2000
170. *** *Die Indices Librorum prohibitorum des Sechzehnten Jahrhunderts*, von Fr. Heinrich Reusch, Nienwkoop, B. de Graaf, 1970
171. Diehl, Charles, *Byzance.Grandeur et decadence*, Éditions Flammarion, Paris, 1920
172. Dikol, Cristian & Mirian, *Magia neagră şi vrăjitoria,* Editura Polirom, Iaşi, 2005
173. Dinzelbacher, Peter (ed.), *Dictionnaire de la mystique*, Brepols, Stuttgart, 1989
174. Dobrescu, Nicolae, *Fragmente privitoare la Istoria Bisericii Române,* Budapesta, Institutul Tipografic „Luceafărul", 1905
175. Dorsingfang-Smets, A., *L'Amérique précolombienne*, Bloud et Gay, Paris, 1964
176. *** *2000 ans de christianisme,* tome II, Le Livre de Paris, „Biblio – Club de France", Machette et Cie, Paris, 1985
177. Drîmba, Ovidiu, *Incursiuni în civilizaţia omenirii,* vol. II – III, Casa de editură „Excelsior – Multi Press", Bucureşti, 1996 – 1997
178. Idem, *Istoria culturii şi civilizaţiei*, vol. I – III, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1990
179. Idem, *Pagini despre cultura europeană,* Casa de editură „Excelsior – Multi Press", Bucureşti, 1994
180. Dubuisson, Daniel, *Mythologies du XXe siècle (Dumezil, Levis-Strauss, Eliade)*, PUL, Lille, 1993
181. Duby, Georges, *Cele trei ordine sau imaginarul feudalismului,* trad. Elena-Natalia Ionescu şi Constanţa Tănăsescu, Editura Meridiane, Bucureşti, 1998
182. Ducellier, Alain (avec colaborateurs), *Le Moyen Age en Orient. Byzance et l'Islam (des Barbares aux Ottomans)*, Editions Hachette, Paris, 1990
183. Idem, *Les Byzantins. Histoire et culture*, Éditions du Seuil, Paris, 1988
184. Duchet-Suchaux, Gaston et Duchet-Suchaux, Monique, *Les ordres religieux. Guide historique*, Éditions Flammarion, Paris, 1993
185. Dufourcq, Albert, *Histoire moderne de l'Église*, vol. VIII. *Le christianisme et réorganisation absolutiste. Le Concile de Trente (1527 – 1622)*, Librairie Plon, Paris, 1933
186. Dumézil, Georges, *Mythe et épopée*, Éditions Gallimard, Paris, 1968
187. Dumitriu-Snagov, Ion, *Relaţiile stat – biserică*, Editura Gnosis, Bucureşti, 1996
188. Idem, *Românii în Arhivele Romei,* Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1979
189. Dussel, Enrique, *Les évêques hispano – américain. Défenseurs et évangélisateurs de l'indien 1504 – 1620*, Franz Steiner Verlag GMBH, Wiesbaden, 1970
190. Idem (ed.), *The Church in Latin America (1492 – 1992)*, Orbis Books, Maryknoll, 1992
191. Dussel Cehila, Enrique (ed.), *Historia general de la Iglesia en América Latina*, vol. VII, *Colombya y Venezuela*, Síguere, Salamaca, 1981
192. Duverger, Christian, *La conversion des indiens de Nouvelle-Espagne*, Éditions du Seuil, Paris, 1987
193. Duvernoy, Jean, *Le Catharisme*, vol. I – II, Edition Privat, Toulouse, 1976 □i 1979
194. Duviols, Jean-Paul et Molinié-Bertrand, Annie (coord.), *Enfers et damnations dans le mode hispanique et hispano-américain. Actes du colloque international, Sorbonne, 15 – 17 novembre 1994*, Presses Universitaires de France, Paris, 1996

195. Eire, M. N., Carlos, *From Madrid to Purgatory: The Art and Craft of Dying in Sixteenth-Century Spain*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995
196. El Alaoui, Youssef, *Jésuites, morisques et indiens. Étude comparative des méthodes d'évangélisation de la Compagnie de Jésus d'après les traités de José Acosta (1588) et d'Ignacio de las Casas (1605 – 1607)*, Honoré Champion Éditeur, Paris, 2006
197. Eliade, Mircea, *Mituri, vise şi mistere,* trad. Maria şi Cezar Ivănescu, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998
198. Englebert, Omer, *Vie de Saint François d'Assise*, nouvelle édition refondue et mise à jour, Éditions Albin Michel, Paris, 1982
199. Eribon, Didier, *Faut-il brûler Dumézil ?* Mythologie, science et politique, Éditions Flammarion, Paris, 1992
200. Erlanger, Philippe, *Le massacre de la Saint-Barthélemy*, Libraire Gallimard, Paris, 1960
201. Idem, *Richelieu*, Librairie Académique Perrin, Paris, 1985
202. Escobar, Mario (coord.), *Ordini e Congregationi religiose,* volume I, Società Editrice Internazionale, Torino, 1951
203. Eskenazy, Victor, *Izvoare şi mărturii referitoare la evreii din România*, Federaţia Comunităţilor Evreieşti din România, vol. I, Bucureşti, 1986
204. *** *Être historien du Moyen Âge au XXIe siècle* (XXXVIIIe Congrès de la Société des historiens médiévistes de l'Enseignement supérieur public, 31 mai – 3 juin 2007), Publications de la Sorbonne, Paris, 2008
205. *** *Europe (Giordano Bruno/Galilée)*, revue littéraire mensuelle, nr. 937, mai 2007, Paris, 2007
206. Evola, Julius, *Revoltă împotriva lumii moderne,* Editura Antet, Bucureşti, 1998
207. Fau, Guy, *L'Affaire des Templiers*, Le Pavillon, Paris, 1972
208. Favier, Jean, *Istoria Franţei*, vol. I – II, trad. de Codruţa Matei, Editura Teora, Bucureşti, 2000
209. Febvre, Lucien, *Le problème de l'incroyance au XVIe siècle*, Éditions Albin Michel, Paris, 2003
210. Feraud, Marie, *Sainte Thérèse d'Avila*, Éditions Duculot, Paris - Gembloux, 1981
211. Fernandez, Isacio Perez, O.P., *Fray Bartolome de Las Casas, O.P. De defensor de los indios a defensor de los negros*, Editorial San Esteban, Salamanca, 1995
212. Fernández de Oviedo, Gonzalo, *Historia general y natural de la Indias*, vol. II, ed. Pérez de Tudela, Madrid, 1959
213. Ferrero, Ernesto, *Barbă albastră. Gilles de Rais şi amurgul Evului Mediu*, trad. Michaela Şchiopu, Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 2002
214. Fichtenau, Henri, *L'Empire Carolingien*, trad. A. Barbey et F. Vaudou, Edition Payot, Paris, 1958
215. Firpo, Luigi, *I processi di Tommaso Campanella*, Salermo Editrice, Roma, 1998
216. Idem et Segonds, Alain-Philippe, *Le Procès*. *Giordano Bruno*, Oeuvres Complètes, Documents I, Les Belles Letres, Paris, 2000
217. Fisher, Saul, *Pierre Gassendi's Philosophy and Science*, Brill, Leiden/Boston, 2005
218. Flori, Jean, *Croisade et chevalerie XIe – XIIe siècles*, (Collection Bibliothèque de Moyen Âge - 12), Éditions De Boeck Université, Bruxelles, 1998
219. Fochi, Adrian, *Datini şi eseuri populare la sfârşitul secolului al XIX-lea: Răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densuşianu*, Editura Minerva, Bucureşti, 1976
220. Folz, Robert, *Le souvenir et la légende de Charlemagne dans l'Empire germanique médiévale*, Société d'Édition Les Belles Lettres, Paris, 1950
221. Fossier, Robert, *Paysans d' Occident XIe-XIVe siècles*, PUF, Paris, 1984
222. Foulon, Jean-Hervé, *Église et réforme au Moyen Âge*, (Collection Bibliothèque de Moyen Âge - 27), Éditions De Boeck Université, Bruxelles, 2008
223. Francis, André, *La verité sur Jeanne d'Arc ses ennemis et ses auxiliaires, sa mission*, Chamuel, Paris, 1895

224. François d'Assise, Saint, *Œuvres*, trad. Alexandre Masseron, Éditions Albin Michel, Paris, 1959
225. François, Étienne, *Protestants et catholiques en Allemagne*, Éditions Albin Michel, Paris, 1993
226. Fraser, Angus, *Ţiganii*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998
227. Fredegando, P. Callaey, O.F.M. Cap., *Praelectiones historiae ecclesiasticae aetatis mediae et modernae,* vol. II, Romae, 1990
228. Friderichs, Edvino Augusto, *Parapsicologia senza misteri,* Edizioni Messaggero Padova, 1996
229. Frugoni, Chiara, *François d'Assise. La vie d'un homme*, Éditions Noêsis, Paris, 1997
230. Frunză, Sandu, *Fundamentalismul religios şi noul conflict al ideologiilor*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2003
231. Gabory, Ivan, *Le Procès des Templiers*, Editions Robert Laffont, Paris, 1991
232. Galdós, Pérez Benito, *La passion Torquemada*, vol. I – III, trad. Liliane Hasson, Les Éditions Desjonquères, Paris, 1996
233. García-Villoslada, Ricardo, S.J., *Manual de Historia de la Compañía de Jesús*, 2ª ed., Biblioteca de Autores Cristianos, Madrid, 1954
234. Garin, Eugenio, *Moyen Âge et Renaissance*, trad. Claude Carme, Gallimard, Paris, 1969
235. Idem (coord.), *Omul Renaşterii,* trad. Dragoş Cojocaru, Editura Polirom, Iaşi, 2000
236. Garrisson, Janine, *L'Edit de Nantes et sa révocation. Histoire d'une intolérance*, Édition du Seuil, Paris, 1985
237. Idem, *L'édit de Nantes*, Éditions Atlantica, Biarritz, 1997
238. Garçon, Maurice et Vinchon, Jean, *Le diable*, Editeur Gallimard, Paris, 1926
239. Gaussin, Pierre-Roger, *L'Europe des ordres et des congrégations. Des Bénédictins aux Mendiants (VIe – XVIe siècle)*, Fondation Georges Guichard, 1984
240. Geiss, Imanuel, *Istoria lumii din preistorie până în anul 2000,* trad. Aurelian Cojocea, Editura All Educaţional, Bucureşti, 2002
241. Gemelli, Agostino, *Le message de Saint François d'Assise au monde moderne*, trad. Ph. Mazoyer, Éditeur P. Lethhielleux, Paris, 1935
242. Gendarme, René, *Des sorcières dans l'économie: les multinationales*, Édition Cujas, Paris, 1981
243. Georgescu, Ioan, *Istoria Bisericii creştine universale,* Ediția III, Editura Librăriei „Universala" Alcalay & Co, Blaj, 1937
244. Gérard, Simon, *Kepler – astronome astrologue*, Éditions Gallimard, Paris, 1979
245. Gerbet, Marie-Claude, *L'Espagne au Moyen Âge VIIIe – XVe siècle*, Armand Colin Éditeur, Paris, 1992
246. Geymonat, Ludovico, *Galilée*, trad. Françoise-Marie Rosset, Éditions Complexe, Paris, 1983
247. Ghibu, Onisifor, *Catolicismul unguresc în Transilvania şi politica religioasă a statului român,* Cluj, 1924
248. Gianinazzi Willy, *Naissance du mythe moderne. Georges Sorel et la crise de la pensée savante (1889-1914)*, Editions de la Maison des sciences de l'homme, Paris, 2006
249. Gilson, Étienne, *La philosophie au moyen âge*, Éditions J. Vrin, Paris, 1976
250. Ginzburg, Carlo, *I Benanadanti. Richerche sulla stregoneria e sui culti agrari tra cinquecento e seicento*, Giulio Einaudi, Turin, 1966
251. Idem, *Istorie nocturnă*, trad. Mihai Avădanei, Editura Polirom, Iaşi, 1996
252. Idem, *Les batailles nocturnes. Sorcellerie et rituels agraires aux XVIe et XVIIe siècles*, trad. Giordana Charuty, Éditions Flammarion, Paris, 1984
253. Gioia, Francesco, *François d'Assise. Les lieux et les textes*, Éditions Cerf/Racine, Bruxelles, 2001
254. Giurescu, C. Constantin, *Istoria Românilor*, ediția I, vol. III, partea I, Fundația pentru Literatură şi artă, Bucureşti, 1944

255. Glacken, Clarence J., *Conception du monde au Moyen Âge*, Hachette Littératures, Paris, 2002
256. Glenisson, Jean, Day, John, *Textes et documents d'histoire du Moyen Âge XIVe – XVe siècles* (Col. Regards sur l'histoire), t. I.*Perspectives d'ensemble: les „crises" et leur cadre*, Société d'édition d'enseignement supérieur, Paris, 1970
257. Ibidem, t. II.*Les structures agraires et la vie rurale*, Société d'édition d'enseignement supérieur, Paris, 1977
258. Gobry, Yvan., *Saint François d'Assise et l'esprit franciscain*, Édition de Seuil, Paris, 1957
259. Gonzáles de Caldas, Victoria, *El poder y su imagen. La Inquisición Real*, Secretariado de Publicaciones, Universidad de Sevilla, Sevilla, 2001
260. Gorce, Maxime et Mortier, Raoul (coord.), *Christianismes orientaux*, tome IV. *Christianisme médiéval – réforme protestante*, Librairie Aristide Quillet, Paris, 1948
261. Idem, *Histoire générale des religions*, tome V. *Folklore et religion, magie et religion*, Librairie Aristide Quillet, Paris, 1951
262. Gothier, Louis et Troux, Albert, *Recueil de textes d'histoire, t. IV, Les temps modernes*, Édition Dessain, Paris, 1967
263. Goustine, de Christian, *La torture*, Éditions du Centurion, Paris, 1976
264. Graboïs, Aryeh, *Le pèlerin occidental en Terre sainte au Moyen Âge*, (Collection Bibliothèque de Moyen Âge - 13), Éditions De Boeck Université, Bruxelles, 1998
265. *** *Grand Dictionnaire universel du XIXe siècle*, par M. Pierre Larousse, tome neuvième, Hachette, Paris, 1873
266. Grandjean, Michel et Roussel, Bernard (coord.), *Coexister dans l'intolérance. L'édit de Nantes (1598)*, Labor et Fides, Genève, 1998
267. Grayzel, Salomon, *The Church and the Jews in the Thirteenth Century*, Philadelphia, 1933
268. Gravier, Maurice, *Luther. A la noblesse chrétienne de la Nation allemande. La liberté du chrétien*, Aubier-Montaigne, Paris, 1970
269. Grassin, Jean-Marie (éd.), *Mythes, images, representations*, actes du XIVe congrès de la Societe française de littérature générale et comparée, Limoges,1977
270. Gratien, P., *Histoire de la Fondation et de l'Évolution de l'Ordre des Frères Mineurs au XIIIe siècle*, Société et Librairie S. François d'Assise, Paris, 1928
271. Graulich, Michel, *Mythes et rituels du Mexique ancien préhispanique*, Académie Royale de Belgique, Louvain-la-Neuve, 2000
272. Grămadă, Ilie, *Franţa lui Richelieu şi Mazarin*, Editura Junimea, Bucureşti, 1971
273. Greenleaf, Richard E., *The Mexican Inquisition of Sixteenth Century*, University of New Mexico Press, Albuquerque, 1969
274. Griffe, Élie, *Le Languedoc cathare et l'Inquisition (1229 – 1329)*, Letouzey et Ané, Paris, 1980
275. Gross, Lidia, *Confreriile medievale în Transilvania (secolele XIV - XVI),* Editura „Grinta", Cluj – Napoca, 2004
276. Grosse, Rolf, *L'Église de France et la papauté (X^e – XIIIe siècle). Actes du XXVIe colloque historique franco – allemand organisé en coopération avec l'École nationale des chartes par l'Institut historique allemand de Paris (Paris, 17 – 19 octobre 1990)*, Bouvier, Bonn, 1993
277. Guichard, Pierre, *L'Espagne et la Sicile musulmanes aux XIe et XIIe siècles*, Presses Universitaires de Lyon, 1990
278. Guiraud, Jean, *Histoire Partiale. Histoire Vraie*, tome IV, Gabriel Beauchesne, Paris, 1919
279. Gusdorf, Georges, *Mythe et Métaphysique. Introduction à la philosophie,* Éditeur Flammarion, Paris, 1953
280. Gutton, Francis, *L'Ordre d'Alcantara*, P. Lethielleux, Paris, 1975
281. Guyotjeannin, Olivier, *Le Moyen Age (V^e – XVe siècle)*, Archives de l'Occident sous la direction de Jean Favier, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1992
282. Gyémánt, Ladislau, *Evreii din Transilvania în epoca emancipării 1790-1867*, Editura Enciclopedică, Bucuresti, 2000

283. Hackett, Francis, *François Ier (1494 – 1547)*, trad. Rose Celli, Éditions Payot, Paris, 1937
284. Hamann, Brigitte, *Elisabeth, Kaiserin wider Willen*, Ed. Interfrom, Osnabrück, München, 1982
285. Hanotaux, Gabriel, *Histoire de la nation française*, tome VI. *Histoire religieuse*, par Georges Goyau, Librairie Plon, Paris, 1922
286. Hans Rudolf Niedarhanser, *Les Templiers, le secret de la vielle Tour*, Centre Triades, Paris, 1982
287. Hansen, Joseph, *Quellen und Untersuchungen zur Geschichte des Hexenwahns und Hexenverfolgung im Mittelalter*, C. Giorgi, Bonn, 1901 (und Tome XI, Hildesheim, Olms, 1964)
288. Hauser, Henri et Renaudet, Augustin, *Les débuts de l'Âge Moderne*, troisième éditions, revue et augmentée, Presses Universitaires de France, Paris, 1946
289. Hayward, Fernand, *Histoire des papes*, troisième édition revue et augmentée, Payot, Paris, 1953
290. Hedde, René, O.P., *Manuel d'Histoire Ecclésiastique*, nouvelle édition revue et mise a jour, tome premier et tome second, Librairie Lecoffre, Paris, 1939
291. Heers, Jacques, *La ruée vers l'Amérique. Le mirage et les fièvres*, Éditions Complexe, Paris, 1992
292. Henderson, Ernest, (ed.), *Select Historical Documents of the Middle Ages*, George Bell and Sons, London, 1892
293. Henriet, Patrick, *La parole et la prière au Moyen Âge*, (Collection Bibliothèque de Moyen Âge - 16), Éditions De Boeck Université, Bruxelles, 2000
294. Hermann, Christian, *L'Eglise d'Espagne sous le patronage royal (1476 – 1834)*, essai d'ecclésiologie politique, Casa de Velázquez, Ciudad Universitaria, Madrid, 1988
295. Hertling S.J., Ludwing, *Geschichte der Katolischen Kirche,* Morus – Verlag, Berlin, 1967, trad. pr. prof. dr. Emil Dumea, *Istoria Bisericii,* Editura Ars Longa, Iaşi, 2001
296. Hinnebusch, William A., *Brève histoire de l'Ordre Dominicain*, présentée, traduite et complétée par Guy Bedoulle, O.P., Les Éditions du Cerf, Paris, 1990
297. *** *Histoire de l'Église depuis les origines jusqu'a nos jours*, publiée sous la direction de Augustin Fliche et Victor Martin, vol. I – XXI, Éditions Bloud & Gay, 1946 – 1952
298. Höffner, Joseph, *La ética colonial española del siglo de Oro*, Cultura Hispánica, Madrid, 1957
299. Holder, Alfred (ed.), *Lex Salica emendata nach dem Codex von Trier-Leyden* (Vossianus lat. oct. 86), Schloemp, Leipzig, 1880
300. Honaker, Michel, *La Sorcière de Midi*, Rageot – Éditeur, Paris, 1991
301. Hoornaert, Chan. H., *La montée du Carmel de Saint Jean de la Croix*, tome I - II, Éditions Desclé de Brouwer, Bruges – Paris, 1932
302. Horst, Ulrich, O.P., *The Dominicans and the Pope. Papal Teaching Authority in the Medieval and Early Modern Thomist Tradition*, University of Notre Dame Press, Notre Dame, Indiana, 2006
303. Houben, Heinrich-Hubert, *Christophe Colomb (1447 – 1506)*, trad. Eva Métraux, Payot, Paris, 1935
304. Housley, Norman, *The Italian Crusades. The Papal-Angevin Aliance and the Crusades against Christian Lay Powers, 1254 – 1343*, Clarendon Press, Oxford, 1982
305. Huber, Raphael M., O.M.F. Conv., *A Documented History of the Franciscan Order from the Birth of St. Francis to the Division of the Order under Leo X (1182 – 1517)*, Washington, D.C., U.S.A., 1944
306. Huerga, Alvaro, *Bartolomé de Las Casas. Vie et œuvres*, traduit de l'espagnol par Gérard Grenet, Les Éditions du Cerf, Paris, 2005
307. Huizinga, Johan, *Amurgul evului mediu*, Editura Univers, Bucureşti, 1970
308. Hutin, Serge, *Alchimia*, Editura de Vest, Timişoara, 1992
309. Ică, Ioan I., jr., Marani Germano, *Gândirea socială a Bisericii,* Editura Deisis, Sibiu, 2002

310. Ignațiu de Loyola, *Exerciții spirituale,* Editura Polirom, Iași, 1996
311. Ionescu, Nae, *Curs de filozofie a religiei (1924 – 1925)*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1998
312. Iorga, Nicolae, *Elemente de unitate ale lumii medievale, moderne şi contemporane,* vol. I: *Papi şi împărați*, Bucureşti, 1921
313. Idem, *Istoria statelor balcanice în epoca modernă,* Vălenii de Munte, 1913
314. Idem, *Originea şi dezvoltarea statului austriac,* Iaşi, 1938
315. Idem, *Relations entre l'Orient et l'Occident au Moyen – Âge,* în *Études Byzantines,* vol. I, Recherches sur le culte impérial, Paris, 1939
316. Idem, *Sate şi preoți din Ardeal,* Institutul de Arte Grafice „Caröl Gobl", Bucureşti, 1902
317. *** *Istoria României. Transilvania*, vol. I, Editura George Barițiu, Cluj – Napoca, 1997
318. Itzhaki, Masha, *Juda Halévi. D'Espagne à Jérusalem (1075 ? – 1141)*, trad. Flore Abergel, Éditions Albin Michel S.A., Paris, 1997
319. Jacquin, Alcide Mannes, *Histoire de l'Église* (tome II. *Le haut Moyen Age*; tome III. *La Chrétienté jusqu'au XIIe siècle*), Besançon, Paris, 1936 – 1948
320. Jakó, Zsigmond, *Cercetarea izvoarelor medievale diplomatice în Transilvania. Extras din „Stucii şi materiale de Istorie Medie",* vol. XVII, Editura Istros, Brăila, 1999
321. Jean de la Croix, *Les Romances*, trad. Dominique Poirot, Éditions Arfuyen, Paris, 2004
322. Jedin, Hubert, *Histoire du Concile de Trente*, trad. A. Liefooghe, Éditions Desclée, Paris – Rome, 1965
323. Joannou, Perikles – Petros, *Démonologie populaire, démonologie critique au XIe siècle. La vie inédite de S. Auxence par M. Psellos,* Wiesbaden, Harrassowitz, 1971
324. Johnson, Paul, *O istorie a evreilo*r, trad. Irina Horea, Editua Hasefer, Bucureşti, 2005
325. Jones, Ernest, *On the Nightmare,* Liveright Publishing, New York, 1951
326. Jordan, Michael, *Din miturile lumii. Enciclopedie tematică,* trad. Walter Fotescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002
327. Jouanna Arlette, Boucher Jacqueline, Biloghi Dominique, Le Thiec, Guy, *Histoire et dictionnaire des guerres de religion*, Éditions Robert Laffont S.A., Paris, 1998
328. Jung, Carl Gustav, *Opere Complete,* vol. 14. *Mysterium Coniunctionis,* trad. Maria-Magdalena Anghelescu, Editura Teora, Bucureşti, 2000
329. Karnabatt, Dimitrie, *Sfântul Francisc din Assisi şi spiritul franciscan,* Tipografia „Serafica", Săbăoani – Roman, 1942
330. Kelly, Henry Ansgar, *Le diable et ses démons: la démonologie chrétienne, hier et aujourd'hui*, trad. de l'anglais par Maurice Galiano, Éditions du Cerf, Paris, 1977
331. Király, Béla, *Ferenc Deák*, Akadémiai Kiadó, Budapesta, 1993
332. Kirkpatrick, F. A., *Les conquistadors espagnols*, trad. A. et H. Collin Delavaud, Éditions Payot, Paris, 1935
333. Klaniczay, Gábor, *The Uses of Supernatural Power. The Transformation of Popular Religion in Medieval and Early Modern Europe*, Polity Press, Cambridge, 1990
334. Knappert, Jan, *Enciclopedie. Mitologia şi religia Orientului mijlociu,* trad. Gherasim Țic, Editura Nemira, Bucureşti, 2003
335. Knawes M.D., Odoleschi D., *Nuova Storia della Chiesa,* II, *Il Medio Evo,* Torino, 1971
336. Komáromy Andor, *Magyarországí Boszorkányperek Oklevéltára*, Kiadja a Magyar Tud. Akadémia, Budapest, 1910
337. Kouznetsov, B., *Galilée*, trad. Michel Rouzé, Éditions Mir, Moscou, 1973
338. Kratz, Wilhelm, S.J., *El tratado hispano-portugués de límites de 1750 y sus consecuencias. Estudio sobre la abolición de la Compañía de Jesús*, trad. Diego Bermudez Camacho, Rome, 1954
339. Krickeberg, Walter (şi colectivul), *Les religions amérindiennes*, trad. L. Jospin, Edition Payot, Paris, 1962
340. Krumenacker, Yves, *Calvin. Au-delà des légendes*, Éditions Bayard, Montrouge Cedex, 2009
341. Labande, Edmond-René, *L'Italie de la renaissance*, Payot, Paris, 1954

342. Lafont, Ghislain, *O istorie teologică a Bisericii,* trad. Maria-Cornelia Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2003
343. Laportalière, Edouard de, *Catharisme et néocatharisme en terre d'Ariège*, Lacour Éditeur, Nîmes, 2004
344. Larner, Christina, *Witchcraft and Religion. The Politics of Popular Belief*, Basil Blackwell, 1984
345. Lauret, Jean-Claude et Lasierra, Raymond, *La torture et les pouvoirs*, Éditions Balland, Paris, 1973
346. Idem, *La torture propre*, Éditions Grasset & Fasquelle, Paris, 1975
347. Lavocat, Louis-Lucien-Leon, *Procès des frères et de l'ordre du Temple,* Éditions Plon, Paris, 1888
348. Lea, Henry Charles, *Materials toward a History of Witchcraft*, ed. Arthur C. Howland, vol. I – III, New York – London, 1957
349. Leclercq, Jean, Vandenbroucke, François, Bouyer, Louis, *La spiritualité du Moyen Age*, Éditions Montaigne, Paris, 1961
350. Idem, *La spiritualité du Moyen Age (Histoire de la spiritualité chrétienne)*, t. II, Édition Aubier, Paris, 1962
351. Lecoy de la Marche, Albert, *Anecdotes historiques. Légendes et apologue d'Étienne de Bourbon, dominicain du XIIIe siècle*, Librairie Renouard, Paris, MDCCCLXXVII
352. Idem, *La chaire française au moyen âge, spécialement au XIIIe siècle d'après les manuscrits contemporains*, 2e éd. corr. et augm., Renouard, Paris, 1886
353. Le Gall, Jean-Marie, *Les moines au temps des réformes. France (1480 – 1560)*, Champ Vallon, Paris, 2001
354. Le Goff, Jacques, *Banii şi viaţa. Economie şi religie în Evul Mediu,* trad. Ecaterina Stănescu, Editura Erasmus, Bucureşti, 1993
355. Idem, *Civilizaţia Occidentului medieval*, trad. şi note de Maria Holban, Bucureşti, 1970
356. Idem, *Evul Mediu şi naşterea Europei,* Editura Polirom, Iaşi, 2005
357. Idem, *Intelectualii în Evul Mediu,* trad. Nicole Ghimpeţeanu, Editura Meridiane, Bucureşti, 1994
358. Idem, *L'Europe est – elle née au Moyen Age?* Éditions du Seuil, Paris, 2003
359. Idem, (coord), *Omul medieval* , trad. Ingrid Ilinca şi Dragoş Cojocaru, Editura Polirom, Iaşi, 1999
360. Idem, *Naşterea Purgatoriului,* vol. I – II, trad. Maria Carpov, Editura Meridiane, Bucureşti, 1995
361. Idem, *Negustorii şi bancherii în Evul Mediu,* trad. Nicolae Ghimpeţeanu, Editura Meridiane, Bucureşti, 1994
362. Idem, *Sfîntul Francisc din Assisi,* trad. Mihai Ungurean, Editura Polirom, Iaşi, 2000
363. Lendvai, Paul, *Ungurii. Timp de un mileniu învingători în înfrângeri*, trad. Maria şi Ion Nastasia, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001
364. Léonard Emile, *Introduction au cartulaire manuscrit de l'ordre du Temple (1150 – 1317) constitué par le marquis d'Albon et conservé à la Bibliothèque Nationale*, Éditions Champion, Paris, 1930
365. Lépicier, Cardinal, O.S.M., *Le monde invisible. Le spiritisme en face de la Théologie Catholique*, trad. Charles Grolleau, Éditeurs Desclée de Brouwer, Paris, 1931
366. Leroy, Béatrice, *Les Juifs dans l'Espagne chrétienne avant 1492*, Edition Albin Michel, Paris, 1993
367. Idem, *L'Espagne au Moyen Âge*, Éditions Albin Michel, Paris, 1988
368. Llamas Martinez, Enrique, *Santa Teresa de Jesus y la inquisicion española*, Instituto Francisco Suarez, Madrid, 1972
369. **** Le Saint Prophète Élie d'après les Pères de l'Église. Textes présentés par les carmélites du Monastère Saint Élie Saint-Rémy-les-Montbard*, Abbaye de Bellegontaine, Maine-&-Loire, 1992

370. *** *Les drames de l'inquisition,* d'après C.V. de Féréal avec de nombreuses gravures, Librairie populaire des villes et des campagnes, Paris, 1903
371. Lesegretain, Claire, *Les Grands ordres religieux*, Edition Fayard, Paris, 1990
372. *** *Les justices d'Église dans le Midi (XIe – XVe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 42 (Collection d'Histoire religieuse du Languedoc au Moyen Âge), Éditions Privat, Toulouse, 2007
373. ****Les opuscules de Saint François d'Assise*, texte latin de Quaracchi. Introduction, traduction française et tables du R.P. Damien Vorreux OFM, de l'Abbe Paul Bayart et des FF. MM. de la Clarté-Dieu, Éditions Franciscaines, Paris, 1955
374. *** *Les Pères de l'Église et l'astrologie. Origène, Méthode, Basile, Grégoire de Nysse, Diodore, Procope de Gaza, Jean Philopon*, Association J.P. Migne, Paris, 2003
375. *** *Les religions. Dictionnaire du savoir moderne*, Centre d'Étude et de Promotion de la Lecture, Paris, 1972
376. Levack, Brian P., *La Grande Chasse aux sorcières en Europe aux débuts des Temps Modernes*, Champ vallon, Seyssel, 1991
377. Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994
378. Lévis-Mirepoix, *La France féodale*, vol. IV, Librairie Jules Tallandier, Paris, 1974
379. Lewis, D. B. Wyndham, *Charles – Quint, empereur d'Occident (1500 – 1558)*, trad. S. Campaux, Payot, Paris, 1932
380. Libert, J., *Histoire de la Chevalerie en France*, Hachette, Paris, 1856
381. Liegeois, Jean-Pierre, *Tsiganes et Voyageurs. Données socio-culturelles. Données socio-politiques*, Conseil de l' Europe, Strasbourg, 1985
382. *** *L'interdit ou la torture en questions*, journée d'études organisée par le Centre d'Études du Saulchoir avec l'Association des Chrétiens pour l'abolition de la torture, Diffusion Cerf, Paris, 1995
383. Lizerand, Georges (ed.), *Le dossier de l'Affaire des Templiers*, 4e tirage, Les Belles Lettres, Paris, 2007
384. Lobet, Marcel, *Histoire mystérieuse et tragique des Templiers*, deuxième édition revue et augmentée, Soledi, Liége, 1943
385. Loiseleur, Jules, *Doctrina secretă a Templierilor,* trad. Rodica şi Radu Valter, Editura Gramar, Bucureşti, 2003
386. Lopetegui, Leon, S.I., Zubillaga, Felix, S.J., *Historia de la Iglesia en la América Española*, Biblioteca de Autores Cristianos, Madrid, 1965
387. Lorédan, Jean, *Un grand procès de sorcellerie au XVIIe siècle. L'abbé Gaufridy et Madeleine de Demandolx*, Paris, 1912
388. Lortz, Joseph, *Storia della Chiesa,* volume I – II, Edizioni Paoline, Roma, 1980
389. Loshe, Bernhard, *Martin Luther. Eine Einführung in sein Leben und sein Werk*, Ed. und übers, von E. Beck, Munich, 1981
390. Lot, Ferdinand, *Naissance de la France*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1948
391. Idem şi Fawtier, Robert, *Histoire des institutions françaises du Moyen Age*: t. III.*Institutions eccléstiastiques*, Éditions Perroy, Paris, 1962
392. Luchaire, Achille, *Innocent III. La croisade des Albigeois*, Editions Hachette, Paris, 1905
393. Idem, *Innocent III. La question d'Orient,* deuxième édition, Hachette, Paris, 1911
394. Lung, Ecaterina şi Zbuchea, Gheorghe, *Istorie Medie Universală, I Europa Medievală (secolele V – XV*), Editura Fundaţiei *România de Mâine*, Bucureşti, 2003
395. Madre, Philippe, *Guérison et exorcisme. Comment discerner?* Éditions des Béatitudes, Burtin, 2005
396. Mahan, Alexandre, *Marie-Thérèse d'Autriche (1717 – 1780)*, Payot, Paris, 1933
397. Maître, Jacques, *Mystique et féminité. Essai de psychanalyse sociohistorique*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1997
398. Mandaule, Jacques, *Istoria Franţei*, vol. I-II, Editura Politică, Bucureşti, 1973
399. Mandrou, Robert (coord.), *Histoire des protestants en France*, Editeur Eduard Privat, Toulouse, 1977

400. Idem, *Magistrats et sorciers en France au XVIIe siècle. Une analyse de psihologie historique*, Librairie Plon, 1968
401. Manea, Mihai, *Din enigmele celebre ale istoriei,* Editura Cuvântul Românesc, Bucureşti, 1991
402. Manlio, Sodi, *Tra maleficio, patologie e possesione demonica, teologia e pastorale dell' esorcismo,* Messaggero, Padova, 2003
403. Manselli, Raoul, *Saint François d'Assise*, trad. Henri Louette et Jacques Mignon, Les Éditions du Cerf, Paris, 2004
404. Idem, *Spirituels et béguins du Midi*, trad. Jean Duvernoy, Bibliothèque Historique Privat, Paris, 1989
405. Mantran, Robert, *L'expansion musulmane (VIIe – XIe siècles)*, Coll. Nouvelle Clio – L'histoire et ses problèmes – 20, Presses Universitaires de France, Paris, 1969
406. Marchand, Jean, *L'autre monde au Moyen Âge. Voyages et visions,* Edition de Boccard, Paris, 1940
407. Marchi, Gino, *La Riforma Tridentina,* secunda edizione accrescinta e aggiornata, Rebellato Editore, Rovigo, 1969
408. Marcus, Landau, *Ignace de Loyola (1491 – 1556)*, trad. Pierre Degon, Payot, Paris, 1936
409. Margolis, Max L. et Marx, Alexandre, *Histoire du peuple juif*, trad. J. Robillot, Payot, Paris, 1930
410. Markale, Jean, *Gisors et l'énigme de Templiers*, Pygmalion/G. Watelet, Paris, 1986
411. Marrou, Henri-Irénée, *Biserica în antichitatea târzie,* trad. Roxana Mareş, Editura Teora, Bucureşti, 1999
412. Marx, Dott. J., *Manuale di Storia Ecclesiastica,* prima traduzione italiana, Firenze, 1914
413. Mayaud, Pierre-Noël, *Le conflit entre l'Astronomie Nouvelle et l'Écriture Sainte aux XVIe et XVIIe siècles. Un moment de l'histoire des idées autour de l'affaire Galilée*, vol. I – V, Honoré Champion Éditeur, Paris, 2005
414. Mazilu, Dan Horia, *O istorie a blestemului,* Editura Polirom, Iaşi, 2001
415. Mânzat, George, *Monografia oraşului Dej*, Bistriţa, 1926
416. Méchoulan, Henry, *Les juifs du silence au siècle d'or espagnol*, Éditions Albin Michel S.A., Paris, 2003
417. Melani, Atto, *Secretele conclavelor,* trad. Geo Vasile, Editura Humanitas, Bucureşti, 2005
418. *** *Memorie şi reconciliere. Biserica şi greşelile din trecut,* Editura Presa Bună, Iaşi, 2000
419. Menasseh ben Israël, *Justice pour les juifs (Vindiciae Judaeorum)*, présenté, traduit et annoté par Lionel Ifrah, Les Éditions du Cerf, Paris, 1995
420. Mercati, Angelo, *Censure et pouvoir, trois procès: Savonarole, Bruno, Galilée*, Mouton, Paris, La Haye, 1976
421. Merceron, Jacques E., *Dictionnaire thématique et géographique des saints imaginaires, facétieux et substitués*, Éditions du Seuil, Paris, 2002
422. Mercier, Franck, *L'enfer du décor — La Vauderie d'Arras (1459-1491) ou l'émergence contrariée d'une nouvelle souveraineté autour des Ducs Valois de Bourgogne*, thèse de doctorat, histoire, Université Lumière Lyon 2, Faculté de Géographie, Histoire, Histoire de l'Art et Tourisme, 2001 (coord. Chifoleau Jacques)
423. Merzdorf, Friedrich, *Statuts secrets du Temple*, Duncker & Humblot, Leipzig, 1877
424. Mestre, J.-B., *Guillaume de Flavy n'a pas trahi Jeanne d'Arc…*, nouvelle étude critique et documents inédits, Librairie Émile Nourry, Paris, 1934
425. Meteş, Ştefan, *Istoria Bisericii şi a vieţii religioase a românilor din Ardeal şi Ungaria,* vol. I (până la 1700), Arad, 1918
426. Meunier, René-Adrien, *Les rapports entre Charles VII et Jeanne d'Arc de 1429 à 1461*, Chez L'auteur, Poitiers, 1946
427. Meyendorff, John, *The Byzantine legacy in the Orthodox Church,* St. Vladimir's Seminary Press, New York, 1982

428. Meyer, Karl, *Panorama de l'histoire du monde de la préhistoire a nos jours*, trad. R. Jouan, Payot, Paris, 1959
429. Michelet, Damien, *Le procès de Giordano Bruno. Une relecture des sources à la lumière des découvertes récentes dans les archives du Saint-Office*, Université de Fribourg, Fribourg, 2008
430. Michelet, Jules, *La Sorcière*, édition originale publiée avec notes et variantes par Lucien Refort, tome I - II, Éditions Marcel Didier, Paris, 1952 et 1956
431. Idem, *Scrieri alese. I. Istoria Franței II. Istoria Revoluției*, trad. A. Cişman, Editura Minerva, Bucureşti, 1973
432. Midelfort, H.C. Erik, *Witch-Hunting in Southwestern Germany, 1562 – 1684*. The Social and Intellectual Foundations, Stanford U.P., 1972
433. Millenari, I., *Secretele Vaticanului,* trad. Sorin Sergentu, Editura Allfa, Bucureşti, 2001
434. Miquel, Pierre, *Les guerres de religion*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1980
435. Mira, Joan F., *Eu, Papa Borgia,* Editura Meronia, Bucureşti, 2005
436. Molero, Valérie, *Magie et sorcellerie en Espagne au siècle des lumières (1700 – 1820)*, Édition L'Harmattan, Paris, 2006
437. Molinié, Annie et Duviols, Jean-Paul (coord.), *Inquisition d'Espagne*, Presses de l'Université de Paris – Sorbonne, Paris, 2003
438. Idem et Merle, A., Guillaume – Alonso, A., (dir.), *Les Jésuites en Espagne et en Amérique. Jeux et enjeux du pouvoir (XVIe – XVIIIe siècles)*, Press de l'Université Paris – Sorbone, 2007
439. Mollat, Guillaume, *Les papes d'Avignon (1316 – 1378)*, 9e éd., Letouzey et Ané, Paris, 1950
440. Mollat, Michel, Santbergen, René Van, *Recueil de textes d'histoire*, t. II, Le Moyen Age, H. Dessain, Paris, 1961
441. Monter, E. William, *European Witchcraft*, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1969
442. Idem, *Frontiers of Heresy: The Spanish Inquisition from the Basque Lands to Sicily*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990
443. Monteserín, Miguel Jiménez, *Introducción a la Inquisición Española. Documentos básicos para el estudio del Santo Oficio*, Editora Nacional, Madrid, 1980
444. Morales, Padrón, Francisco, *Teoria y leyes de la conquista*, Ediciones Cultura Hispánica del Centro Iberoamericano de Cooperación, Madrid, 1979
445. Muchembled, Robert, *La Sorcière au village (XVe – XVIIIe siècle)*, Gallimard-Julliard, Paris, 1979
446. Idem, *La Violence au village (XVe – XVIIe siècle). Comportements populaires et mentalités en Artois*, Brepols, Turnhout, 1989
447. Idem, *Magia şi vrăjitoria în Europa din Evul Mediu până astăzi,* trad. Maria şi Cezar Ivănescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997
448. Idem, *O istorie a diavolului* (civilizația occidentală în sec. XII-XX), Editura Cartier, Chişinău, 2002
449. Murga Sanz, Vincente, *Cedulario Puertorriqueño*, t. I, Ediciones de la Universidad de Puerto Rico, Río Piedras, 1961
450. Murgescu, Bogdan, *Istoria lumii în texte*, Editura Teora, Bucureşti, 1999
451. Musset, Lucien, *Les invasions: les vagues germaniques*, deuxième édition mise a jour, Coll. Nouvelle Clio – L'histoire et ses problèmes – 12, Presses Universitaires de France, Paris, 1969
452. Muşlea, Ion şi Bârlea, Ovidiu, *Tipologia folclorului. Din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hasdeu*, Editura Minerva, Bucureşti, 1970
453. Negulescu, P. Petre, *Destinul omenirii,* vol. III, ediția a II-a, Editura Cugetarea – Georgescu Delafras S.A., Bucureşti, 1943
454. Idem, *Filozofia Renaşterii*, vol. II – III, Editura Cugetarea, Bucureşti, 1946-1947
455. Nelli, René, *La vie quotidienne des cathares du Languedoc au XIIIe siècle*, Librairie Hachette, 1969

456. Idem, *Le phénomène cathare*, Éditions Privat, Paris, 1964
457. Idem şi Niel, Fernand, Duvernoy, Jean, Roché, Deodat, *Les cathares*, Éditions de Delphes, Paris, 1992
458. Negroni, Barbara, *Intolérances. Catholiques et protestants en France,1560 – 1787*, Hachette Livre, Paris, 1996
459. Netto, Liberale, *Istoria literaturii italiene de la origină până la Tasso,* Bucureşti, 1943
460. Neveu, Bruno, *L'erreur et son juge. Remarques sur les censures doctrinales à l'époque moderne*, Bibliopolis, Napoli, 1993
461. Newman, William Mendel, *Les seigneures de Nesle en Picardie (XIIe – XIIIe siècle). Leur chartes et leur histoire* (Col. Bibliothèque de la société d'histoire du droit des pays flamands, picards et wallons – XXVII), tome I (*Étude sur la Noblesse Régionale Ecclésiastique et Laïque*); tome II (*Recueil des Chartes*), Éditions A et J. Picard, Paris, 1971
462. Niel, Fernand, *Albigeois et cathares*, Presses Universitaires de France, Paris, 1965
463. Novalín, José Luis González, *El inquisidor general Fernando de Valdés (1483 – 1568)*, vol. I, Universidad de Oviedo, Oviedo, 1968
464. *** *Obras Completas de Santa Teresa de Jesús*, texto depurado críticamente por Efrén de la Madre de Dios, O.C.D., y Otger Steggink, O. Carm., Biblioteca Mística Carmelitana, Madrid, 1962
465. Oişteanu, Andrei, *Mythos & Logos. Studii şi eseuri de antropologie culturală*, Editura Nemira, Bucureşti, 1998
466. Ordine, Nuccio, *Giordano Bruno, Ronsard et la religion*, trad. Luc Hersant, Éditions Albin Michel, Paris, 2004
467. Oţetea, acad. Andrei, *Renaşterea,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1964
468. Oursel, Raymond, *Les pèlerins du Moyen Age* (coll. „*Résurrection du passé*"), Édition Fayard, Paris, 1964
469. Idem (ed. et trad.), *Les procès des Templiers,* Éditions La Colombe, Paris, 1959
470. Pacaut, Marcel, *La théocratie. L'Église et le pouvoir au Moyen Age* (Coll. historique), Aubier, Paris, 1957
471. Idem, *Les ordes monastiques et religieux au Moyen Âge,* Nathan, Paris, 1970
472. Padover, Saul Kussiel, prof., *Joseph II, l'empereur révolutionnaire (1741 – 1790)*, Payot, Paris, 1935
473. Page, Raymond Ian, *Mythes Nordiques*, trad. Christian Cler, Éditions du Seuil, Paris, 1993
474. Pagès, Georges, *La guerre de trente ans (1618 – 1648)*, Payot, Paris, 1949
475. Pall, Francisc, *Diplomatica latină cu referire la Transilvania (secolele XI – XV),* extras din *„Documente privind Istoria Romîniei",* vol. II, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1956
476. Idem şi Mureşan, Camil, *Lecturi din izvoarele istoriei evului mediu,* Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1961
477. Palou, Jean, *Vrăjitoria*, trad. Ofelia Screciu, Editura de Vest, Timişoara, 1992
478. Papacostea, Şerban, *Geneza statului în evul mediu românesc,* Studii critice, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988
479. Idem, *Românii în secolul al XIII-lea. Între cruciadă şi Imperiul mongol,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1993
480. Paquier, Jules, *Luther et l'Allemagne*, deuxième edition, Librairie Victor Lecoffre, J. Gabalda, Éditeur, Paris, 1918
481. Paraire, Philippe, *Mari lideri ai istoriei mondiale*, trad. de Dorina Bodea, Editura Arc, 1999
482. Pascu Ştefan, Marica Viorica, *Clujul medieval*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1969
483. Patschovsky, Alexander, *Quellen zur böhmischen Inquisition im 14. Jh*., *MGH*, Quellen zur Geistesgeschichte, Weimar, 1979
484. Părăuşanu, Titu, *Instituţiile juridice în procesul de formare a poporului român*, teză de doctorat în drept, Chişinău, 2008
485. Pepe, Gabriele, *Il Medio Evo barbarico d'Italia*, G. Einaudi, Torino, 1963

486. Pépin, Jean, *Mythe et allégorie. Les origines grecques et les contestations judéo – chrétiennes*, nouvelle édition, revue et augmente, Études Augustiennes, Paris, 1976
487. Pereira, Carlos, *L'Œuvre de l'Espagne en Amérique*, Marcel Rivière, Paris, 1925
488. Pérez, Joseph, *L'Espagne du XVIe siècle*, Armand Colin, Paris, 1973
489. Idem, *Teresa de Ávila y la España de su tiempo*, Ediciones Algaba, Madrid – México, 2007
490. Pernoud, Régine, *Jeanne d'Arc*, Édition du Seuil, Paris, 1959
491. Idem, *Les Templiers*, neuvième édition, Presses Universitaires de France, Paris, 2006
492. Idem, *Templierii*, trad. rom. Andrei Niculescu, Editura Meridiane, Bucureşti, 1996
493. Idem, *Vie et mort de Jeanne d'Arc*, Edition Hachette, Paris, 1956
494. Péronnet, Michel, *La controverse religieuse (XVIe – XIXe siècles)*. Actes de 1er Colloque Jean Boisset, VIeme Colloque du Centre d'Histoire de la Réforme et du Protestantisme, tome I – II, Université Paul Valéry – Montpellier, 1983
495. Idem, *La France au temps de Louis XVI*, Editeur Julliard, Paris, 1967
496. Petitier, Paul, *La Sorcière de Jules Michelet. L'envers de l'histoire*, Honoré Champion Éditeur, Paris, 2004
497. Pierrard, Pierre, *Les papes et la France. Vingt siècles d'histoire commune*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1981
498. Pinuela, J. Deleido, *La vida religiosa bajo el cuarto Felije*, Lima, 1952
499. Platon, Alexandru-Florin, Laurenţiu Rădvan, *De la Cetatea lui Dumnezeu la Edictul de la Nantes,* Editura Polirom, Iaşi, 2005
500. Plongeron, Bernard (coord.), *La religion populaire dans l'Occident chrétien*, Éditions Beauchesne, Paris, 1976
501. Poirot, Dominique, *Jean de la Croix. Œuvres complètes*, Les Éditions du Cerf, Paris, 2004
502. Poncelet, Alfred, *Histoire de la Compagnie de Jésus*, Maurice Lamertin Libraire-éditeur, Bruxelles, 1926
503. Pop, Ioan Aurel, *Instituţii medievale româneşti. Adunările cneziale şi nobiliare (boiereşti) din Transilvania în secolele XIV – XVI,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991
504. Idem, *Naţiunea română medievală,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1998
505. Idem, *Românii şi maghiarii din Transilvania în secolele IX – XIV. Geneza statului medieval în Transilvania*, ediţia a II-a, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2003
506. Popa, Marcel D., Horia C. Matei, *Mică enciclopedie de istorie universală*, Editura Politică, Bucureşti,1988
507. Popescu, Adrian, *Tînărul Francisc,* Editura Dacia, Cluj, 1992
508. Popescu, Theodor M., *Rolul istoriei în înţelegerea creştinismului,* Bucureşti, 1926
509. Poupard, Mgr. Paul (coord.), *Galileo Galilei, 350 ans d'histoire (1633 – 1983)*, Desclée International, Tournai, 1983
510. Pourkier, Aline, *L'Hérésiologie chez Épiphane de Salamine*, Éditions Beauchesne, Paris, 1992
511. Propp, Vladimir, *Les raciness historiques du conte merveilleux*, Gallimard, Paris, 1928
512. Prouteau, Gilbert, *Gilles de Rais ou la Gueule du loup*, Éditions du Rocher, Monaco, 1992
513. Puşcariu, Sextil, *Braşovul de altădată*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977
514. Quétif, J. et Echard, J., *Scriptores Ordinis Praedicatorum*, tome I - II, Ballard, Paris, 1719 – 1721
515. Quillet, Jeannine, *Charles V. Le roi lettré*, Édition Perrin, Paris, 2002
516. Idem, *Les Clefs du Pouvoir au Moyen Âge*, Éditions Flammarion, Paris, 1972
517. Rabega, Maria, Rabega Constantin, *Chimia în slujba omului*, Editura Ion Creangă, Bucureşti, 1977
518. Radu, Valentin, *O pagină din istoria Franţei,* Editura Albatros, Bucureşti, 1974
519. Rapp, Francis, *L'Église et la vie religieuse en Occident á la fin du Moyen Âge*, Coll. Nouvelle Clio – L'histoire et ses problèmes – 25, Presses Universitaires de France, Paris, 1971
520. Idem, *Le Saint Empire romain germanique d'Otton le Grand à Charles Quint*, Editeur Tallandier, Paris, 2000

521. Rassow, Peter, *Histoire de l'Allemagne des origines à nos jours*, trad. MM. Berger, Kamnitzer et Pons, tome I – II, Éditions Horvath, 1969
522. Ravier, André, *La Compagnie de Jésus sous le gouvernement d'Ignace de Loyola (1541 – 1556)*, Éditions Desclée de Brouwer, Paris, 1991
523. Idem, *Les Chroniques Saint Ignace de Loyola*, Nouvelle Librairie de France, Paris, 1973
524. *** *Reliques et sainteté dans l'espace médiéval*, edition Jean – Luc Deuffic, avant – propos par André Vauchez, Pecia (Ressources en médiévistique), 2006
525. Rendina, Claudio, *Papii. Istorie şi secrete*, trad. Radu Gâdei, Editura All, Bucureşti, 2002
526. Revel-Neher, Elisabeth, *The Image of the Jew in Byzantin Art,* Pergamon Press, Oxford, 1992
527. Rivière, Jean M., *Istoria doctrinelor esoterice,* trad. Viorica Alistar, Editura Symposion, Bucureşti, 1996
528. Robbins, Rossell Hope, *The Encyclopedia of Witchcraft and Demonology,* Crown Publishers, New York, 1959
529. Rocchi, Jean, *Giordano Bruno après le bûcher*, Éditions Complexe, Bruxelles, 2000
530. Rodriguez, Isaias, *Santa Teresa de Jesus y la espiritualidad española*, Instituto Francisco Suarez, Madrid, 1972
531. Roedelsperger, Denise, *L'univers mental de la torture*, Éditions Privat, Toulouse, 1981
532. Roncaglia, Dal P. Martiniano (OFM), *Les frères mineurs et l'Eglise Grecque Orthodoxe au XIIIe siècle (1231 – 1274)*, Le Caire, Centre d'Etudes Orientalis de la Custodie Franciscaine de Terre-Sainte, 1954
533. Rops, Daniel, *L'Église de la Renaissance et de la Réforme. Une ère de renouveau: la Réforme Catholique*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1955
534. Idem, *L'Église de la Renaissance et de la Réforme. Une révolution religieuse: la Réforme Protestante*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1955
535. Idem, *L'ère des grands craquements*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1958
536. Idem, *L'Église des temps classiques. Le Grand Siècle des Ames*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1958
537. Roth, Cecil, *Histoire du peuple juifs des origines à 1962*, 2e édition, Stock, Paris, 1980
538. Rouche, Michel (coord.), *Clovis – histoire & mémoire*, t. I. *Le baptême de Clovis, l'événement*, Presses de l'Université de Paris – Sorbonne, 1997
539. Ibidem, t. II. *Le baptême de Clovis, son écho à travers l'histoire*, Presses de l'Université de Paris – Sorbonne, 1997
540. Rouquette, Julien, *Les victimes de Calvin. L'Inquisition protestante*, Librairie Bloud & Cie, Paris, 1908
541. Roy, Philippe, *Le consolament cathare*, Éditions Dervy, Paris, 1996
542. Rucquoi, Adeline, *L'Espagne médiévale*, Éditions Les Belles Lettres, Paris, 2002
543. Russell, Jeffrey, B., *Religious dissent in the Middle Ages*, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1971
544. Roşulescu, Vladimir, *Femei celebre în istorie*, Editura Scorilo, Craiova, 2000
545. Rusu, Ioane V., *Compendiu de istoria Transilvaniei cu privire distinctă la Români,* Sibiu, 1864
546. Saint-Saëns, Alain, *Valets de Dieu, suppôts du diable. Ermites et Réforme catholique dans l'Espagne des Habsbourg (1550 – 1700)*, Presses Universitaires du Nouveau Monde, New Orleans, 1999
547. Sala-Molins, Louis, *Le dictionnaire des inquisiteurs, Valence 1494*, Galilée, Paris, 1981
548. Santini, Luigi, *De Pierre Valdo à l'Eglise vaudoise*, trad. J.F. Rebeaud, Éditions Labor et Fides, Geneva, 1974
549. Sarraute, Antoine, *Le logis de l'Inquisition*, Toulouse, 1914
550. Savelli, A., *Histoire d'Italie*, Éditions Payot, Paris, 1936
551. Schäfer, Ernst, *Geschichte des spanischen Protestantismus und der Inquisition im sechzehn Jahrundert*, vol. II, Gutersloh, 1902
552. Schmauch, H., *Neue deutsche Biographie*, vol. III, Dunker & Humblot, Berlin, 1955

553. Schmidt, Charles, *Histoire et doctrine de la secte des Cathares ou Albigeois*, vol. I – II, Paris, 1849
554. Schneider, Eugène, *Jeanne d`Arc et ses Lys: la légende et l'histoire*, Grasset, Paris, 1952
555. Schwarzfuchs, Simon, *Les juifs au temps des croisades en Occident et en Terre sainte*, Éditions Albin Michel, Paris, 2005
556. Sede Gérard (de), *Les Templiers sont parmi nous*, Editeur „Jean de Bounot", Paris, 1980
557. Seignobos, Charles, *Histoire sincere de la nation francaise*, Les Editions Rieder, Paris, 1933
558. Sergheevici, Merejkovski Dmitri, *Luther,* trad. Anca Verjinschi, Editura Biblioteca Bucureştilor, Bucureşti, 2001
559. Sigerus, Emil, *Cronica oraşului Sibiu (1100 – 1929)*, trad. de Beatrice Ungar, Editura Imago, Sibiu, 1997
560. Sigmand, Rascher, *Inchiziţiunea şi Evreii* (conferinţă rostită în Cercul de lectură sionist al Comitetului regional), Bucuresci, Stabiliment de Arte Grafice „Universala", 1903
561. Söderberg, Hans, *La religion des cathares. Étude sur le gnosticisme de la basse antiquité et du Moyen Âge*, UPPSALA, 1949
562. Soloviov, Vladimir, *Fundamentele spirituale ale vieţii,* trad. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, 1994
563. Soury, Guy, *La démonologie de Plutarque: essai sur les idées religieuses et les mythes d'un platonicien éclectique*, Les Belles Lettres, Paris, 1942
564. Spampanato, Vincenzo, *Vita di Giordano Bruno con documenti editi ed inediti*, Nino Aragno Editore, Torino, 2000
565. Spielmann, Mihai, *Izvoare şi mărturii referitoare la evreii din România*, vol. II, Federaţia Comunităţilor Evreieşti din România, Bucureşti, 1988
566. Stehle, Emil L., (ed.), *Testigos de la fe en América Latina. Desde el descubrimiento hasta nuestros días*, Editorial Verbo Divino, Estella, Navarra, 1982
567. Steinacker, Harold, *Austro – Hungarica*, R. Oldenbourg, München, 1963
568. Stoianov, Yuri, *Tradiţia ascunsă a Europei*, trad. de Radu Pavel Gheo, Editura Polirom, Iaşi, 1999
569. Summers, Montague, *The History of Witchcraft and Demonology,* Londra, 1926
570. Szczeciniarz, Jean-Jacques, *Copernic et la révolution copernicienne*, Éditions Flammarion, Paris, 1998
571. Tardieu, Jean-Pierre, *L'Eglise et les noirs au Pérou XVIe et XVIIe siècles*, tome I – II, Editions L'Harmattan, Paris, 1993
572. Tavuzzi, Michael, *Dominican Inquisitors and Inquisitorial District in Northern Italy, 1474 – 1527*, Brill, Leiden – Boston, 2007
573. Taylor, A.J.P., Monarhia habsburgică (1809 – 1918). *O istorie a Imperiului Austriac şi a Austro-Ungariei*, trad. Cornelia Bucur, Editua Allfa, Bucureşti, 2000
574. Tăutu, pr. prof. dr. Aloisie L., *Primatul papilor în istorie* (studiu istorico – dogmatic), Tipografia şi librăria românească S.A., Oradea, 1926
575. Teirlinck, Isidoor, *Flora diabolica: de plant in de démonologie*, Éditions de Sikkel, Antwerpen, f.a.
576. Thiolier-Méjean, Suzanne (ed.), *L'Alchimie médiévale l'obratge dels philosophes La Somma et les manuscrits d'Oïl*, Presses de l'Université de Paris Sorbonne, 1999
577. Thouzellier, Christine, *Catharisme et valdéisme en Languedoc à la fin du XIIe et au début du XIIIe siècle: politique pontificale, controverses*, Paris, PUF, 1966
578. Idem, *Hérésie et héretiques : vaudois, cathares, patarins, albigeois*, Storia e letteratura, Roma, 1969
579. Idem, *Un traité Cathare inédit du début du XIIIe siècle d'après le Liber contra Manicheos de Durand de Huesca*, Louvain, Publications universitaires de Louvain, 1961
580. Tillmann, Helene, *Pope Innocent III*, tad. Walter Sax, North-Holland Publishing Company, 1980

581. Toderaşcu, Ion, *Transilvania şi Liga creştină, o realitate necunoscută din 1597,* extras din *Anuarul de istorie şi arheologie „A.D.Xenopol" XIX,* Editura Academiei R.S.R., Iaşi, 1982
582. Tondriau, Julien, *Dictionnaire du diable et de la démonologie*, Éditions Verviers, Marabout, 1968
583. Idem, *L'Occultisme*, Editions Gérard & Co, Verviers, 1964
584. Topentcharov, Vladimir, *Boulgres & Cathares*. *Deux brasiers une même flamme*, Éditions Seghers, Paris, 1971
585. Toussaint-Bertrand, J., *Histoire de l'Amérique espagnole,* vol. I – II, Éditions Spes, Paris, 1929
586. Tulard, Jean, *Le mythe de Napoléon*, Librairie Armand Colin, Paris, 1971
587. ULB. Institut d'histoire du christianisme, *A – t – on découvert la tombe de Saint – Pierre au Vatican? L'utopie communautaire et la vie des premiers chrétiens de Jérusalem. La chasse au sorcières à la fin du Moyen Age et aux XVIe et XVIIe siècles Tommaso Campanella ou le socialisme dans la cité de Dieu. De la cité de Dieu de Saint Augustin à la cité séculière de Harvey Cox / édités par Jean Préaux*, Édition de l'Université Libre de Bruxelles, Bruxelles, 1973
588. Ullmann, Papacy, *A Short History of the Papacy in the Middle Age*, Londra, 1972
589. Valencia, Pedro de, *Discurso acerca de los cuentos de las brujas*, obras completas, volumen VII, Ed. Lancia, Universidad de León, 1997
590. Van Der Maat, Bruno, *L'Église et les autres: les indiens et les noirs au Pérou (XVIème et XXème siècles)*, Université Catholique de Lyon, PROFAC, 1994
591. Vaneigem, Raoul, *Les hérésies*, Presses Universitaires de France, Paris, 1994
592. Vargas Ugarte, Rubén, S.J., *Historia de la Iglesia en el Perú*, tomo I (1511 – 1568), Imprenta Santa Maria, Lima – Peru, 1953
593. *Ibidem*, tomo II (1570 – 1640), Imprenta de Aldecoa – Burgos, 1959
594. *Ibidem*, tomo III (1640 – 1699), Imprenta de Aldecoa – Burgos, 1960
595. *Ibidem*, tomo IV (1700 – 1800), Imprenta de Aldecoa – Burgos, 1961
596. Vasilache, Ion, *Filozofia creştină*, Editura Tipomur, Târgu Mureş, 1999
597. Vasilescu, Emilian, *Istoria religiilor*, Editua Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă al B.O.R., Bucureşti, 1982
598. *** *Vaticanul, unealtă josnică a aţâţătorilor la război,* Editura Partidului Muncitoresc Român, Bucureşti, 1950
599. Vauchez, André, *Histoire de christianisme. 5. Apogée de la Papauté et expansion de la chrétienté 1054 – 1270*, Paris, Desclée, 1993
600. Idem, *Spiritualitea Evului Mediu Occidental*, Editura Meridiane, 1994
601. Vătămanu, N., Brătescu, G., *O istorie a medicinii*, Editura Albatros, Bucureşti, 1975
602. Védrine, Hélène, *Censure et pouvoir. Trois procès: Savonarole, Bruno, Galilée*, Édition Mouton & Co, Paris, 1976
603. ****Vie de Saint François d'Assise*, adapté de l'anglais par R. Brousse et Alfred de Curzon, nouvelle édition, Librairie J. Duculot, Gembloux, 1927
604. Vicaire, Marie-Humbert, *Histoire de saint Dominique*, Paris, 1958, 2 vol.
605. Idem, *Les Prêcheurs et la vie religieuse des Pays d'Oc au XIIIe siècle*, Éditions Privat, Paris, 1998
606. Idem., *Saint Dominique – la vie apostolique*, Les éditions du Cerf, Paris, 1965
607. Vieira, António, *Sur les procédés de la Sainte Inquisition*, trad. Véronique Donard, Éditions Bayard, Paris, 2004
608. Villeneuve, Roland, *Gilles de Rais une grande figure diabolique – présence du passé*, Éditions Denoël, Paris, 1955
609. Idem, *Les procès de sorcellerie*, Édition Payot, Paris, 1979
610. Vlăduţescu, Gheorghe, *Introducere în istoria filosofiei medievale*, Editura Enciclopedică română, Bucureşti, 1973
611. Vogüé, A. De, *La communauté et l'abbé dans la Règle de Saint Benoît*, Paris – Bruxelles, 1961

612. Von Pastor, Ludwig, *Histoires des papes*, tom XXI, Paris, 1961
613. Vox, Maximilien, *Napoléon*, Édition du Seuil, Paris, 1962
614. Walker, Timothy D., *Folk Medicine and the Inquisition. The Repressions of Magical Healing in Portugal during the Enlightenment*, Brill, Leiden – Boston, 2005
615. Wanegffelen, Thierry, *Une difficile fidélité. Catholiques malgré le concile en France XVIe – XVIIe siècle*, Presses Universitaires de France, 1999
616. Warwich Montgomery, John, *Puteri şi domnii,* Editura Cartea creştină, Oradea, 2003
617. Weis, René, *Les derniers cathares,* Librairie Arthème Fayard, Paris, 2002
618. Wier, Jean, *Histoires, disputes et discours des illusions et impostures des Diables*, tome II, Édition Delahaye et Lecrosnier, Paris, 1885
619. Wilkinson, Richard, *Franța şi cardinalii 1610 – 1661*, trad. de Mihai Mănăstireanu, Editura All Educațional, Buc., 1999
620. Woodward, Geoffrey*, Spain in the Reigns of Isabella and Ferdinand, 1474 – 1516*, Hodder and Stoughton, London, 1997
621. Xavier, Saint François, *Correspondance 1535 – 1552. Lettres et documents*, trad. Hugues Didier, Éditions Desclée de Brouwer, Paris, 1987
622. Zamfirescu, Dan, *Ortodoxie şi Romano – Catolicism în specificul existenței lor istorice,* Editura Roza Vînturilor, Bucureşti, 1992
623. Zerner, Monique (coord.), *L'histoire du catharisme en discussion. Le Concile de Saint-Félix (1167)*, Nice, 2001
624. Zimmerman, Harald, *Veacul întunecat*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983
625. Zuber, Valentine, *Les conflits de la tolérance. Michel Servet entre mémoire et histoire*, Honoré Champion Éditeur, Paris, 2004
626. Zweig, Stefan, *Triumful şi destinul tragic al lui Erasm din Rotterdam*, Editura Univers, Bucureşti, 1975

DICȚIONARE ŞI ENCICLOPEDII:

1.*** *Dictionnaire critique, littéraire et bibliographique des principaux livres condamnés au feu, supprimés ou censurés: précédé d'un discours sur ces sortes d'ouvrages*, par G. Peignot, tome premier, Paris, 1966
2.*** *Dictionnaire de l'Histoire du Chistianisme,* Enciclopaedia Universalis et Albin Michel, Paris, 2000
3.*** *Dictionnaire des hérésies, des erreurs et des schismes*, ou mémoires pour servir a l'histoire des égarements de l'esprit humain par rapport a la religion chrétienne, publiée par M. l'Abbé Migne, tome I – II, Éditeur de la Bibliothèque Universelle du Clergé, Paris, 1847 – 1853
4. *** *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques, publié d'abord sous la direction de Mgr. A. Baudrillart, continué sous celle de A. de Meyer et Et. Van Cauwenbergh*, Paris, 1912, 10 vol.
5. *** *Dictionnaire de théologie catholique, commencé sous la direction de A. Vacant et E. Mangenot*, Paris, 1929
6. *** *Dictionaire de Théologie Catholique,* tome septième, deuxième partie, Paris, 1923
7. *** *Dictionaire de Théologie Catholique,* tome onzième, première partie, Paris, 1931
8. *** *Dictionnaire du Moyen Âge histoire et societé,* Enciclopaedia Universalis et Albin Michel, Paris, 1997
9. *** *Enciclopedia italiana di scienze,* lettere ed arti, volume XXXII, Roma, 1936, edizione 1949
10. *** *Enciclopedia italiana di scienze,* lettere ed arti, volume XXI, Roma, 1934, edizione 1949
11. Georgin, Ch., *Dictionnaire grec-francais*, Librairie A. Hatier, Paris, 1932

12. *** *La Grande enciclopédie, publiée sous la direction d'un comité présidé par Marcelin Berthelot*, Paris, 1885 – 1902, 31 vol.

STUDII ŞI ARTICOLE:

1.Adriani, Maurilio, *Inquisizione*, în *Enciclopedia delle religioni*, t. III, Vallecchi Editore, Firenze, 1971, col. 1171 – 1177
2.Idem, *Priscilianesimo*, în *Enciclopedia delle religioni*, t. IV, Vallecchi Editore, Firenze, 1972, col. 1582 – 1583
3.Albaret, Laurent, *Les victimes célères*: *Jeanne d'Arc – Fausse prophétesse*, în *Histoire du Christianisme magazine*, n° 21, avril, 2004, p. 76 – 77
4.Idem, *Les victimes célères : les templiers, brûlés parce que relaps*, în *Histoire du Christianisme magazine*, n° 21, avril, 2004, p. 70 – 71
5.***Annales Minorum prussicorum et le commentaire du P.L. Lemmens*, în *Archivum franciscanum historicum*, t. VI, 1913, p. 702 – 704
6.Amargier, Paul, *Benoît XII*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 206 – 208
7.Idem, *Éléments pour un portrait de Bernard Gui*, în *Bernard Gui et son monde* (Cahiers de Fanjeaux – 16), Éditeur Privat, Toulouse, 1981, p. 19 – 37
8.A. Michel, *Ordalies*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome onzième, Librairie Letouzey et Ané, Paris, 1931, col. 1139 – 1152
9.Arabeyre, Patrick, *Les deux justices, les deux pouvoirs. La production doctrinale des juristes méridionaux sur les rapports entre justice ecclésiastique et justice royale, de Bernard de Rosier à Guillaume Benoît (deuxième moitié du XVe siècle)*, în *** *Les justices d'Église dans le Midi (XIe – XVe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 42 (Collection d'Histoire religieuse du Languedoc au Moyen Âge), Éditions Privat, Toulouse, 2007, p. 373 – 397
10. Aubert, R., *Jeanne d'Arc*, în Aubert, R. (coord.), *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, tome XXVII, Letouzey et Ané, Paris, 2000, col. 915 – 922
11. Audisio, Gabriel, *Nommer l'hérétique en Provence au XVIe siècle*, dans *Les frontières religieuses en Europe du XVe au XVIIe siècle (Actes du XXXIe colloque international d'études humanistes sous la direction d'Alain Ducellier, Janine Garrisson, Robert Sauzet)*, etudes réunies par Robert Sauzet, Librairie Philosophique J. Vrin, Paris, 1992, p. 17 – 26
12. Balossino, Simone, *Justices ecclésiastiques et justices laïques dans les communes de la basse vallée du Rhône (XIIe – milieu XIIIe siècle)*, în *** *Les justices d'Église dans le Midi (XIe – XVe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 42 (Collection d'Histoire religieuse du Languedoc au Moyen Âge), Éditions Privat, Toulouse, 2007, p. 47 – 82
13. Barbiche, Bernard, *Bulle*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 239 – 240
14. Bardy, G., *Afrique* în *Dictionnaire de Droit Canonique*, tome premier, Librairie Letouzey et Ané, Paris, 1935, col. 288 – 307
15. Idem, *Manichéisme*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome neuvième, deuxième partie, Librairie Letouzey et Ané, Paris, 1927, col. 1841 – 1895
16. Bareille, G., *Donatisme*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome quatrième, deuxième partie, Librairie Letouzey et Ané, Paris, 1939, col. 1701 – 1728
17. Barrio Gozalo, Maximiliano, *Burocracia inquisitorial y movilidad social. El Santo Oficio, plantel de obispos (1556 – 1820)*, în A. Padro Moura (ed.), *Inquisición y Sociedad*, Universidad de Valladolid, Valladolid, 1999, p. 107 – 138
18. Barta, Gàbor, *L'intolérance dans un pays tolérant : la Principauté de Transylvanie au XVIe siècle*, dans *Les frontières religieuses en Europe du XVe au XVIIe siècle (Actes du XXXIe colloque international d'études humanistes sous la direction d'Alain Ducellier, Janine Garrisson, Robert Sauzet)*, etudes réunies par Robert Sauzet, Librairie Philosophique J. Vrin, Paris, 1992, p. 151 – 158

19. Bartoli, Marco □i Delville, Jean-Pierre, *Claire d'Assise et Julienne de Cornillon: mystiques et politiques*, în Jean-Pierre Delville, (coord.), *Mystiques et politiques*, Édition Lumen Vitae, Bruxelles, 2005, p. 47 – 79
20. Bedouelle, Guy, *Maistre, Lacordaire, Guéranger – les catholiques divisés*, în *Histoire du Christianisme magazine*, n° 21, avril, 2004, p. 82 – 83
21. Beltrán de Heredia, V., O.P., *Los alumbrados de la diócesis de Jaén*, în *Rev. Teol*., 9, 1949, p. 162 – 180
22. Bennassar, Bartolomé, *Ce este secolul de aur spaniol?* trad. Lavinia Zainea, în *Magazin istoric,* nr. 11, noiembrie, 2005, p. 5 – 9
23. Idem, *La frontière intériorisée. Identités et frontières confessionnelles dans l'Allemagne de la seconde moitié du XVIIe siècle*, dans *Les frontières religieuses en Europe du XVe au XVIIe siècle (Actes du XXXIe colloque international d'études humanistes sous la direction d'Alain Ducellier, Janine Garrisson, Robert Sauzet)*, etudes réunies par Robert Sauzet, Librairie Philosophique J. Vrin, Paris, 1992, p. 51 – 78
24. Idem, *Les références à l'Enfer et au Diable dans la documentation inquisitoriale espagnole*, în Jean-Paul Duviols et Annie Molinié-Bertrand (coord.), *Enfers et damnations dans le mode hispanique et hispano-américain*. *Actes du colloque international, Sorbonne, 15 – 17 novembre 1994*, Presses Universitaires de France, Paris, 1996, p. 121 – 130
25. Berge, François, *Folklore religieux,* în *Histoire générale des religions. Folklore et religion. Magie et religion*, Librairie Aristide Quillet, Paris, MCMLII, p. 6 – 58
26. Idem, *Les légendes de déluge*, în *Histoire générale des religions. Folklore et religion. Magie et religion*, Librairie Aristide Quillet, Paris, MCMLI, p. 59 – 101
27. Bériuo, Nicole, *Entre sottises et blasphèmes. Échos de la dénonciation du Talmud dans quelques sermons du XIIIe siècle*, în Gilbert Dahan (coord.), *Le brûlement du Talmud à Paris 1242 – 1244*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1999, p. 211 – 237
28. Berlioz, Jacques, *Étienne de Bourbon, l'inquisiteur exemplaire*, în Jacques Berlioz (coord.), *Moines et religieux au Moyen Âge*, Éditions du Seuil, Paris, 1994, p. 272 – 284
29. Bernabé, Boris, *Naissance d'une éthique judiciaire à travers la théorie de la récusation des juges (XIIIe – XIVe siècle)*, în *** *Les justices d'Église dans le Midi (XIe – XVe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 42 (Collection d'Histoire religieuse du Languedoc au Moyen Âge), Éditions Privat, Toulouse, 2007, p. 343 – 372
30. Bernard, Vincent, *Les Morisques et les prénoms chrétiens*, în *Les Morisques et leur temps*, CNRS, Paris, 1983
31. Biernan, Benno, *Lascasiana*, în *Archivum fratrum praedicatorum*, nr. 27, 1957, p. 337 – 358
32. Biget, Jean – Louis, *L'Inquisition du Languedoc, entre évêques et Mendiants (1229 – 1329)*, în *** *Les justices d'Église dans le Midi (XIe – XVe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 42 (Collection d'Histoire religieuse du Languedoc au Moyen Âge), Éditions Privat, Toulouse, 2007, p. 121 – 163
33. Idem, *Les victimes de la Sainte Inquisition*, în *Histoire du Christianisme magazine*, n° 21, avril, 2004, p. 44 – 69
34. Bignami – Odier, *Guide au département des manuscrits de la Bibliothèque du Vatican*, dans les *Mélanges d'archéologie et d'histoire publiés par l'École française de Rome*, t. LI (1934), p. 205 – 239
35. Bishko, Charles Julian, *The Peninsular Background of Latin American cattle ranching*, în *Hispanic American Historical Review*, t. XXXII, n° 4, 1952, p. 491 – 515
36. Blaschke, Karlheinz, *Les frontières confessionnelles en Allemagne a partir des Réformes : genèse, stabilisation, conséquences*, dans *Les frontières religieuses en Europe du XVe au XVIIe siècle (Actes du XXXIe colloque international d'études humanistes sous la direction d'Alain Ducellier, Janine Garrisson, Robert Sauzet)*, etudes réunies par Robert Sauzet, Librairie Philosophique J. Vrin, Paris, 1992, p. 171 – 175
37. Blévec, Daniel Le, *La justice des évêques de Maguelone (1364 – 1369)*, în *** *Les justices d'Église dans le Midi (XIe – XVe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 42 (Collection d'Histoire religieuse du Languedoc au Moyen Âge), Éditions Privat, Toulouse, 2007, p. 269 – 283

38. Blumenkranz, B., *Quartiers juifs en France (XIIe, XIIIe et XIVe s.)*, în B. Blumenkranz, *Écrits dispersés*, Paris, 1989
39. Blumenthal, Uta-Renate, *Concordat de Worms (1122)*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 1739 – 1740
40. Boespflug, Thérèse, *Alexandre IV*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 67 – 69
41. Borromeo, Agostino, *Congrégation de l'Index*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 861 – 862
42. Idem, *Congrégation du Saint-Office*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 1515 – 1517
43. Idem, *Inquisition (époque moderne)*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 907 – 911
44. Idem, *Savonarole, Bruno, Galilée face à l'Inquisition romaine*, în *Histoire du Christianisme magazine*, n° 21, avril, 2004, p. 78 – 81
45. Bolton, Herbert, E., *The Jesuits in New Spain, în Catholic Historical Review*, XXI (1937), p. 257 – 282
46. Bréhier, Émile, *Philosophie et mythe* în *Revue de métaphysique et de morale,* 1914, p. 361 – 380
47. Briggs, Robin, *Le sabbat des sorciers en Lorraine*, în Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993, p. 155 – 181
48. Burns, Charles, *Archives secrètes du Vatican*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 144 – 147
49. Cantera Burgos, Francisco, *Judaizantes del arzobispado de Toledo*, în J.R.L., Highfield (ed.), *Spain in the Fifteenth Century, 1369 – 1516*, Macmillan, London, 1972, p. 346 – 354
50. Carbasse, Jean-Marie, *Bernard Gui, évêque de Lodève (1324-1331)*, în *Bernard Gui et son monde* (Cahiers de Fanjeaux – 16), Éditeur Privat, Toulouse, 1981, p. 333 – 356
51. Carlés Maria Tausiet, *Le sabbat dans les traité espagnols sur la superstition et la sorcellerie aux XVIe et XVIIe siècles*, în Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993, p. 259 – 279
52. Carrasco, Raphaël, *L'inquisition espagnole et le « disciplinement » : question et perspectives de recherche*, în Marie-Catherine Barbazza, *L'Inquisition espagnole et ses réformes au XVIe siècle*, E.T.I.L.A.L., Université Paul-Valéry – Montpellier III, 2006, p. 7 – 23
53. Carraz, Damien, *La justice du commandeur (Bas-Rhône, XIIIe siècle)*, în *** *Les justices d'Église dans le Midi (XIe – XVe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 42 (Collection d'Histoire religieuse du Languedoc au Moyen Âge), Éditions Privat, Toulouse, 2007, p. 243 – 268
54. Carrez, Maurice, François Morel, *Dicţionar grec – român al Noului Testament*, trad. Gheorghe Badea, Societatea Biblică Interconfesională din România, Bucureşti, 1999
55. Carrocera, B. de, *La cristianización en Venezuela durante el período hispánico,* în *Memoria del II Congreso venezolano de historia eclesiástica*, Caracas, 1975, p. 190 – 197
56. Carusi, Enrico şi Firpo, Luigi, *Nuovi documenti sui processi di T. Campanella*, în *Giornale critico della filosofa italiana*, nr. VIII, 1927, p. 321 – 359
57. *** *Catarii*, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9 – 10, 1964, p. 964 – 973
58. Chaix, Gérald, *Réformation (1517 – 1565)*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 1424 – 1428
59. Chaline, Olivier, *Jésuites*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 965 – 969
60. Charageat, Martine, *Les sentences de l'official à Saragosse et à Barcelone à la fin du Moyen Âge*, în *** *Les justices d'Église dans le Midi (XIe – XVe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 42 (Collection d'Histoire religieuse du Languedoc au Moyen Âge), Éditions Privat, Toulouse, 2007, p. 317 – 342

61. Chaunu, Pierre, *Inquisition et vie quotidienne dans l'Amérique espagnole du XVIe siècle*, în *Annales (Économies, Sociétés et Civilisation)*, nr. 2, 1956, p. 228 – 236
62. Clark, Stuart, *Le sabbat comme système symbolique: significations stables et instables*, în Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993, p. 63 – 74
63. Congar (Y.), *Aspects ecclésiologiques de la querelle entre mendiants et séculiers dans la seconde moitié du XIIIe siècle et le début du XIVe*, dans *Archives d'Histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age*, XXVIII, 1961, p. 35 – 151
64. Contreras, Jaime, *The impact of Protestantism in Spain, 1520 – 1600*, în Stephen Haliczer (ed.), *Inquisition and Society in Early Modern Europe*, Croom Helm, London, 1987, p. 47 – 63
65. Contreras, Jaime and Hennigsen, Gustav, *Forty-four thousand cases of the Spanish Inquisition (1540 – 1700): Analysis of a historical data bank*, în Gustav Henningsen and John Tedeschi (ed.), *The Inquisition in Early Modern Europe. Studies in Sources and Methods*. Dekalb, IL: Northern Illinois University Press, 1986, p. 100 – 129
66. Contreras, Jaime, şi Dedieu, Jean-Pierre, *Geografía de la Inquisición espagñola : la formación de los districtos (1470 – 1820)*, în *Hispania*, 1980, p. 37 – 93
67. Couderc-Barraud, Hélène, *Justice d'Église et justice laïque: complémentarités et rivalités en Gascogne (milieu XIe- début XIIIe siècle)*, în *** *Les justices d'Église dans le Midi (XIe – XVe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 42 (Collection d'Histoire religieuse du Languedoc au Moyen Âge), Éditions Privat, Toulouse, 2007, p. 21 – 46
68. Crahay, Roland, *Controverses religieuses à propos de la «République» de Jean Bodin*, în Michel Péronnet, *La controverse religieuse (XVIe – XIXe siècles)*. Actes de 1er Colloque Jean Boisset, VIeme Colloque du Centre d'Histoire de la Réforme et du Protestantisme, tome I, Université Paul Valéry – Montpellier, 1983, p. 57 – 73
69. *** *Cristofor Columb* în *Enciclopedia personalităților*, nr. 41, 2004, p. 1 – 8
70. Dahan, Gilbert, *Les traductions latines de Thibaud de Sézanne*, în Gilbert Dahan (coord.), *Le brûlement du Talmud à Paris 1242 – 1244*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1999, p. 95 – 120
71. Davidson, Jane P., *Plantes médicinales et vénéneuses: le sabbat des sorcières et ses préparatifs dans la peinture néerlandaise du XVIIe siècle*, în Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993, p. 419 – 426
72. Dedieu, Jean-Pierre, *Christianisation en Nouvelle Castille. Catéchisme, communion, messe et confirmation dans l'archevêché de Tolède, 1540 – 1650*, în *Mélanges de la Casa de Velázquez*, XV, 1979, p. 261 – 294
73. Idem, *Les Inquisiteur de Tolède et la visite du district*, în *Mélanges de la Casa de Velázquez*, 13, 1977, p. 235 – 256
74. Idem, *Les causes de foi de l'Inquisition de Tolède (1483 – 1820). Essai statistique*, în *Mélanges de la Casa de Velázquez*, 1978, p. 144 – 171
75. Idem, *Les morisques de Daimiel et l'Inquisition – 1506 – 1626*, în *Les morisques et leur temps*, Paris, 1983, p. 495 – 522
76. Idem, *L'hérésie salvatrice. La pédagogie inquisitoriale en Nouvelle Castille au XVIe siècle*, dans *Les frontières religieuses en Europe du XVe au XVIIe siècle (Actes du XXXIe colloque international d'études humanistes sous la direction d'Alain Ducellier, Janine Garrisson, Robert Sauzet)*, etudes réunies par Robert Sauzet, Librairie Philosophique J. Vrin, Paris, 1992, p. 79 – 87
77. Idem, *The Archives of the Holy Office of Toledo as a source for historical anthropology*, în Gustav Henningsen, John Tedeschi (ed.), *The Inquisition in Early Modern Europe. Studies in Sources and Methods*, IL: Northern Illinois University Press, Dekalb, 1986, p. 158 – 189
78. Idem, *The Inquisition and popular culture in New Castile*, în Stephen Haliczer (ed.), *Inquisition and Society in Early Modern Europe*, Croom Helm, London, 1987, p. 129 – 146

79. Idem, *Un enjeu de mémoire : l'Inquisition revisitée*, în *Histoire du Christianisme magazine*, n° 21, avril, 2004, p. 84 – 89
80. Delaville le Roulx J., *Documents concernant les templiers, extraits des archives de Malte*, dans *Revue de l'orient latin*, Paris, 1905 – 1908
81. Idem, *Un nouveau manuscrit de la règle du Temple*, dans H. de Curzon, *La règle du Temple*, Paris, 1886, p. 1 – 30
82. Del Carmen Simón Palmer, María, *Viaţa cotidiană la palat în secolul de aur spaniol,* trad. Ileana Scipione, în *Magazin istoric,* nr. 7, iulie, 2005, p.59 – 62
83. Delorme, F.M., *La Légenda antiqua de Pérouse*, în *Archivum franciscanum historicum*, revue trimestrielle, t. V, 1922
84. Delpech, François, *La «marque» des sorcières: logique{s} de la stigmatisation diabolique*, în Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993, p. 347 – 368
85. Demurger, Alain, *Clément V*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 367 – 369
86. Denize, Eugen, *Roma şi imperiul ei în cultura română*, în *Studii şi materiale de Istorie medie*, nr. XX, 2002
87. De Poorter A., *Le texte original de la règle des templiers*, dans *Annuaire de la Société d'Bmulation de Bruges*, t. 62, Bruges, 1912, p. 174 – 198
88. Derametz, Alain, *Petite histoire des définitions du mythe. Le mythe: un concept ou un nom?*, în Pierre Cazier (éd.), *Mythe & création*, travaux et recherche, Presses Universitaire de Lille, Lille, 1994, p. 15 – 32
89. Dollinger, Philippe, *Les chevaliers Teutoniques moines-soldats du germanisme*, în Jacques Berlioz (coord.), *Moines et religieux au Moyen Âge*, Éditions du Seuil, Paris, 1994, p. 77 – 93
90. Dondaine, A., *Le manuel de l'inquisiteur (1230 – 1330)*, în *Archivum Fratrum Praedicatorum*, 17, 1947, p. 85 – 194
91. D'Onorio, Joël-Benoît, *Congrégations romaines*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 459 – 465
92. Dossat, Yves, *La répression de l'hérésie par les évêques*, în *Le Credo, la Morale et l'Inquisition*. CF 6, p. 215 – 251
93. Ducellier, Alain, *Byzance et la papauté*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 240 – 251
94. Dudon, Paul, S.J., *The Resurrection of the Society of Jesus*, translated by Gerald McCool, S.J., *Woodstock Letters*, LXXXI (1952), p. 311 – 360
95. Dufour, Gérard, *Les victimes de Torquemada*, în *Caravelle*, n° 25, 1975, p. 103 – 118
96. Durán, Julián, *L'Inquisition de Saragosse et les protestants (1560 – 1610)*, în Marie-Catherine Barbazza, *L'Inquisition espagnole et ses réformes au XVIe siècle*, E.T.I.L.A.L., Université Paul-Valéry – Montpellier III, 2006, p. 91 – 118
97. Dussel, Enrique, *Francisco Solano (1549 – 1610). Pionero de la misión desde el Perú a Argentina,* în Emil L. Stehle (ed.), *Testigos de la fe en América Latina. Desde el descubrimiento hasta nuestros días*, Editorial Verbo Divino, Estella, Navarra, 1982, p. 56 – 60
98. Duval-Arnould, Louis, *Jean XXII*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 943 – 947
99. Eliade, Mircea, *Mythe. Approche d'une définition*, în *Dictionnaire des mythologies et des religions des sociétés traditionnelles et du monde antique*, vol. II (K – Z), sous la direction de Yves Bonnefoy, Flammarion, Paris, 1981, p. 138 – 140
100. Engel, Heinrich, *Cristóbal Colón (1451 – 1506) navegante, descubridor – misionero?* în Emil L. Stehle (ed.), *Testigos de la fe en América Latina. Desde el descubrimiento hasta nuestros días*, Editorial Verbo Divino, Estella, Navarra, 1982, p. 12 – 16
101. Erlanger, Philippe*, Noaptea Sfântului Bartolomeu*, în *Magazin istoric*, anul VII, nr. 3 (72), martie,1973, p. 86 – 93

102. Escamilla, Michèle, *Le biblisme humaniste et l'Inquisition*, în Marie-Catherine Barbazza, *L'Inquisition espagnole et ses réformes au XVIe siècle*, E.T.I.L.A.L., Université Paul-Valéry – Montpellier III, 2006, p. 61 – 90
103. Idem, *L'Inquisiteur et l'archevêque: un débat d'école autour de la «sollicitatio ad turpiam in actu confessionis* », în Annie Molinié et Jean-Paul Duviols (coord.), *Inquisition d'Espagne*, Presses de l'Université de Paris – Sorbonne, Paris, 2003, p. 109 – 144
104. Fédou, René, *Saint Dominique et Saint Ignace. Essai*, în Françoise Bériac, *Les prélats, l'église et la société (XIe – XVe siècles)*, Université Bordeaux III, Bordeaux, 1994, p. 307 – 313
105. Fernandez, Alonso Justo, *Alexandre VI*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 70 – 73
106. Florea, Carmen, *Universal/Regional – una dintre provocările metodologice ale cercetării cultului sfinților în istoriografia ultimelor două decenii*, în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai – Historia*, nr. 2, 2005, p. 145 – 156
107. Folz, R., *La Papauté médiévale vue par quelques – uns de ses histoirens récents*, dans *Revue historique*, julliet – sept. 1957, t. CCXVIII, p. 32 – 63
108. Fossier, Arnaud, *La Pénitencerie pontificale en Avignon (XIVe siècle) ou la justice des âmes comme style de gouvernement*, în *** *Les justices d'Église dans le Midi (XIe – XVe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 42 (Collection d'Histoire religieuse du Languedoc au Moyen Âge), Éditions Privat, Toulouse, 2007, p. 199 – 239
109. Frachet, Gérard de, *Vitae fratrum*, în Reichert (édités), *Monumenta Ordinis Fratrum Predicatorum historica*, Louvain, 1886
110. Fragonard, M-M., *La détermination des frontières symboliques : nommer et définir les groupes hérétiques*, dans *Les frontières religieuses en Europe du XVe au XVIIe siècle (Actes du XXXIe colloque international d'études humanistes sous la direction d'Alain Ducellier, Janine Garrisson, Robert Sauzet)*, etudes réunies par Robert Sauzet, Librairie Philosophique J. Vrin, Paris, 1992, p. 37 – 49
111. *** *Francisc din Assisi – Sfântul care vorbea cu păsările*, în *Enciclopedia personalităților*, nr. 34, 2004, p. 1 – 13
112. François, M., *Les sources de l'histoire religieuse de la France au Vatican*, dans la *Revue de l'histoire de l'Église de France*, t. XIX (1993), p. 305 – 346
113. Frazer, James, *Magie et religion*, în *Histoire générale des religions. Folklore et religion. Magie et religion*, Librairie Aristide Quillet, Paris, MCMLI, p. 105 – 116
114. Frenz, Thomas, *Actes pontificaux*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 39 – 46
115. *** *Fronda celor trei Anne,* în *Magazin istoric,* nr. 11, noiembrie, 2005, p. 88 – 91
116. Gandoulphe, Pascal, *Les causes mineures du tribunal de Cuenca dans la deuxième moitié siècle*, în Marie-Catherine Barbazza, *L'Inquisition espagnole et ses réformes au XVIe siècle*, E.T.I.L.A.L., Université Paul-Valéry – Montpellier III, 2006, p. 231 – 251
117. Gentile, Giovanni, *Il primo processo d'eresia di Tommaso Campanella*, în *Archivio storico per le provincie napoletane*, vol. XXXI, 1906, fasc. 4, p. 623 – 631
118. Gilles, Henri, *Lex Peregrinorum*, în *Le pèlerinage* (Cahiers de Fanjeaux, vol. XV), Édouard Privat Éditeur, Toulouse, 1980, p. 161 – 189
119. Ginzburg, Carlo, *Les origines du sabbat*, în Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993, p. 17 – 21
120. Giordanengo, Gérard, *Appel de pape*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 128 – 129
121. Goff, Jacques le, *Saint Louis et les juifs*, în Gilbert Dahan (coord.), *Le brûlement du Talmud à Paris 1242 – 1244*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1999, p. 39 – 46
122. Gonzalez Raymond, Anita, *Les familiers de l'Inquisition de Cuenca au XVI siècle*, în Marie-Catherine Barbazza, *L'Inquisition espagnole et ses réformes au XVIe siècle*, E.T.I.L.A.L., Université Paul-Valéry – Montpellier III, 2006, p. 185 – 207

123. Graboïs, Aryeh, *Une conséquence du brûlement du Talmud à Paris: le développement de l'école talmudique d'Acre*, în Gilbert Dahan (coord.), *Le brûlement du Talmud à Paris 1242 – 1244*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1999, p. 47 – 56
124. Grote, Bernd, *Bartolomé de Las Casas (1474 – 1566) el liberador de los indios*, în Emil L. Stehle (ed.), *Testigos de la fe en América Latina. Desde el descubrimiento hasta nuestros días*, Editorial Verbo Divino, Estella, Navarra, 1982, p. 28 – 34
125. Guillemain, Bernard, *Le milieu épiscopal et cardinalice de Bernard Gui*, în *Bernard Gui et son monde* (Cahiers de Fanjeaux – 16), Éditeur Privat, Toulouse, 1981, p. 317 – 332
126. Guthrie, W. K. C., *The Religion and Mythology of the Greeks*, în *The Cambridge Ancient History*, vol. II, ch. 40, University Press, New York, 1975, p. 851 – 900
127. Guyotjeannin, Olivier, *Calendrier grégorien*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 259 – 260
128. Idem, *Décrétales*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 548
129. Idem, *Donation de Constantin*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 581 – 583
130. Idem, *Hérésies (VIIIe – XIIIe siècle)*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 811 – 813
131. Idem, *Inquisition (Moyen Âge)*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 902 – 907
132. Idem, *Patrimoine de Saint Pierre*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 1257 – 1258
133. Hales, Nelu Alexandru, *Dimitrie Cantemir si izvoarele bizantine ale operelor sale* în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai – Theologia Orthodoxa*, nr. 1, 2007, p. 263 – 276
134. Haliczer, Stephen, *Inquisition myth and Inquisition history: The abolition of the Holy Office and the development of Spanish political ideology*, în Angel Alcalá (ed.), *The Spanish Inquisition and the Inquisitorial Mind*. Boulder, CO: Columbia University Press, 1987, p. 523 – 546
135. Hélyot, Pierre, *Dictionnaire des Ordres religieux, ou Histoire des Ordres monastiques*, în *Encyclopédie Theologique*, Migne, Paris, 1858, p. 35 şi urm.
136. Henningsen, Gustav, *La elocuencia de los números*, în Ángel Alcala (coord.), *Inquisición española y mentalidad inquisitorial*, Ariel, Barcelona, 1984, p. 220 – 234
137. Idem, *La evangelización negra: difusión de la magia europea por la América colonial*, în *Revista de la Inquisición*, N° 3, Editorial Complutense, Madrid, 1994, p. 9 – 27.
138. Idem, *The Database of the Spanish Inquisition. The „relaciones de causas" – project revisited*, în *Vorträge zur Justizforschung: Geschichte und Theorie*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1993, p. 56 – 67.
139. Herdelea, Mihaly, *Cine a fost Dracula? Bărbat sau femeie?*, în *Istorii neelucidate, Almanah Estival, Luceafărul*, 1987, p. 234 – 268
140. Holtmann, Annegret, *Juifs de France en Allemafne dans la première moitié du XIVe siècle*, în *Gilbert Dahan (coord.), L'expulsion des Juifs de France 1394*, Les Éditions du Cerf, Paris, 2004, p. 227 – 240
141. Huerga, A., *Las órdenes religiosas, el clero secular y los laicos en la evangelización americana*, în V. A., *Evangelización y teología en América*, Pampelune, 1990, p. 569 – 571
142. *** *Ioana d'Arc*, în *Enciclopedia personalităţilor*, nr. 37, 2004, p. 1 – 12
143. Ivanov, Paul Bogdan, *Politica de Contrareformă în Ungaria, Austria şi Tirol. Schiţă istorică*, în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai - Orthodox Theology*, nr.1-2, 2002, p. 253 – 264
144. Jankowiak, François, *«Décret» de Gratien (1140)*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 544 – 548
145. Idem, *Hérésies (depuis le XIVe siècle)*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 813 – 815
146. Jiménez Monteserín, Miguel, *La possédée de Tinajas – Rite et mythe dans l'exorcisme*, în Jean-Paul Duviols et Annie Molinié-Bertrand (coord.), *Enfers et damnations dans le mode*

hispanique et hispano-américain. *Actes du colloque international, Sorbonne, 15 – 17 novembre 1994*, Presses Universitaires de France, Paris, 1996, p. 43 – 72
147. Joutard, Ph., Controverses et milieux populaires: les cas des paysans protestants du Midi de la France, în Michel Péronnet, *La controverse religieuse (XVIe – XIXe siècles)*. Actes de 1er Colloque Jean Boisset, VIeme Colloque du Centre d'Histoire de la Réforme et du Protestantisme, tome II, Université Paul Valéry – Montpellier, 1983, p. 61 – 68
148. Kahn, D., *L'Inquisition de Valence et les protestants (1560 – 1600)*, în Marie-Catherine Barbazza, *L'Inquisition espagnole et ses réformes au XVIe siècle*, E.T.I.L.A.L., Université Paul-Valéry – Montpellier III, 2006, p. 119 – 140
149. Klaniczay, Gábor, *Bûchers tardifs en Europe centrale et orientale*, în R. Muchembled, *Magie et sorcellerie en Europe du Moyen Âge à nos jours*, A. Colin, Paris, 1994, p. 215 – 234
150. Idem, *Hungary: The Accusations and the Universe of Popular Magic*, în Bengt Ankarloo and Gustav Henningsen, eds., *Early Modern Witchcraft: Centres and Peripheries*, Clarendon Press, London, 1990, p. 219 – 255
151. Idem, *Le sabbat raconté par les témoins des procès de sorcellerie en Hongrie*, în Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993, p. 227 – 246
152. Klaniczay, Gábor i Pócs, Eva, *Witch-Beliefs and Witch-Hunting in Central and Eastern Europe*, în *Acta Ethnographica Hungarica. An International Journal of Ethnography*, nr. 37, 1991 – 1992, Cahier 14, Budapesta, 1994
153. Krumenacker, Yves, *Des négociants protestants dans la France catholique*, în Burkardt, Albrecht (dir.), *Commerce, voyage et expérience religieuse XVIe – XVIIIe siècles*, Presses Universitaires de Rennes, 2007, p. 303 – 313
154. Leclercq, J., *Un document sur le début des templiers*, dans *Revue d'Histoire Ecclésiastique*, t. 52, Louvain, 1957, p. 81 – 91
155. Lacruz, Angel Gari, *Les sabbats en Aragon d'après les documents et la tradition orale*, în Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993, p. 281 – 298
156. Lemaitre, Nicole, *Réforme Catholique*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 1429 – 1432
157. Leroux-Dhuys, Jean-François, *Clairvaux, de l'abbaye à la prison*, în Jacques Berlioz (coord.), *Moines et religieux au Moyen Âge*, Éditions du Seuil, Paris, 1994, p. 143 – 154
158. Louis, Sara, *Les relations de Bernard Gui avec le Limousin*, în *Bernard Gui et son monde* (Cahiers de Fanjeaux – 16), Éditeur Privat, Toulouse, 1981, p. 41 – 53
159. Le Tourneau, Dominique, *Index*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 859 – 860
160. Leveleux-Teixeira, Corinne, *La pratique du conseil devant l'Inquisition (1323 – 1329)*, în *** *Les justices d'Église dans le Midi (XIe – XVe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 42 (Collection d'Histoire religieuse du Languedoc au Moyen Âge), Éditions Privat, Toulouse, 2007, p. 165 – 198
161. Loeb, Isidore, *La controverse de 1240 sur le Talmud*, în *Revue des études juives*, nr. 1, 1880
162. Mangenot, E., *Démon*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome quatrième, premième partie, Librairie Letouzey et Ané, Paris, 1939, col. 321 – 409
163. Marion, Jean-Luc, *Saint Thomas d'Aquin et l'onto-thèo-logie*, în *Revue Thomiste*, revue doctrinale de Théologie et de philosophie, t. XCV, n° 1, janvier – mars, Toulouse, 1995, p. 31 – 66
164. Martínez, M., *Muerte y elogio fúnebre del Padre Las Casas*, în *Communio*, nr. 7, Sevilla, 1974, p. 85 – 97
165. Martínez-Millán, José, Rivilla Sánchez, Teresa, *El Consejo de la Inquisición*, în *Hispania Sacra*, XXXVI, 1984, p. 71 – 123

166. Martínez-Millán, José, *Estructura de la Hacienda de la Inquisición*, în J. Pérez Villanueva and B. Escandell Bonet (ed.), *Historia de la Inquisicón en España y América*, vol. II, Biblioteca de Autores Cristianos, Madrid, 1993, p. 885 – 1076
167. Martins, Mário, *Arte de orar*, în *Brotéria*, t. 31, Madrid, 1940, p. 133 – 159
168. Max, Frédéric, *Les premières controverses sur la réalité du sabbat dans l'Italie du XVIe siècle*, în Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993, p. 55 – 62
169. Mazzei, Rita, *Argent et magie, entre affaires et culture en Europe centrale et orientale (XVIe – XVIIe siècles)*, în Burkardt, Albrecht (dir.), *Commerce, voyage et expérience religieuse XVIe – XVIIIe siècles*, Presses Universitaires de Rennes, 2007, p. 395 – 416
170. Meier, Johannes, *The organization of the Church*, în Enrique Dussel (ed.), *The Church in Latin America (1492 – 1992)*, Orbis Books, Maryknoll, 1992, p. 55 – 68
171. Merlin, Hélène, *Le sabbat et son double*, în Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993, p. 101 – 109
172. Meurger, Michel, *Plantes à illusion: l'interprétation pharmacologique de sabbat*, în Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993, p. 369 – 382
173. Millet, Hélène, *Alexandre V*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 69 – 70
174. Idem, *Grand Schisme d'Occident (1378 – 1417)*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 729 – 735
175. Moldovan, Liviu, *1752. Procesul împotriva femeii Farkas Borbála din Tîrgu-Mureş, acuzată de vrăjitorie, şi arderea ei pe rug (III)*, în *Vatra*, revistă social-culturală editată de comitetul de cultură şi educaţie socialistă al Judeţului Mureş, serie nouă, (anul VII, nr. 77), nr. 8 august, 1977, p. 7
176. Molinié, Annie, *Calvin : une autre réforme*, în Marie-Catherine Barbazza, *L'Inquisition espagnole et ses réformes au XVIe siècle*, E.T.I.L.A.L., Université Paul-Valéry – Montpellier III, 2006, p. 141 – 150
177. Idem, *Ignace de Loyola et Charles Quint*, în *Les Jésuites en Espagne et en Amérique. Jeux et enjeux du pouvoir (XVIe – XVIIIe siècles)*, Press de l'Université Paris – Sorbone, 2007, p. 21 – 34
178. Molinié-Bertrand, Annie, *Vendre son âme au diable: du Malleus Maleficarum aux sorcières de Castille*, în Jean-Paul Duviols et Annie Molinié-Bertrand (coord.), *Enfers et damnations dans le mode hispanique et hispano-américain*. *Actes du colloque international, Sorbonne, 15 – 17 novembre 1994*, Presses Universitaires de France, Paris, 1996, p. 31 – 42
179. Monga, Luigi, *De Saint-Sernin de Toulouse à Santiago de Compostelle: marchands, reliques et multiplication des «corps saints»*, în Burkardt, Albrecht (dir.), *Commerce, voyage et expérience religieuse XVIe – XVIIIe siècles*, Presses Universitaires de Rennes, 2007, p. 183 – 197
180. Montagnes, Bernard, *Bernard Gui dans l'historiographie dominicaine*, în *Bernard Gui et son monde* (Cahiers de Fanjeaux – 16), Éditeur Privat, Toulouse, 1981, p. 183 – 203
181. Idem, *Michaelis (Sébastien)*, în *Dictionnaire de Spiritualité ascétique et mystique, doctrine et historique*, tome X, Éditions Beauchense, Paris, 1980, col. 1165 – 1171
182. Monter, William, *Les enfants au sabbat: bilan provisoire*, în Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993, p. 383 – 388
183. Monter, E. William, and Tedeschi, J., *Toward a Statistical Profile of the Italian Inquisitions, Sixteenth to Eighteenth Centuries*, în G. Henningsen et J. Tedeschi, *The Inquisition*

in Early Modern Europe. Studies on Sources and Methods, Delkalb, Northern Illinois U.P., 1986, p. 130 – 157
184. Muchnik, Natalia, *La re-judaïsacion des judéoconvers espagnols par les négociants de passage au XVIIe siècle*, în Burkardt, Albrecht (dir.), *Commerce, voyage et expérience religieuse XVIe – XVIIIe siècles*, Presses Universitaires de Rennes, 2007, p. 287 – 302
185. Murano, G., *Ricerche sul Libellus fugitivus*, în *Aevum*, 79, fasciculum 2, 2005, p. 417 – 460
186. Nahon, Gérard, *Tam in Gallica quam in Occitana….. livres et savoir des juifs de France (1306 – 1394)*, în *Gilbert Dahan (coord.), L'expulsion des Juifs de France 1394*, Les Éditions du Cerf, Paris, 2004, p. 31 – 50
187. Nalle, Sara T., *Inquisitors, priests and the people during the Catholic Reformation in Spain*, în *Sixteenth Century Journal*, 18, 1987, p. 557 – 587
188. *** *Nicolas Copernic*, în *Enciclopedia personalităților*, nr. 41, 2004, p. 9 – 12
189. Niculescu, Alexandru, *Romania – Hungarica, contacte lingvistice şi culturale româno – maghiare*, în *Studia Universitatis Petru Maior – Philologia*, Editura Universității Petru Maior, nr. 04, 2004, p. 18 – 34
190. Nola, Alfonso M. di, *Stregoneria*, în *Enciclopedia delle religioni*, t. V, Vallecchi Editore, Firenze, 1973, col. 1413 – 1454
191. Noane, Dumitru, *Cetatea celor 100 de ani. Oradea – zidurile ascund secrete*, în *Magazin istoric*, anul XXXVII, serie nouă, nr. 9 (438), septembrie 2003, p. 42 – 46
192. O'Brien, Charles H., *Idea of Religious Toleration at the Time of Joseph II. A Study of the Enlightenment among Catholics in Austria*, în *Transactions of the American Philosophical Society Held at Philadelphia for Promoting Useful Knowledge*, new series, LIX, part. 7, Philadelphia, 1969, p. 5 – 80
193. Ortolan, T., *Démoniaques*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome quatrième, deuxième partie, Librairie Letouzey et Ané, Paris, 1939, col. 409 – 414
194. Ortroy, Van, S.J., *Saint François d'Assise et son voyage en Orient*, în *Analecta Bollandiana*, t. XXXI, 1912, p. 451 – 462
195. Pales-Gobilliard, Annette, *Bernard Gui inquisiteur et auteur de la Practica*, în *Bernard Gui et son monde* (Cahiers de Fanjeaux – 16), Éditeur Privat, Toulouse, 1981, p. 253 – 264
196. Paolin, Giovanna, *Se rencontrer à la frontière: marchands et Inquisition dans l'Italie du Nord-est, XVIe – XVIIe siècles*, în Burkardt, Albrecht (dir.), *Commerce, voyage et expérience religieuse XVIe – XVIIIe siècles*, Presses Universitaires de Rennes, 2007, p. 371 – 384
197. Paravicini Bagliani, Agostino, *Grégoire IX*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 751 – 754
198. Idem, *Honorius III*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 822 – 824
199. Parent, Sylvain, *L'impact de la justice pontificale dans le diocèse d'Uzès au temps de Jean XXII: la publication des procès contre les fils de Matteo Visconti et Louis de Bavière*, în *** *Les justices d'Église dans le Midi (XIe – XVe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 42 (Collection d'Histoire religieuse du Languedoc au Moyen Âge), Éditions Privat, Toulouse, 2007, p. 288 – 316
200. Parello, Vincent, *La visite du licencié Diego de Haedo dans le district inquisitorial de Saragosse (1575)*, în Marie-Catherine Barbazza, *L'Inquisition espagnole et ses réformes au XVIe siècle*, E.T.I.L.A.L., Université Paul-Valéry – Montpellier III, 2006, p. 209 – 230
201. Patrem, L., O.M., *Cronologia di S. Francesco*, în *Miscellanea francescana di storia, di lettere, di arti,* t. IX, 1902, p. 76 – 101
202. Paul, Jacques, *La mentalité de l'inquisiteur chez Bernard Gui,* în *Bernard Gui et son monde* (Cahiers de Fanjeaux – 16), Éditeur Privat, Toulouse, 1981, p. 279 – 316
203. Pécout, Thiery, *Justice d'Église en Provence (milieu du XIIe- milieu du XIVe siècle)*, în *Les justices d'Église dans le Midi (XIe – XVe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 42 (Collection d'Histoire religieuse du Languedoc au Moyen Âge), Éditions Privat, Toulouse, 2007, p. 83 – 118
204. Pérez, Béatrice, *Inquisition et mutations sociales des conversos à Séville : des réformes complexes de société entre 1480 et 1523*, dans Marie-Catherine Barbazza, *L'Inquisition*

espagnole et ses réformes au XVIe siècle, E.T.I.L.A.L., Université Paul-Valéry – Montpellier III, 2006, p. 25 – 40
205. Pèrez Joseph, *Espagne : la Suprema dirige les consciences*, în *Histoire du Christianisme magazine*, n° 21, avril, 2004, p. 72 – 75
206. Idem, *La pureté de sang dans l'Espagne du XVIe siècle*, dans *Les frontières religieuses en Europe du XVe au XVIIe siècle (Actes du XXXIe colloque international d'études humanistes sous la direction d'Alain Ducellier, Janine Garrisson, Robert Sauzet)*, etudes réunies par Robert Sauzet, Librairie Philosophique J. Vrin, Paris, 1992, p. 109 – 117
207. Pfister, Christian, *Nicolas Remy et la sorcellerie en Lorraine à la fin de XVIe siècle*, în *Revue historique*, no. 93, 1907, p. 20 – 26
208. Pop, Ioan Aurel, *Confesiune şi naţiune medievală: solidarităţi româneşti în secolele XIV – XVI,* în *Anuarul Institutului de istorie şi arheologie din Cluj,* XXVIII, 1987 – 1988
209. Idem, *Unele urmări în plan confesional ale Cruciadei a IV-a (1204) în centrul şi sud-estul Europei*, în Manuela Dobre (coord.), *Istorie şi ideologie*, Editura Universităţii Bucureşti, 2003
210. Poulain, J.-C, *Les saints dans la vie religieuse au Moyen Age*, în B. Lacroix şi L. Boglioni (coord), *Les religions populaires*, Quebec, 1972, p. 65 – 74
211. Proost, Jean-Joseph- Eugène, *Les tribunaux ecclésiastiques en Belgique*, în *Bulletin de l'Academie d'Archeologie de Belgique*, XXVIII, 1872, p. 76-78
212. Prosperi, Adriano, *Per la storia dell'Inquisizione romana*, în *Inquisizione romana*, Archivi di Stato, Roma, 1991, p. 27 – 64
213. Prud'Home, Claude, *Propaganda Fide*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 1395 – 1401
214. Rabikauskas, Paulius, *Chancellerie pontificale*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 331 – 336
215. Redondi, Piedro, *Galileo eretico*, în *Journal of Modern History*, nr. 58, 1986, p. 485 – 524
216. Redondo, Augustin, *Le diable et le monde diabolique dans les relaciones de sucesos*, în Jean-Paul Duviols et Annie Molinié-Bertrand (coord.), *Enfers et damnations dans le mode hispanique et hispano-américain*. *Actes du colloque international, Sorbonne, 15 – 17 novembre 1994*, Presses Universitaires de France, Paris, 1996, p. 131 – 158
217. Rezachevici, dr. Constantin, *„Cruzimea" lui Vlad Ţepeş – o excepţie?* în *Magazin istoric*, nr. 5, mai, 2005, p. 77 – 82
218. Rgoyer, Jean-Pierre, *Conclusion*, în *Justice pénale et droit des clercs en Europe (XVIe – XVIIIe siècles)*, dir. Bernard Durand, Histoire de la justice, Paris, 2005, p. 279 – 285
219. Roberti, Francesco, *De Processibus,* în *Civitate Vaticana,* Città del Vaticano, MCMLVI, p. 619 – 679
220. Rodriguez – Delafond, Marie – Isabelle, *La prédication selon les premiers jésuites. Le pouvoir de la parole „ad majorem dei gloriam"*, în *Les Jésuites en Espagne et en Amérique. Jeux et enjeux du pouvoir (XVIe – XVIIIe siècles)*, Press de l'Université Paris – Sorbone, 2007, p. 247 – 264
221. Rodríguez León, Mario A., *Invasion and evangelization in the Sixteenth Century*, în Enrique Dussel (ed.), *The Church in Latin America (1492 – 1992)*, Orbis Books, Maryknoll, 1992, p. 43 – 54
222. Rodriguez-Picavea Matilla Enrique, *Les ordres militaires hispaniques au Moyen Âge*, în Feliciano Novoa Portela, Carlos de Ayala Martinez (coord.), *Le Glaive et la croix*, Éditions Mengès, Paris, 2005, p. 101 – 136
223. Rosenblieh, Émilie, *Un prélat méridional devant la juridiction du concile de Bâle: l'évêque de Marseille Louis de Glandèves, juge, partie et témoin*, în *** *Les justices d'Église dans le Midi (XIe – XVe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 42 (Collection d'Histoire religieuse du Languedoc au Moyen Âge), Éditions Privat, Toulouse, 2007, p. 449 – 473
224. Roth, Cecil, *Inquisition*, în *Encyclopaedia Judaica*, volume 8, col. 1380 – 1407
225. Roux, Rodolfo de, *The Church in Colombia and Venezuela*, în Enrique Dussel (ed.), *The Church in Latin America (1492 – 1992)*, Orbis Books, Maryknoll, 1992, p. 271 – 284

226. Russell Zguta, *Witchcraft Trials in Seventeenth-Century Russia*, în *American Historical Review*, t. 82, 1977, p. 1187 – 1207
227. Rusz-Fogarasi, Enikö, *Juzii în societatea medievală transilvăneană*, în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai – Historia*, nr. 1, Cluj-Napoca, 2004, p. 17 – 25
228. Sánchez Bohórquez, José Enrique, *Implantación y evolución de la pre-inquisición en la América hispánica del siglo XVI*, în Marie-Catherine Barbazza, *L'Inquisition espagnole et ses réformes au XVIe siècle*, E.T.I.L.A.L., Université Paul-Valéry – Montpellier III, 2006, p. 41 – 60
229. Schilling, H., *Charles Quint et la religion. La lutte pour pureté et l'unité du christianisme*, în Hugo Soly (dir.), *Charles Quint, 1500 – 1558. L'empereur et son temps*, Arles, 2000, p. 285 – 363
230. Schilling, Robert, *Diana,* în *Dictionnaire des mythologies et des religions des sociétés traditionnelles et du monde antique*, vol. I (A – L), sous la direction de Yves Bonnefoy, Flammarion, Paris, 1981, p. 298 – 300
231. Schobinger, Juan, *The Amerindian Religions*, în Enrique Dussel (ed.), *The Church in Latin America (1492 – 1992)*, Orbis Books, Maryknoll, 1992, p. 23 – 42
232. Schwarzfuchs, Simon, *Le refuge allemand des juifs de France après l'expulsion de 1394*, în *Gilbert Dahan (coord.), L'expulsion des Juifs de France 1394*, Les Éditions du Cerf, Paris, 2004, p. 241 – 252
233. Séjourné, P., *Sorcellerie*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome quatorzième, deuxième partie, Librairie Letouzey et Ané, Paris, 1941, col. 2394 – 2417
234. Sinkó, Katalin, *Árpád versus Saint István, Competing Heroes and Competing Interests in the Figurative Representation of Hungarian History*, în *Ethnologia Europaea XIX*, 1989, p. 67 – 83
235. Sirah, Colette, *Les manuscrits du Talmud en France du Nord au XIIIe siècle*, în Gilbert Dahan (coord.), *Le brûlement du Talmud à Paris 1242 – 1244*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1999, p. 121 – 139
236. Soman, Alfred, *Le sabbat des sorciers: preuve juridique*, în Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993, p. 85 – 99
237. Spampanato, Vincenzo, *Nuovi documenti intorno a negozi e processi dell'inquisizione (1603 – 1624)*, în *Giornale critico della filosofia italiana*, nr. 5, 1924, p. 346 – 401
238. Spinola, Francisco Fajardo, *Des vols et assemblées des sorcières dans les documents de l'Inquisition canarienne*, în Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993, p. 299 – 315
239. Stănescu-Stanciu, Theo, *Templierii în şase întrebări şi răspunsuri,* în *Magazin istoric,* nr. 7, iulie, 2005, p. 12 – 17
240. Stolte, Bernhard H., *The Lion's Paws. Observations on Joannes Leunclavius (1541–1594) at work* în *Journal for History of Law*, nr. 13, 1994, p. 219 – 233
241. Şesan, M., *themes byzantin à l'epoque des Comnenes et des Anges (1081 – 1204)*, în *R.E.S.E.E.*, XVI, 1978, nr. 1, p. 47 – 48
242. Tedeschi, John, The Roman Inquisition and Witchcraft, în *Revue de l'Histoire des Religions*, n° 49, 1983, p. 163 – 188
243. Terricabras, Ignasi Fernandez, *Des évêques inquisiteurs au temps de Philippe II (1556 – 1598). Réflexions à propos de leur profil professionnel*, în Marie-Catherine Barbazza, *L'Inquisition espagnole et ses réformes au XVIe siècle*, E.T.I.L.A.L., Université Paul-Valéry – Montpellier III, 2006, p. 167 – 184
244. *** *Théologie de la vie monastique. Études sur la tradition patristique*, în *Théologie*, 49, Aubier, Ligugé (Vienne), 1961
245. *** *Torquemada (vers 1420 – 1498)*, în *Les hommes d'Etat célèbres*, tome III, sous la direction de Charles Samaran, Lucien Mazenod, Paris, 1970, p. 164 – 367

246. Trevor-Roper, H.R., *L'épidémie de sorcellerie en Europe aux XVIe et XVIIe siècles*, în *De la Réforme aux Lumières*, Gallimard, Paris, 1972, p. 133 – 236
247. Trudon des Armes M. A., *Note sur un fragment de la règle latine du Temple*, dans *Mélanges Julien Havet*, Paris, 1895, p. 355 – 358
248. Tuilier, André, *La condamnation du Talmud par les maîtres universitaires parisiens. Ses causes et ses conséquences politiques et idéologiques*, în Gilbert Dahan (coord.), *Le brûlement du Talmud à Paris 1242 – 1244*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1999, p. 59 – 78
249. Vasilescu, Emilian, *Pentru ce tomismul nu este „filosofia creştină",* în *Gândirea,* anul XXI, nr. 8, 1942, p. 465 – 469
250. Vasiloiu, Ionuţ, *Emisari ai Romei la Bacău şi Târgovişte,* în *Magazin istoric,* nr. 2, februarie, 2005, p. 47 – 50
251. Idem, *Misionarii Romei între români,* în *Magazin istoric,* nr. 11, noiembrie, 2005, p. 27 – 30
252. Vauchez, André, *Saint Dominique, «le mal-aimé»*, în Jacques Berlioz (coord.), *Moines et religieux au Moyen Âge*, Éditions du Seuil, Paris, 1994, p. 265 – 271
253. Idem, *Saint François d'Assise*, în Jacques Berlioz (coord.), *Moines et religieux au Moyen Âge*, Éditions du Seuil, Paris, 1994, p. 245 – 262
254. Venard, Marc, *Le démon controversiste*, în Michel Péronnet, *La controverse religieuse (XVIe – XIXe siècles)*. Actes de 1er Colloque Jean Boisset, VIeme Colloque du Centre d'Histoire de la Réforme et du Protestantisme, tome II, Université Paul Valéry – Montpellier, 1983, p. 45 – 60
255. Verdun, Jean, *Recherches sur la société religieuse et la nuit au Moyen Age*, în Françoise Bériac, *Les prélats, l'église et la société (XIe – XVe siècles)*, Université Bordeaux III, Bordeaux, 1994, p. 327 – 336
256. Verger, Jacques, *Thomas d'Aquin, un universitaire au Moyen Âge*, în Jacques Berlioz (coord.), *Moines et religieux au Moyen Âge*, Éditions du Seuil, Paris, 1994, p. 289 – 301
257. Venard, Marc, *Concile de Trente*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 1638 – 1644
258. Vicaire, Marie-Humbert, *Dominicains (XIIIe siècle)*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 573 – 574
259. Idem, *Les trois itinérances du pèlerinage aux XIIIe et XIVe siècles*, în *Le pèlerinage* (Cahiers de Fanjeaux, vol. XV), Édouard Privat Éditeur, Toulouse, 1980, p. 17 – 41
260. Idem, *Positions scolaires et fonctions occasionnelles de Bernard Gui*, în *Bernard Gui et son monde* (Cahiers de Fanjeaux – 16), Éditeur Privat, Toulouse, 1981, p. 55 – 83
261. Vidal, Jacques, *L'arbitraire des juges d'Eglise en matière de sorcellerie*, în Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993, p. 75 – 83
262. Vidal, J. M., *Le tribunal d'Inquisition de Pamiers*, în *Annales de Saint-Louis-des-Français*, 1904 – 1905
263. Vidal, Jean-Marie, *Menet de Robécourt, commissaire de l'Inquisition de Carcassonne (XIVe siècle)*, în *Le Moyen Âge*, nr. 16, 1903, p. 425 – 449
264. Viganò, Mario, S.J., *Galilée et la culture philosophique de son temps*, în Mgr. Paul Poupard (coord.), *Galileo Galilei, 350 ans d'histoire (1633 – 1983)*, Desclée International, 1983, p. 101 – 150
265. Vigh, Béla, *Pătrunderea unitarianismului în Transilvania secolului al XVI-lea*, în *Revista Transilvania*, nr. 7, 2006, p. 72 – 82
266. Vinaty, Bernard, O.P., *Galilée et Copernic*, în Mgr. Paul Poupard (coord.), *Galileo Galilei, 350 ans d'histoire (1633 – 1983)*, Desclée International, Tournai, 1983, p. 23 – 73
267. Vincent, Catherine, *Pèlerinage (Moyen Âge)*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 1298 – 1302
268. Vones, Ludwig, *Lucius III*, în Levillain, Philippe (coord.), *Dictionnaire historique de la papauté*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1994, p. 1062 – 1064

269. Vuia, R., *The Romanian Hobby – Horse, the Căluşari*, în *Studii de etnografie şi folclor*, Bucureşti, 1975, p. 141 – 151
270. Wallace, M., *L'Archevêque Hincmar et la Lex Salica*, în *Revue d'Histoire du Droit*, nr. XX, 1952, p. 71 – 94
271. Wallace, William, O.P., *Galilée et les professeurs jésuites du Collège romain à la fin du XVIe siècle*, în Mgr. Paul Poupard (coord.), *Galileo Galilei, 350 ans d'histoire (1633 – 1983)*, Desclée International, Tournai, 1983, p. 75 – 97
272. Walinski-Kiel, Robert, *La chasse aux sorcières et le sabbat des sorcières dans les évêchés de Bamberg et Würzburg (vers 1590 – vers 1630)*, în Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993, p. 213 – 225
273. Walinski-Kiel, R. S., *Godly – States*, *Confessional Conflict and Witch-Hunting in Early Modern Germany*, în *Mentalities – Mentalités 5*, nr. 2, 1988, p. 13 – 24
274. Wittmer, Charles, Quelques dominicains de Sélestat des XIVe et XVe siècles, în Annuaire de la société des amis de la Bibliothèque de Sélestat, n° 2, 1952, p. 145 – 152
275. Zika, Charles, *Les parties du corps, Saturne et le cannibalisme: représentations visuelles des assemblées des sorcières au XVIe siècle*, în Jacques-Chaquin, Nicole et Préaud, Maxime (coord.), *La sabbat des sorciers en Europe (XVe – XVIIIe siècles)*, Colloque international E.N.S. Fontenay-Saint-Cloud (4 – 7 novembre 1992), Jérôme Million et les auteurs, Grenoble, 1993, p. 389 – 418
276. Zubillaga, Félix, *Mexique et Amérique Centrale*, în *Dictionnaire de Spiritualité*, tome X, Éditions Beauchesne, Paris, 1980, col. 1132 – 1152

SURSE NET:

1.bookline.hu/.../home.action?...Karolyi_Gaspar...1590
2.chestofbooks.com/reference/Encyclopedia-Britannica-2/Briquemault-Briquemaut
3.cmcu-gouvernance.ish-lyon.cnrs.fr/cv/dedieu.html.
4.en.wikipedia.org/wiki/Balthasar_Hubmaier
5.en.wikipedia.org/wiki/British_colonization_of_the_Americas
6.en.wikipedia.org/wiki/French_and_Indian_War
7.en.wikipedia.org/wiki/García_de_Loaysa
8.en.wikipedia.org/.../List_of_Hungarian_rulers
9.en.wikipedia.org/wiki/Pierre_de_Lancre
10. en.wikipedia.org/wiki/Peter_Stumpp; www.executedtoday.com/.../1589-peter-stubbe-sybil-stubbe-and-katharina-trump/
11. en.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Bultmann
12. en.wikipedia.org/.../University_of_the_Andes_Library_Services
13. en.wikipedia.org/wiki/Władysław_I_Herman
14. en.wikipedia.org/wiki/William_of_Saint-Amour
15. es.wikipedia.org/wiki/Aliaga,_Fray_Luis_de
16. es.wikipedia.org/wiki/Arturo_Uslar_Pietri
17. es.wikipedia.org/wiki/Hornachos
18. es.wikipedia.org/wiki/Licantropía
19. fr.wikipedia.org/wiki/Paracelse
20. historiquewww.dexonline.news20.ro/cuvant/luciferieni.html
21. http: //franciscani.ro
22. http: //franciscani.Ix.ro/pagini/regula
23. http://www.descopera.ro/dnews/4056872-biserica-catolica-reinstaureaza-inchizitia
24. http://worldmusic.nationalgeographic.com/worldmusic/view/page.basic/genre/content.genre/roma_gypsy_music_778
25. it.wikipedia.org/wiki/ Giovanni_Mocenigo
26. journals.indexcopernicus.com/abstracted.php?icid

27. lego.streng.ro/oradea/rhome.html
28. old.clujeanul.ro/articol/ziar/cluj/vcnctoarea-de.../1309/
29. openlibrary.org/b/OL15071418M
30. plato.stanford.edu/entries/gassendi
31. ro.wikipedia.org/wiki/Moartea_neagră
32. ro.wikipedia.org/wiki/Tratatul_de_la_Paris
33. ro.wikipedia.org/wiki/Siger_din_Brabant
34. ro.wikipedia.org/wiki/Conciliul_Tridentin
35. ro.wikipedia.org/wiki/Carol_al_V-lea_de_Lorena
36. ro.wikipedia.org/wiki/Francisc_I_al_Franței
37. ro.wikipedia.org/wiki/Filip_al_II-lea_al_Spanie
38. ro.wikipedia.org/wiki/Ducele_de_Alba
39. ro.wikipedia.org/wiki/Henric_al_IV-lea,_Împărat_Roman
40. ro.wikipedia.org/wiki/Sfântul_Imperiu_Roman
41. ro.wikipedia.org/wiki/Praga; www.referatele.com/.../CEHIA--Marele-Cnezat-al-Moraviei--Dinastia-Premysl--Miscarea-husita--Cele-mai-importa...
42. ro.wikipedia.org/.../Războiul_Țărănesc_German
43. ro.wikipedia.org/wiki/Gesta_Hungarorum
44. ro.wikipedia.org/wiki/Transilvania
45. ro.wikipedia.org/wiki/Scaunul_Sighişoarei
46. ro.wikipedia.org/wiki/Alba_Iulia
47. ro.wikipedia.org/wiki/Cluj-Napoca
48. ro.wikipedia.org/wiki/Transilvania
49. ro.wikipedia.org/wiki/Ordinul_teutonic; wapedia.mobi/ro/Cavalerii_Teutoni
50. ro.wikipedia.org/wiki/Ioan_de_Capistrano
51. ro.wikipedia.org/.../Biserica_Piariştilor_din_Cluj
52. ro.wikipedia.org/wiki/Tortură
53. ro.wikipedia.org/wiki/Benedetto_Croce
54. www.greco-catolic.ro/sfinti.asp?patrologia
55. wapedia.mobi/ro/Listă_de_conducători_ai_Ungariei
56. www.sfaturiortodoxe.ro/astrologie.htm
57. www.nueva-acropolis.org.ar/Arnaldo-de-Vilanova
58. www.askmen.ro/Metodele_de_executie_din_antichitate
59. www.descopera.ro/cultura/2505374-top-10-cele-mai-ingenioase-dispozitive-de-tortura/p2
60. www.voxdeibaptist.org/Albigenzii.htm
61. www.yankeeclassic.com/miskatonic/danthropology/wicca/witchbks.htm
62. www.humanitas.ro/giordano-bruno
63. www.catholica.ro/stiri/show.asp?id=2202; www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1052338-document-vaticanului-infurie-lumea-crestina.htm
64. www.usal.es/~sabus/
65. www.arcb.ro/index.php?...sfantul-bonifaciu
66. www.answers.com/topic/leopold-iii-of-austria
67. www.amazom.com/phrase/Ecclesia-Sclavoniae
68. www.primariatgtrotus.judetbacau.ro/index.php?...
69. www.logoi.com/english-hungarian_bilingual_bible.html
70. www.tordaszentlaszlo.ro/.../compteritoriu.html
71. www.sibiu.djc.ro/ObiectiveDetalii.aspx?ID
72. www.revistacalitateavietii.ro/2009/CV-1-2-2009/20.pdf
73. www.scribd.com/.../Pop-Ioan-Aurel-Istoria-Transilvaniei-Medievale
74. www.medievistica.ro/.../istoria%20bisericii/EpiscopiaTransilvaniei.htm -
75. www.cjsm.ro/odoreu/prezentare.pdf
76. www.scribd.com/.../camil-muresan-ioan-de-hunedoara
77. www.brasov.ro/nou/mituri.php

78. www.medievistica.ro/.../MediasAfis/MediasAfis.htm
79. www.mediafax.ro/.../instrumente-de-tortura-din-secolul-al-xvii-lea-scoase-la-licitatie-4345949
80. www.citynews.ro/.../legende-din-targu-mures
81. www.sibiul.ro/...pdf/.../cronica-neagra-a-sibiului_6340.pdf
82. www.descopera.ro/.../2505374-top-10-cele-mai-ingenioase-dispozitive-de-tortura
83. www.lego.rdsor.ro/tont/oradea/rom/istorie/istorie.html
84. www.kubon-sagner.de/buch/neu/190_2009_05.html
85. www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid
86. www.biserici.org/index.php? şi wikimapia.org/.../MANASTIREA-FRANCISCANA
87. www.iezuiti.ro/ro/cluj/index.html
88. www.iezuiti.ro/ro/iasi/index.html
89. www.clujnet.com/romana/001_cluj.../09-baba_novac.htm
90. www.cotidianul.ro/subiecte/lajos-szelestey-97857.html
91. www.adevarul.ro/.../traditii-evreiesti-in-alba-iulia.html
92. www.descopera.ro/.../2505374-top-10-cele-mai-ingenioase-dispozitive-de-tortura
93. www.o-chateau.com/blog/south-america/
94. informatia.dntcj.ro/2004Aug24/
95. www.encyclopedia.com/doc/1O27-thaumaturge.html
96. www.britannica.com/.../Grand-Dictionnaire-
97. www.fisheaters.com/regulabullata.html
98. www.crestinortodox.ro › ... › Biserica in lume
99. www.clujul-online.ro/html/altele/bibliografie.html